

Meerjarenprogramma's Stadsontwikkeling 2023-2026

Meerjarenprogramma Leefkwaliteit – fysieke ruimte
Meerjarenprogramma Wonen
Meerjarenprogramma Mobiliteit
Meerjarenprogramma Energie
Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie

Groningen, januari 2023

Inhoudsopgave

1. Perspectief 2023-2026	1
1.1 Versterken beleidscyclus omgevingswet.....	2
1.2 Stedelijk Investeringsfonds (SIF).....	8
2. Meerjarenprogramma Leefkwaliteit – fysieke ruimte 2023-2026.....	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026.....	13
2.2.1 Opgave: Onze leefomgeving is robuust en veerkrachtig.....	16
2.2.2 Opgave: We stimuleren gezond, veilig en duurzaam leven	18
2.2.3 Opgave: In onze (binnen-)stad en dorpen staat verblijfskwaliteit voorop	20
2.3 Financiën	22
3. Meerjarenprogramma Wonen 2023-2026.....	25
3.1 Inleiding	25
3.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026.....	26
3.2.1 Opgave: Faciliteren van de groei: zorgen voor meer aanbod	28
3.2.2 Opgave: Extra aandacht voor doelgroepen.....	31
3.2.3 Opgave: Zorgen voor kwaliteit zowel voor woningen als in de woonomgeving.....	34
3.2.4 Opgave: Duurzaam en aandacht voor klimaatverandering	35
3.3 Financiën	35
4. Meerjarenprogramma Mobiliteit 2023-2026.....	38
4.1 Inleiding	38
4.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026.....	39
4.2.1 Opgave: Aanpak Ring Zuid, Groningen Spoorzone en Uitvoeringsprogramma Mobiliteitsvisie	41
4.2.2 Opgave: zoveel mogelijk stimuleren van lopen, fietsen en het openbaar vervoer en afstappen van de autologica	42
4.2.3 Opgave: beperken van de gevolgen van (auto)mobiliteit op de directe omgeving (leefbaarheid, toegankelijkheid en veiligheid)	47
4.2.4 Opgave: verbeteren van de leefkwaliteit door toepassing van slimme en duurzame mobiliteitsoplossingen	50
4.3 Financiën	52
Bijlage 1: projectentabel programma mobiliteit.....	57
5. Meerjarenprogramma Energie 2023-2026	59
5.1 Inleiding	59
5.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026.....	60

5.2.1 Opgave: Isolatie & warmtetransitie Gebouwde Omgeving	62
5.2.2 Opgave: Opwekking hernieuwbare Energie	65
5.3 Financiën	67
6. Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie 2023-2026.....	70
6.1 Inleiding	70
6.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026.....	71
6.2.1 Opgave: Van economische groei naar brede welvaart	73
6.2.2 Opgave: Economische voorzieningen groeien mee met de groei van de gemeente.....	74
6.3 Financiën	76

1. Perspectief 2023-2026

“Het begint in Groningen”. Dat is de titel van het collegeprogramma 2022-2026. De coalitie staat voor een overheid die inwoners vertrouwt, die de regie neemt waar dat nodig is, zodat alle Groningers bestaanszekerheid en gelijke kansen hebben en de vrijheid om zichzelf te kunnen zijn. Waar meer overheidsregie is en minder marktwerking, ontstaat meer ruimte voor zeggenschap van inwoners over de eigen straat, buurt, wijk of dorp en over publieke voorzieningen die voor iedereen zijn. Het college werkt daarbij volgens vier sporen: bestaanszekerheid bieden, groen en eerlijk groeien, gelijke kansen voor alle Groningers en samen Groningen maken. Veel van de ambities in deze vier sporen kennen een ruimtelijke component. Denk bijvoorbeeld aan wonen bij het bieden van bestaanszekerheid, gelijke kansen op het gebied van de wijkvernieuwing en economie en het belang van goede participatie bij het samen maken van Groningen. Het spoor groen en eerlijk groeien zien we als leidraad in al onze werkzaamheden.

In dit meerjarenprogramma geven wij aan hoe wij de vier sporen doorvertalen naar ons dagelijks werk bij Stadsontwikkeling. We bouwen daarbij voort op de al eerder ingezette koers in de Omgevingsvisie en de onderliggende beleidsdocumenten op het gebied van leefkwaliteit, mobiliteit, wonen, ruimtelijke economie en energietransitie. We hebben bij deze actualisatie nadrukkelijk gekeken waar we op basis van het coalitieakkoord de komende jaren het verschil kunnen maken. Naast de vertaling van het coalitieakkoord geven we in het meerjarenprogramma ook onze meer reguliere werkzaamheden weer die we binnen de programma's uitvoeren en waarover vaak al eerder afspraken zijn gemaakt.

In de afgelopen collegeperiode hebben we ons beleid op orde gebracht. De geactualiseerde omgevingsvisie, de mobiliteitsvisie, de woonvisie, het groenplan en de leidraad openbare ruimte zijn daarvan sprekende voorbeelden. De komende jaren moet de prioriteit liggen bij de uitvoering van het beleid, inclusief de bijbehorende schaa sprong van de organisatie. Uiteraard gaat dit dan om onze grote gebiedsontwikkelingen, verkeersprojecten en energietransitie maar ook om de wijkvernieuwing in de stad en de dorpsvernieuwing in het versterkingsgebied.

Ondertussen blijft onze opgave onverminderd groot. De gemeente groeit door naar misschien wel 250.000-270.000 inwoners in 2040 en moet alle zeilen bijzetten om de druk op de woningmarkt te verlichten, de mobiliteit in goede banen te leiden, te zorgen voor voldoende werkgelegenheid, dat economische en maatschappelijke voorzieningen gelijke tred houden met de bevolkingsgroei en ervoor te zorgen dat de gemeente in 2035 CO₂-neutraal kan zijn. Dit in een context van een gemeente met een grote sociale opgave die zich onder andere uit in een toenemende kloof tussen arm en rijk, ongelijke kansen in het onderwijs, grote gezondheidsverschillen en een toenemend verschil tussen noord en zuid. Een gemeente die sinds 2019 een nieuw perspectief met zich meebrengt: een dynamische stad in een groot landelijk gebied met grote en kleinere dorpen, veel agrarisch grondgebruik, natuur en waardevolle landschappen. Het is ook een gebied met grote landelijke transitie op het gebied van water, bodem, klimaat, stikstof en voedsel.

Onze orderportefeuille is daarmee meer dan goed gevuld. Het zal de komende jaren een uitdaging worden om het hoge ambitieniveau van college en raad, zoals vertaald in dit meerjarenprogramma, waar te kunnen maken met de beschikbare middelen en capaciteit die tot onze beschikking staan.

Om onze opgave te kunnen realiseren is daarnaast hulp van de rijksoverheid noodzakelijk. We hebben daar de afgelopen jaren al het nodige in bereikt: er zijn rijksmiddelen toegezegd voor de versnelling van woningbouw en aanleg van infrastructuur en er komen rijksmiddelen beschikbaar voor het vergroten van de gemeentelijke capaciteit voor uitvoering van het klimaatakkoord. We

zullen de komende jaren blijven inspelen op kansen die zich voordoen. Speciale aandacht vraagt daarbij de uitkomst van de parlementaire enquête over de gaswinning.

Vernieuwde opzet Meerjarenprogramma's

De centrale doelen van de omgevingsvisie vertalen we jaarlijks in vijf ruimtelijke meerjarenprogramma's bij waarin ambities en financiering door middel van het Stedelijk Investeringsfonds (SIF) samen komen. De meerjarenprogramma's vormen samen ons ruimtelijke antwoord op de opgaven waar onze gemeente voor staat. We schetsen een concrete planhorizon van vier jaar, van 2023 tot en met 2026, met een doorkijk naar de volgende jaren. Dit jaar hebben we een nieuwe opzet ingevoerd waarbij we:

- Eens in de vier jaar een Meerjarenprogramma maken waarin we de ambities en opgaven per programma schetsen;
- Elk jaar ter uitwerking van deze opgaven en ambities, een bijbehorende uitvoeringsagenda maken waarin we schematisch, onze activiteiten voor het komende jaar weergeven.

Tevens bevat het jaarlijkse pakket een aantal bijlagen waarover met de gemeenteraad afspraken zijn gemaakt.

Wij hebben hiervoor gekozen om ambities en activiteiten scherper te kunnen onderscheiden en tevens het jaarlijkse proces te vereenvoudigen. Het voorliggende document is dan het Meerjarenprogramma voor de periode 2023-2026. Hierbij is dus ook een eerste uitvoeringsagenda toegevoegd. Jaarlijks zal dan een nieuwe uitvoeringsagenda worden opgesteld.

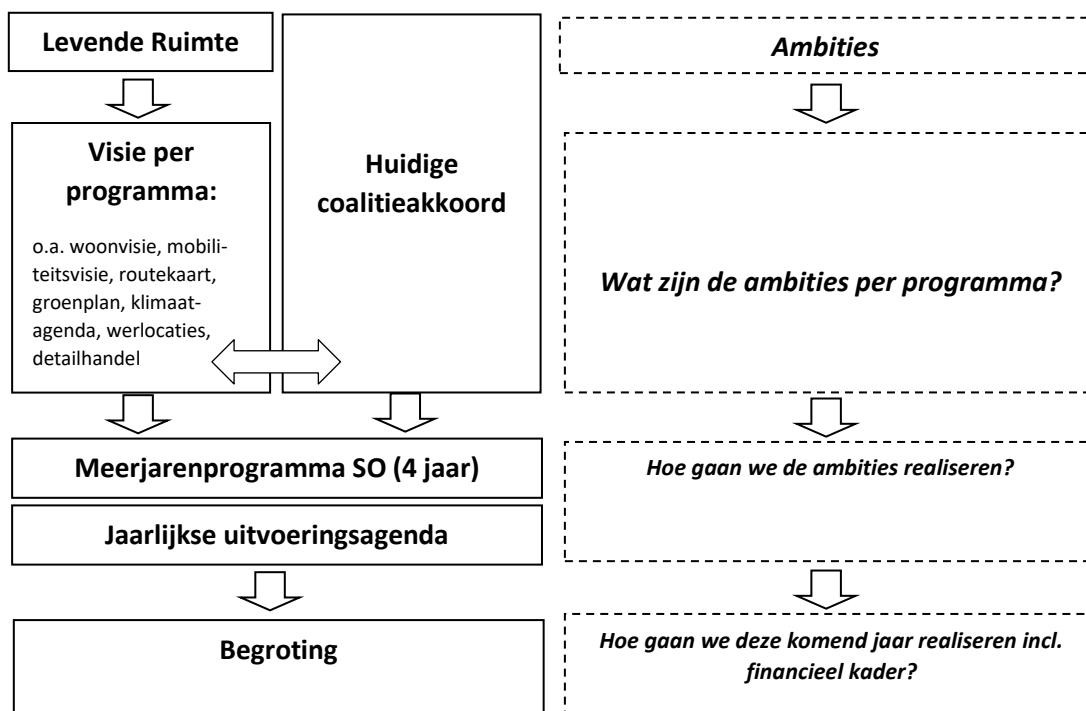
De programma's Binnenstad, Wijkvernieuwing en Versterken & Vernieuwen hebben elk hun eigen dynamiek en planning. Deze worden separaat vastgesteld via respectievelijk het uitvoeringsprogramma Ruimte voor Jou, de uitvoeringsprogramma's Wijkvernieuwing en het Lokaal Plan van Aanpak voor Versterken & Vernieuwen. Vanzelfsprekend zorgen wij waar nodig wel voor de dwarsverbanden met deze programma's en met de gebiedsprogramma's. Dit wordt per programma nader uitgewerkt.

1.1 Versterken beleidscyclus omgevingswet

De invoering van de Omgevingswet is wederom uitgesteld tot in elk geval 1 januari 2024. Ondanks dit uitstel werken we wel zoveel mogelijk in de geest van de Omgevingswet. Ook gaan we de komende jaren onze omgevingsvisie actualiseren.

De Omgevingswet versterkt onze reeds ingezette lijn van programmasturing via meerjarenprogramma's. Dat is niet zomaar een nietje erdoor. Vorig jaar hebben we een slag geslagen in het integraler maken van de meerjarenprogramma's. Dit jaar zetten we deze lijn door. Maar niet alleen in de meerjarenprogramma's. We gaan onze beleidscyclus ook versterken: ons beleid verbinden aan de regelgeving en uitvoering die ervoor nodig is om het beleid ook daadwerkelijk te realiseren, te monitoren en goed vast te leggen in het omgevingsplan of op een andere manier.

Doelstelling Meerjarenprogramma's Stadsontwikkeling

De ambities op hoofdlijnen uit ons coalitieakkoord en onze omgevingsvisie 'Levende ruimte' worden nader uitgewerkt in verschillende visies per programma. Ter uitwerking van deze ambities schetsen de meerjarenprogramma's en de onderliggende uitvoeringsagenda's meer gedetailleerd per programma welke opgaven en ambities we hebben en welke activiteiten en projecten hiertoe worden ingezet. Doordat de meerjarenprogramma's – en daarmee de meerjarenplanning - jaarlijks wordt vastgesteld door het college, borgen wij de continuïteit in ons beleid en de gedeelde opvatting over het programma voor de gemeente Groningen in de komende jaren. In november van ieder jaar krijgt dit zijn vertaling in de begroting waarin wordt vastgesteld wat onze doelen zijn, welke activiteiten op hoofdlijnen hiervoor worden ontplooid en welke middelen daartoe nodig zijn.

Door aan de voorkant een integrale benadering te kiezen in visie, beleid en programma's voorkomen we aan de achterkant veel discussie en werken we uiteindelijk veel efficiënter dan dat we elke discussie elke keer opnieuw moeten voeren in een project of bij een vergunning.

Ontwikkelingen 2023-2026

Begin 2022, terwijl de coronacrisis nog gaande was, werd de wereld met een nieuwe uitdaging geconfronteerd. In februari 2022 viel Rusland Oekraïne binnen en begon een oorlog die inmiddels al een jaar duurt. Als gevolg van de oorlog kwam er een vluchtelingenstroom op gang, stegen gas- en energieprijzen tot recordhoogtes en werd het dagelijkse leven duurder door de snel stijgende inflatie. Ook kregen we te maken met een asielcrisis in Nederland omdat de rijksoverheid onvoldoende in staat is gebleken om voldoende opvang te creëren voor asielzoekers en bovendien om diverse redenen de doorstroming naar reguliere woningen voor mensen met een verblijfsvergunning nagenoeg tot stilstand is gekomen. Het zal de komende jaren een grote uitdaging blijven om iedereen die dat wil en daar recht op heeft in Nederland te huisvesten en onderdeel te laten worden van onze samenleving.

Daar komt bij dat de invloed van de coronacrisis de afgelopen jaren enorm is geweest. Het was lange tijd onzeker welke (blijvende) gevolgen de coronacrisis zou hebben. Inmiddels zien we dat het alweer net zo druk is op de weg als voor corona. We zien echter ook dat het gebruik van OV nog niet terug is op het pre-Corona niveau en dat, samen met het personeelstekort, de dienstregeling onder druk staat. Een personeelstekort dat inmiddels voelbaar in vrijwel alle sectoren van de samenleving.

Ondertussen is de binnenstad is net zo druk als pre-corona en de leegstand in de binnenstad is historisch laag (3%). Een dergelijk lage leegstand is niet per se een goede ontwikkeling; een zekere mate van leegstand (frictieleegstand) is gewenst. Op de woningmarkt zien we dat de effecten van corona beperkt zijn gebleven. Tegelijkertijd hebben we zorgen over recente ontwikkelingen op de woningmarkt.

Door actuele omstandigheden dreigt de bouw van nieuwe woningen achter te blijven bij de vraag. Inmiddels zijn er voldoende signalen waaruit blijkt dat projectontwikkelaars, beleggers en bouwers pas op de plaats maken. De onzekerheid over verkoopprijzen en de kostprijs zorgen ervoor dat de rendementen onder druk staan en de risico's in de projecten toenemen. Afhankelijk van de fase waarin het project zich dan bevindt, wordt het dan een overweging voor marktpartijen om te wachten op een beter moment. Bijvoorbeeld zodra de ingezette daling van de woningprijzen weer is afgevlakt of zodra de bouwkosten weer wat gaan dalen. Voor de woningprijzen zal de stijging van de hypotheekrente gaan zorgen voor het 'nieuwe normaal' met een lagere leencapaciteit voor de koper. De ontwikkeling van de energieprijzen speelt een belangrijke rol bij de bouwkosten, maar ook de mogelijkheid om de tekorten aan bepaalde materialen op te vangen.

Al met al zal het voor de korte termijn een uitdaging worden om de geplande en gewenste productie op peil te houden. We onderzoeken hoe we samen met de marktpartijen en corporaties de verwachte dip zo klein mogelijk kunnen houden.

Wijkvernieuwing / Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid

De afgelopen jaren hebben we wijkvernieuwing in Groningen opnieuw op de kaart gezet. Voor De Wijert, Indische Buurt/De Hoogte, Beijum en Selwerd zijn wijkvernieuwingsplannen gemaakt en vol in uitvoering. In 2023 is het wijkvernieuwingsplan voor Lewenborg gepresenteerd. De komende tijd volgen Vinkhuizen, Oosterparkwijk en Paddepoel. Voor het noordelijk deel van de stad (Vinkhuizen, Paddepoel, Selwerd, De Hoogte/Indische Buurt, Oosterparkwijk) hebben we met het Rijk de Regiodeal Groningen-Noord gesloten omdat de achterliggende problematiek in Groningen-Noord zo groot is dat een extra impuls noodzakelijk is.

Het Rijk heeft die zelfde noordelijke stadswijken (Groningen-Noord) aangewezen als focusgebied in het kader van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid. De Regiodeal was een eerste impuls. In 2023 gaan we samen met het Rijk een langjarig Programma opstellen dat voor de komende twintig jaar een duidelijk perspectief moet schetsen waar we met deze wijken naartoe willen en hoe we daar gaan komen. Met langjarig commitment van het Rijk en van onze samenwerkingspartners (corporaties, onderwijsinstellingen, WIJ, politie) die met elkaar gaan samenwerken in een te vormen maatschappelijke coalitie. Binnen de gemeente werken we integraal samen: de directies Stadsontwikkeling, Maatschappelijke Ontwikkeling, Veiligheid en het Programmabureau Wijkontwikkeling en Wijkvernieuwing zijn hier nadrukkelijk bij betrokken. Het programma wordt getrokken vanuit het Programmabureau Wijkontwikkeling en Wijkvernieuwing.

Transitie van het landelijk gebied

Het landelijk gebied in de gemeente Groningen is een gebied waar wordt gewoond en gewerkt, waar wordt gerecreëerd, waar wateropvang plaatsvindt en drinkwater wordt gewonnen. Ook vormt het landelijk gebied een belangrijk leefgebied voor verschillende planten en dieren. De gemeente Groningen kent een zeer divers landelijk gebied. Groningen is ontstaan op het snijvlak van een viertal landschappen, met ieder gebied haar eigen kwaliteiten: de Hondsrug met de beekdalen van de Hunze en de Aa, het wierdenlandschap met het Reitdiepdal, de veenweidegebieden in het westen en het Woldgebied in het Noordoosten.

De laatste tijd komen er steeds meer uitdagingen samen in het landelijk gebied. We staan dan ook aan het begin van een transitie van landgebruik en -inrichting in het landelijk gebied. Denk aan opgaven op het gebied van stikstof, klimaat (droogte en wateroverlast), waterkwaliteit, voedselzekerheid, biodiversiteit, maar ook brede welvaart – bijvoorbeeld sociale voorzieningen, werkgelegenheid, woningaanbod en leegstaande agrarische bebouwing.

Met programma's als Nationaal programma Landelijk gebied, NOVEX en Bodem en water sturend, werken Rijk en provincie aan deze transitie. Omdat de benodigde transitie ook de taken, bevoegdheden en deels het grondgebied van gemeenten raakt, ontwikkelen we een integrale aanpak voor de toekomst van het landelijk gebied.

We beginnen met het op papier zetten van ons verhaal over de toekomst van het landelijk gebied. De uitgangspunten van het coalitieakkoord, de voedselagenda en de manifestatie Sponsland vormen de basis van dit integrale verhaal. Daarnaast maken we een landschapsbiografie, waarin we de cultuurhistorische en bodem en water-vormende kenmerken van ons landschap beschrijven. Aansluitend maken we een visie op het landelijk gebied, met specifiek aandacht voor de groene ring met verbinding stad en ommeland. Deze visie wordt opgenomen in onze omgevingsvisie.

Groen als basis

Leefkwaliteit is het centrale thema in onze omgevingsvisie en heeft een prominente plek gekregen in het collegeprogramma. Eén van de belangrijke aspecten is de vergroening van de gemeente. We hebben daarvoor het Groenplan opgesteld en werken hard aan verwante onderwerpen zoals klimaatadaptatie, ecologie, landschap en cultuurhistorische waarden. We zien het als belangrijke opgave de komende jaren hier nog een schepje bovenop te doen en vergroening nog sterker als een integraal aspect onderdeel te maken van ruimtelijke ontwikkeling. Niet als plus, maar als basis. We stellen daartoe een landschapsbiografie op als onderlegger voor de visie op het landelijk gebied. Deze visie wordt opgenomen in de volgende actualisatie van de omgevingsvisie. Verder ronden we de GES (Gemeentelijke Ecologische Structuur) af.

Ook willen we de komende jaren resultaten boeken, dus van visie naar uitvoering. Dat laatste geldt ook voor het herwinnen van de openbare ruimte en terugdringen van de autodominantie. De onlangs vastgestelde leidraad openbare ruimte is de onderlegger hiervoor. In samenhang met de uitvoering van de mobiliteitsvisie en het beheer- en onderhoudsprogramma zien we goede kansen om werk met werk te maken en de gemeente leefbaar en aantrekkelijk te maken en te houden.

Circulariteit

We streven voor alle sectoren naar een volledig circulaire economie omdat het nodig is om binnen de grenzen te blijven van wat onze planeet aan kan én binnen de grenzen van wat maatschappelijk

verantwoord is. We hebben in onze routekaart circulaire economie en in de daaropvolgende uitvoeringsagenda uitgewerkt wat onze gemeentelijke rollen zijn en op welke thema's we verschil kunnen maken. De focus ligt daarbij op bouw, kringlooplandbouw, afval en grondstoffen, water en sanisatie, voedsel en biomassa, inkoop/eigen organisatie en MKB. We sluiten aan bij de landelijke ambitie 'volledig circulair in 2050' en 'onze gemeentelijke ambitie afvalvrij 2030. We zien dat circulariteit en de transitie naar een circulaire economie een opgave is binnen veel beleidsterreinen en organisatieonderdelen. Tegelijkertijd willen we deze transitie in samenhang beschouwen. We gaan daarom een samenhangende agenda opstellen als doorontwikkeling van de uitvoeringsagenda die in 2021 door de raad is vastgesteld. In de meerjarenprogramma's wonen en ruimtelijke economie (hoofdstuk 3 en 6) is beschreven hoe circulariteit wordt uitgewerkt in deze programma's. De ambitie vanuit het energieprogramma is CO₂ neutraal in 2035. We werken deze periode uit hoe we circulariteit en het effect van ons handelen kunnen monitoren, onder andere door dit uit te drukken in CO₂ belasting.

Uitvoering verstedelijkingsstrategie/NOVEX

In 2021 is de verstedelijkingsstrategie van de Regio Groningen-Assen vastgesteld, in 2022 gevolgd door een eerste aanzet tot een uitvoeringsprogramma. We hebben op het niveau van de regio een enorme opgave om tot 2040 te zorgen voor 35.000 woningen en 28.000 banen voor iedereen die in dit gebied wil wonen en werken. We weten ook dat ons mobiliteitssysteem goed in elkaar zit maar op de lange termijn een schaa sprong nodig heeft om goed te kunnen blijven functioneren. In het Meerjarenprogramma mobiliteit (hoofdstuk 3) gaan we hier nader op in.

Het daily urban system van de stad is daarbij het uitgangspunt: immers de woningmarkt, de arbeidsmarkt en de mobiliteit houdt niet op bij de gemeentegrens. In de verstedelijkingsstrategie is de grootste opgave weggelegd voor de gemeente Groningen. Belangrijk hierin zijn de Westflank (Suikerzijde, De Held III, Reitdiepzone) en de Oostflank (Stadshavens, Eemskanaalzone, Meerstad).

Het Rijk heeft alle Verstedelijkingsstrategieën in Nederland opgenomen als NOVEX-gebied. In NOVEX-gebieden komen opgaven integraal samen en verbindt het Rijk zich aan de verdere uitwerking. Een eerste resultaat daarvan vormen de MIRT-afspraken rond station Suikerzijde en aanpak Westflank/Ring West. Daarmee geven we invulling aan de breed gedragen wens vanuit de raad om verstedelijking en mobiliteit in de gesprekken met het Rijk in samenhang in te brengen.

Het Rijk heeft de provinciale regie op de inrichting van de ruimte in Nederland versterkt. De provincies hebben daartoe een aantal opdrachten gekregen die medio 2023 moeten landen in de zogenaamde 'ruimtelijke puzzel'. Het is nu aan de provincies om daar een werkbare en haalbare invulling aan te geven. Tegelijkertijd is het aan ons als gemeente om onze inbreng voor te bereiden en te leveren. Daarbij is medio 2023 een eerste ijkmoment maar zeker niet het eindpunt van de discussie.

Versnellen en prioriteren gebiedsontwikkelingen

De voorbereidende werkzaamheden beginnen in de winter van 2023. Ons doel is in 2024, afhankelijk van het verloop van de werkzaamheden, procedures en marktomstandigheden, te kunnen starten met de bouw van de eerste woningen. Voor de Stadshavens geldt eveneens dat we in 2024 willen starten met de bouw. Daartoe wordt in 2023 een omgevingsplan en een MER opgesteld en in procedure gebracht. Voor beide gebieden is een BV opgericht om de verdere ontwikkeling en uitvoering ter hand te nemen. Voor Meerstad is een Agenda voor de Toekomst opgesteld die in 2023 moet leiden tot een omgevingsvisie, MER en een bijgesteld programma inclusief financiële vertaling. Voor de Reitdiepzone hebben we in 2022 een structuurvisie en MER vastgesteld, de meeste

marktpartijen volgen hun eigen procedure waarbij wij in het zuidelijk deel samen met een aantal marktpartijen meer eenheid willen creëren in de ruimtelijke plannen. De ontwikkeling van de Held III is en blijft afhankelijk of wij erin slagen met de marktpartijen overeenstemming te bereiken. Ook hebben we aan de westflank ambities om de bereikbaarheid, zichtbaarheid en aantrekkelijkheid van Zernike Campus te verbeteren en de campus door te ontwikkelen. Aan de westflank zijn extra maatregelen nodig voor het verkeerssysteem. Hiertoe zijn we samen met het Rijk een MIRT-onderzoek gestart. Aan de oostkant van de stad willen we de ontwikkeling van de Oosterhamrikzone afronden met een definitieve oplossing voor de busbaanbrug. We zijn daarover met het Rijk in gesprek. We werken de plannen voor de Vitaliteitscampus Kardinge verder uit. Tot slot het Stationsgebied. Dit gebied staat voor een ingrijpende metamorfose. In de Strategische Agenda (januari 2023) staan het toekomstbeeld en de ambities voor over 10-15 jaar. Deze worden komende periode verder uitgewerkt worden in concrete plannen. De agenda vormt de basis voor het gesprek hierover met eigenaren, ontwikkelaars, ondernemers, organisaties, buurt en stad. Voor een uitgebreidere weergave van de stand van zaken van de gebiedsontwikkelingen verwijzen we naar de specifieke programma's, met name bijlage 5 van de bijlagen bij de Meerjarenprogramma's 2023-2026.

Schaalsprong in voorzieningen en stedelijkheid

Een groeiende gemeente betekent meer behoefte aan voorzieningen: winkels, scholen, sportzalen, recreatie, toerisme, andere maatschappelijke voorzieningen. Grootstedelijke voorzieningen moeten daarin meegroeien en dat is voor een belangrijk deel ook wel gebeurd of staat de komende jaren op stapel, zoals bijvoorbeeld een nieuwe Oosterpoort. Maar het gaat ook om de voorzieningen in de wijken, de sportvoorzieningen, parken, winkels, openbaar vervoer. Samen met en onder regie van DMO hebben wij de ambitie uit te werken welk maatschappelijk voorzieningenniveau noodzakelijk is bij een groeiende en ongedeelde stad. Te beginnen op wijkniveau. We gaan graag in gesprek hoe we daar de komende tijd samen met en onder regie van DMO aan gaan werken.

Een groeiende en verdichtende stad brengt ook andere vraagstukken met zich mee. Hoe gaan we om met hoogbouw? Als we zowel woningen willen toevoegen als groen en klimaatadaptief willen bouwen, hoe lossen we dat dan goed op? In welke delen van de stad biedt verdichten een kans en welke delen is dat wellicht minder goed mogelijk en hoe gaan we dan bijvoorbeeld om met parkeren? Over dit soort vraagstukken willen de komende jaren een antwoord formuleren in de nota Hoger Bouwen en daarna ook opnemen in de omgevingsvisie.

Optelsom van ambities, grondexploitaties en bovenwijkse voorzieningen

In veel van de hiervoor beschreven projecten speelt het Grondbedrijf een belangrijke rol voor de realisatie en financiering van de plannen. Het SIF is van groot belang om de randvoorwaardelijke bovenwijkse voorzieningen en infrastructuur te financieren voor die gebieden. Via het Grondbedrijf worden de woon- en werkgebieden daadwerkelijk waar nodig aangekocht, van bestemming gewijzigd en getransformeerd naar de gewenste functies. De ontwikkeling, aankoop en inrichting van deze gebieden vraagt om steeds hogere investeringen. Zowel in het openbaar gebied als de gebouwde omgeving. Denk hierbij aan een klimaat adaptieve inrichting, energieneutraliteit, natuurinclusief, maar ook bij voorkeur zo weinig mogelijk auto's op straat. Deze kosten moeten gedekt worden door de waardeontwikkeling in dat gebied (grondverkoop). Vooral bij de ontwikkelingen waar de betaalbaarheid van bijvoorbeeld woningbouw een belangrijk beleidsdoel is staan de grondexploitaties stevig onder druk.

De bovenwijkse/regionale voorzieningen die gepaard gaan met de groei van de stad en niet uit de grondexploitatie of de nu beschikbare middelen in het SIF gedekt kunnen worden vragen om extra

dekking. Ook is het nodig om (financiële) ruimte te reserveren voor nieuwe sport-, onderwijs- en andere wijkvoorzieningen (accommodaties) in de nieuwe wijken. Samen met DMO en het Vastgoedbedrijf brengen wij in beeld welke voorzieningen noodzakelijk zijn met de daarbij behorende financiële uitzetting en bereiden we een nota bovenwijkse voorzieningen voor.

Meer regie op vastgoed

“Je gaat er niet over maar je bent er wel van”. Veel verantwoordelijkheden in het ruimtelijke en sociaaleconomische stelsel zijn de afgelopen jaren verschoven: onderwijs, openbaar vervoer, zorg, volkshuisvesting zijn terreinen die steeds meer in handen zijn gekomen van andere partijen dan de gemeente of medeoverheden. De coronapandemie heeft zichtbaar gemaakt wat al veel langer sluimerde: niet alles kan aan ‘de markt’ worden overgelaten, van de overheid wordt wel degelijk een actieve rol verwacht. Ons college wil de regie terugnemen daar waar dat van ons verwacht wordt. We sturen actief op het herwinnen van de openbare ruimte, het mobiliteitsbeleid en het woonbeleid in onze gemeente. We maken werk van voldoende betaalbare woningen in de sociale huur en betaalbare koop.

Om deze doelen te bereiken is meer grip op de vastgoedmarkt noodzakelijk. Daarmee kunnen we ook beter sturen op gewenste ontwikkelingen, met name in de binnenstad. We onderzoeken onder welke voorwaarden we een gemeentelijk ontwikkelbedrijf kunnen oprichten en welk instrumentarium we daarvoor kunnen inzetten, zoals leegstandsverordeningen, erfpacht, branchering, herverkaveling, verplaatsingsstrategie- en regelingen, aan- en verkoop en de mogelijkheden van de wet voorkeursrecht gemeenten. Zo krijgen we grip op de veranderingen en kunnen we met actief vastgoedbeleid sturen op de ‘juiste functie op de juiste plek’ en niet op maximale opbrengsten. Zo voorkomen we het recht van de sterkste en blijft er plek voor de lokale middenstand die Groningen uniek maakt.

Eerlijke energietransitie

Hetzelfde vraagstuk zien we ook in de energietransitie. Hoe zorgen we voor een eerlijke energietransitie? Een energietransitie waar iedereen aan mee kan doen en die iedereen kan betalen vraagt om publieke regie. Naast het publiek warmtebedrijf WarmteStad gaan we daarom ook grote zonneparken en windturbines in eigen beheer ontwikkelen en exploiteren. Ook pakken we de energiearmoede actief aan.

Sinds 2018 is er veel veranderd op het gebied van de energietransitie. Gemeenten krijgen naar aanleiding van het Klimaatakkoord veel nieuwe taken op het terrein van de sectoren gebouwde omgeving, mobiliteit, industrie, landbouw en elektriciteit. Daarvoor zijn door het kabinet Rutte IV uitvoeringsmiddelen gereserveerd. Deze middelen zijn bestemd voor personele, en bijbehorende materiele, kosten van gemeenten en provincies.

Maar ook Europees staan energie en klimaat hoog op de agenda. De missie van de EU is om Europa groener, gezonder, inclusiever en veerkrachtiger te maken. Om dit proces te versnellen ontvangen honderd voorlopersteden onder andere een financiële bijdrage en krijgen ook makkelijker toegang tot andere fondsen. De gemeente Groningen is één van deze honderd Europese steden.

1.2 Stedelijk Investeringsfonds (SIF)

Bij deze Meerjarenprogramma’s hoort ook een financieel overzicht. De tabel in dit hoofdstuk geeft een totaaloverzicht van de beschikbare middelen binnen het SIF en is in overeenstemming met de gemeentebegroting. In de volgende hoofdstukken is per programma het financiële overzicht nader uitgewerkt.

Vanaf de begroting 2021 zijn in principe alle extra beleids- en intensiveringsmiddelen die zijn gerelateerd aan de programma's Groningen Geeft Energie, Leefkwaliteit, Ruimtelijke Economie/ Vestigingsklimaat, Verkeer & Vervoer en Wonen ondergebracht in het SIF. Voor een uitgebreide toelichting van het Stedelijk Investeringsfonds verwijzen wij naar de Begroting 2023, onderdeel bijlage SIF.

In onderstaand overzicht is de actuele stand van het SIF opgenomen (I=Incidenteel, S=Structureel). Dit overzicht is identiek aan het overzicht SIF zoals dat is vastgesteld in de gemeentebegroting 2023.

SIF-financiën 2023-2026

Titel (bedragen x 1 euro)	I/S	Deelprogramma	2023	2024	2025	2026
Intensiveringsmiddelen RE	S	1.1	1.345.000	1.345.000	1.345.000	1.345.000
Intensiveringsmiddelen Mobiliteit	S	1.2	3.630.000	4.030.000	4.730.000	4.730.000
Uitvoeringsprogramma mobiliteitsvisie	S	1.2	750.000	1.000.000	1.250.000	1.500.000
Intensiveringsmiddelen Wonen	S	1.3	1.808.000	1.808.000	1.808.000	1.808.000
Intensiveringsmiddelen GGE	S	1.3	2.030.000	2.030.000	2.030.000	2.030.000
Intensiveringsmiddelen GGE	I	1.3	4.000.000	4.000.000	0	0
Intensiveringsmiddelen Leefkwaliteit	S	2.1	827.000	827.000	827.000	827.000
Wijkvernieuwing	S	4.2	6.150.000	6.150.000	6.150.000	6.150.000
Wijkvernieuwing	I	4.2	2.000.000	1.500.000	1.000.000	1.000.000
Groenplan SIF	S	2.1	500.000	500.000	500.000	500.000
Tijdelijke fietsmaatregelen	S	2.1	730.000	730.000	730.000	730.000
Tijdelijke fietsmaatregelen	I	2.1	400.000	400.000	300.000	300.000
Stallingen centrum	S	1.2	0	100.000	400.000	400.000
Stallingen centrum	I	1.2	150.000	150.000	100.000	100.000
Binnenstadsprogramma	S	1.2	1.520.000	1.700.000	1.880.000	2.060.000
Ringsparen	S	1.2	454.000	454.000	454.000	454.000
SIF plankosten	S	1.3	1.475.000	1.475.000	1.475.000	1.475.000
Bovenwijkse infrastructuur	S	1.1	0	1.000.000	1.500.000	2.000.000
Stadshavens	S	1.3	1.529.000	1.729.000	1.929.000	2.003.000
Suikerzijde	S	1.1	2.460.000	2.920.000	3.380.000	3.840.000
Oosterhamrikzone	S	1.2	250.000	250.000	250.000	250.000
Martiniplaza	S	3.5	250.000	500.000	500.000	500.000
Hortus/biotoop	S	1.1	500.000	500.000	500.000	500.000
Nieuwe Poort	S	3.5	500.000	500.000	500.000	500.000
Gebiedsontwikkeling Kardinghe	S	3.4	500.000	500.000	500.000	500.000
Meer betaalbare woningen	S	1.3	300.000	600.000	900.000	1.200.000
Stationsgebied investeringen	S	1.2	156.000	156.000	156.000	156.000
Landschap en ecologie	S	2.1	100.000	100.000	100.000	100.000
Landschapvisie	I	2.1	50.000	0	0	0
Groen herwinnen/leidraad openbare ruimte	S	2.1	250.000	250.000	250.000	250.000
Groenparticipatie	I	2.1	125.000	125.000	125.000	125.000

Titel (bedragen x 1 euro)	I/S	Deelprogr mma	2023	2024	2025	2026
GGE circulaire economie	I	1.3	400.000	400.000	0	0
Stadspark/drafbaan	S	3.5	150.000	150.000	150.000	150.000
Stadspark/drafbaan	I	3.5	500.000	500.000	500.000	500.000
Volkshuisvestingsfonds duurzaamheid	S	1.3	500.000	500.000	500.000	500.000
Taakstelling SIF	S	1.2	-1.200.000	-200.000	-200.000	-200.000
totaal SIF			35.089.000	38.679.000	36.519.000	38.283.000

2. Meerjarenprogramma Leefkwaliteit – fysieke ruimte 2023-2026

2.1 Inleiding

Onze missie

Twee van de belangrijkste opgaven waar de gemeente Groningen voor staat, de klimaat- en biodiversiteitscrisis, vinden hun weerslag binnen het programma Leefkwaliteit. In het Meerjarenprogramma 2023 – 2026 van het programma Leefkwaliteit staat beschreven hoe we werken aan een klimaatadaptieve en biodiverse gemeente. Waar iedere Groninger binnen een korte afstand toegang heeft tot groen. Waar ruimte is voor mens en dier, voor leven en ondernemen en waarin iedereen zich makkelijk kan verplaatsen.

Volgens KEI - het Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing - is Leefkwaliteit een combinatie van objectieve meting van, en beleving van bewoners en gebruikers over de woon- en leefomgeving. Het gaat daarbij om fysieke, sociale, culturele, economische en milieukekenmerken van die omgeving. Binnen het programma leefkwaliteit richten wij ons op de fysieke en milieukekenmerken zonder de andere kenmerken uit het oog te verliezen. In alles wat we doen in de openbare ruimte staat de fysieke leefkwaliteit voorop.

We zetten ons in om de openbare ruimte in onze wijken en dorpen te herwinnen, door de dominantie en het ruimtegebruik van de auto te verkleinen. Want de openbare ruimte is voor alle inwoners. De ontwerpleidraad 'Nieuwe Ruimte' levert ons handvatten om een openbare ruimte in te richten waarin meer ruimte is voor groen, sporten, spelen en ontmoeten. Verder voeren we publieke regie op natuur, landschap en biodiversiteit door gebieden aan te wijzen waar we ecologisch hoogwaardige natuur toevoegen.

Leefkwaliteit raakt aan alle directies en programma's van de gemeente Groningen: wonen, energietransitie, klimaatadaptatie, ecologie, economie, mobiliteit, sport en recreatie, beheer en onderhoud (zie kader 1). We betrekken inwoners en ondernemers bij ons beleid, zodat de leefkwaliteit zoveel mogelijk aansluit op hun wensen.

Binnen het programma Leefkwaliteit hebben we drie hoofdogaven (pijlers) geformuleerd:

- Onze leefomgeving is robuust en veerkrachtig;
- We stimuleren gezond, veilig en duurzaam leven in ons grondgebied;
- In onze (binnen)stad en dorpen staat verblijfskwaliteit voorop.

De toelichting op de opgaven en daaruit voortvloeiende ambities en activiteiten volgen in hoofdstuk 2.2.

Leefkwaliteit op maat

De samenwerking met alle relevante (beleids-)partners vraagt altijd om maatwerk. Dat maatwerk realiseren we via het gebiedsgericht werken. Hier komen alle beleidsvelden op het gebied van beheer, ontwerp, uitvoering, ruimtelijk en sociaal beleid en de samenleving samen. Het meerjarenprogramma Leefkwaliteit schetst de lijn voor de komende jaren. En de compacte en dynamische stad waar het goed leven is vanwege een hoogwaardig woon-, werk-, voorzieningen- en cultuurcentrum. Een stad die is ingebed in een divers landschap dat rijk is aan cultuurhistorisch erfgoed en landschappelijk en archeologisch waardevolle terreinen. De rust en ruimte maken het ommeland een geschikte plek om te recreëren. In dit buitengebied zijn verschillende dorpen die elk uniek zijn door hun omvang en karakter.

Leefkwaliteit: integrale samenwerking

De leefkwaliteit is een samenbindend thema en heeft daarmee ook spin-off naar de economische vitaliteit, duurzaamheid en toekomstbestendigheid van onze gemeente. Het programma rijgt de programma's in het fysieke domein aan. Het heeft ook een koppeling naar het beheer en het goed gebruik van de openbare ruimte enerzijds, en het sociale domein anderzijds. Bijvoorbeeld met betrekking tot inclusiviteit, armoedebeleid en gezondheid. Een goede leefomgeving draagt bij aan het mentale en fysieke welzijn. We sluiten daarmee aan bij de visie Healthy Ageing en de bijbehorende G6 en het meerjarenprogramma Sport en Bewegen. De ambities binnen het programma Leefkwaliteit beslaan meestal de gehele gemeente, maar zijn soms ook locatie gebonden. Daardoor hebben ze overlap met de verschillende gebiedsagenda's, programma's en directies.

Samenwerken met de Gebiedsteams

In samenwerking met de gebiedsteams zijn de, aan Leefkwaliteit gerelateerde, opgaven in kaart gebracht. Vanuit de dorpen en het landelijk gebied is de wens om de positie en het gebruik van het landschap te verstevigen en de biodiversiteit op lokale schaal te vergroten. Samenwerken in het landelijk gebied door:

- Samen te onderzoeken hoe andere vormen van beheer kunnen bijdragen aan het versterken van het landschap en biodiversiteit;
- Werken aan de gecombineerde opgaven waarbij ook de leefkwaliteit kan worden vergroot. Denk hierbij aan kleine energie-initiatieven waarbij een goede balans tussen wonen, energie, economie, biodiversiteit en leefkwaliteit noodzakelijk is. De omvorming van oude boeren erven met landgoed biedt kansen voor recreatie, wonen, biodiversiteit en voedselbossen.
- Verkenning van de Vork, het Meerschapp en de Essen en samen de opgaven hier te bepalen.
- Samen te werken met externe partners op landbouw & natuurontwikkeling.

Binnen de wijkvernieuwing en de oude wijken zijn het behoud van erfgoedwaarden, klimaatadaptatie, het versterken van de biodiversiteit belangrijke aandachtspunten. Met name ook hoe dit zich verhoudt met andere gebruiksfuncties en bijbehorende ruimteclaims. Ook in de binnenstad en de daaraan direct grenzende wijken vraagt men aandacht voor de toename van ruimteclaims.

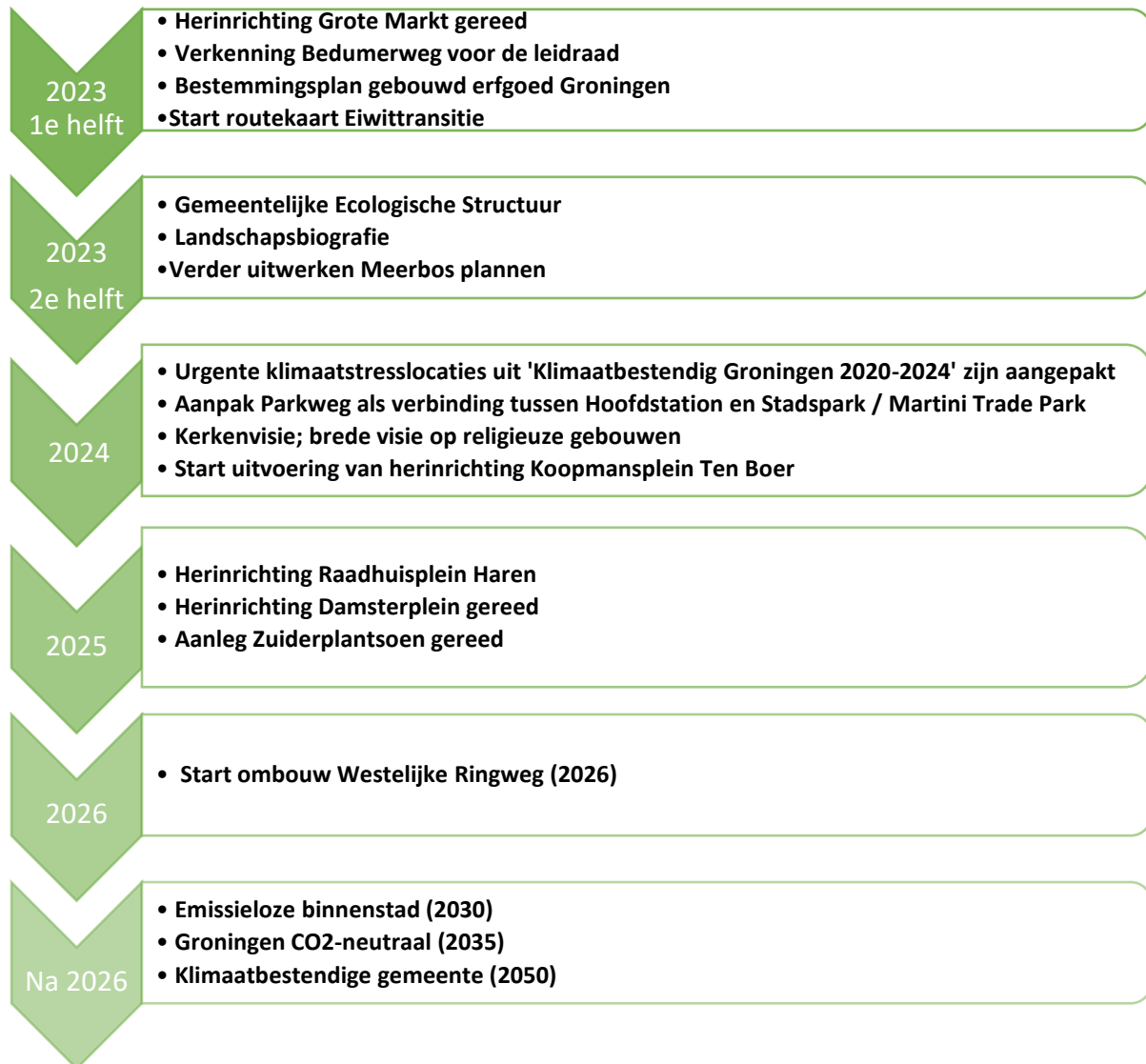
Samenwerken met de verschillende programma's

Met de Leidraad 'Nieuwe Ruimte' als inspiratiedocument en nieuwe werkwijze werken we samen met alle verschillende programma's binnen stadsontwikkeling. Zo ligt voor onze samenwerking met de afdeling Wonen de link in het inrichten van de openbare ruimte rond bouwlocaties. Rondom bereikbaarheid werken we aan grote projecten zoals de Gerrit Krol Brug, waar kansen liggen voor een groene inrichting en het verkeersluwer maken van straten (doorwaadbare stad). De link vanuit Leefkwaliteit met Economie ligt in het gebruik van de openbare ruimte met commerciële invulling rondom, bijvoorbeeld bij het Overwinningsplein.

Samenwerking met Stadsbeheer

We werken nauw samen met stadsbeheer o.a. om bij de grootschalige vervangingsopgaven in de openbare ruimte, ook opgaven op het gebied van klimaatadaptatie of biodiversiteit mee te nemen. Daarnaast werken we samen om ontwerp en beheer goed op elkaar af te stemmen.

Onderstaande tijdlijn geeft de scope van Leefkwaliteit weer met een doorkijk naar de lange termijn.

2.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026

In dit meerjarenprogramma Leefkwaliteit zijn de ambities uit het coalitieakkoord 'Het begint in Groningen: voor wat echt van waarde is' doorvertaald naar opgaven. Tevens dragen de opgaven van het programma Leefkwaliteit bij aan de vijf belangrijkste opgaven uit Omgevingsvisie 'Levende Ruimte' (zie kader 2). In deze paragraaf worden de opgaven (de drie pijlers van het programma) kort toegelicht vertaald naar onze tien ambities en bijbehorende aanpak.

De vijf belangrijkste opgaven voor de gemeente Groningen uit de omgevingsvisie 'Levende Ruimte':

1. Faciliteren groei van de gemeente.
2. De werkgelegenheid groeit mee in stad en regio.
3. De groeiende gemeente blijft leefbaar, veilig en aantrekkelijk voor álle inwoners.
4. De energietransitie wordt versneld.
5. Iedereen doet mee en helpt mee in een gezonde groeiende gemeente.

Kader 2

Programma Leefkwaliteit

- *Onze leefomgeving is robuust en veerkrachtig*
- *We stimuleren gezond, veilig en duurzaam leven in ons gebied*
- *In onze (binnen)stad en dorpen staat leefkwaliteit voorop*

Thema's, Onderzoeken en Beleidsontwikkeling

- Klimaatadaptatie in de Bouwkring
- Onderzoek groenmooien en ruimtelijk ontwikkelen
- Gemeentelijke ecologische structuur
- NPLG Groningen
- Visie landelijk gebied
- Ruimtelijk Kader Hunze
- Eiwittransitie
- Nota Hoger Bouwen
- Kerkenvisie
- Bescherming gebouwd erfgoed

Stimuleringsmaatregelen

- Groenparticipatie en steenbreek
- Regeling "Beter Verbeteren"
- Natuurinclusief Bouwen

Legenda

Strategie en Uitvoering

- Wijkvernieuwing
- Meerstad-Noord
- Herwinnen openbare ruimte binnenstad (inclusief fietsparkeren)

Onze leefomgeving is robuust en veerkrachtig

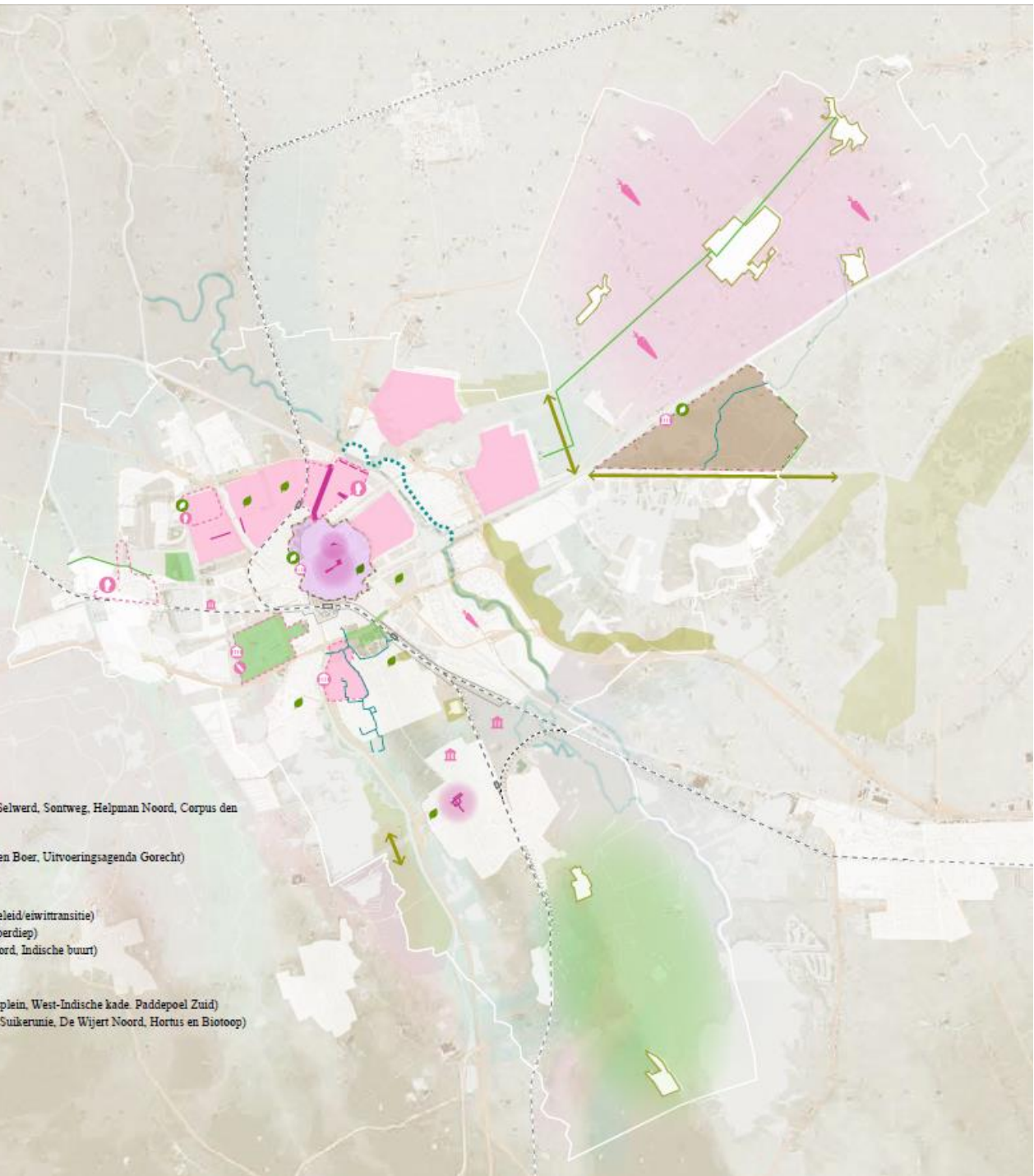
- Groningen klimaatbestendig (Binnenstad, Vinkhuizen Noord, Damsterplein, Meerstad Noord, Paddepoel, Selwerd, Sontweg, Helpman Noord, Corpus den Hoorn, Haren West)
- Meer, beter en bereikbaar groen (Zuiderplantsoen, Stadspark, Westpark, Stadsweg richting Ten Boer)
- Landschappelijke waarden borgen en herstellen (Hunzezone, NNN-gebieden, Meerstad, Dorpsommetjes Ten Boer, Uitvoeringsagenda Gorecht)

We stimuleren gezond, veilig en duurzaam leven

- Duurzaam, gezond en toegankelijk voedsel voor iedereen (Euvelgunne, Stadspark, zoekgebied landbouwbeleid/eiwittransitie)
- Verbeteren van de kwaliteit van bodem, water, lucht, licht en geluid (Meerstad Noord (Fivel), Hunze, Helpardiep)
- Samen met onze inwoners werken aan een gezonde, fijne leefomgeving (Vinkhuizen Noord, Hoogkerk Noord, Indische buurt)

In onze (binnen)stad en dorpen staat verblijfskwaliteit voorop

- Een openbare ruimte waar meer ruimte is voor groen, sporten spelen en ontmoeten (Bedummerweg, Floresplein, West-Indische kade, Paddepoel Zuid)
- Erfgoed draagt bij aan de kwaliteit en leefbaarheid van onze gemeente, nu en straks (Stadspark, Meerstad, Suikerunie, De Wijert Noord, Hortus en Biotoop)

2.2.1 Opgave: Onze leefomgeving is robuust en veerkrachtig

Onze leefomgeving is voor mens en dier robuust en veerkrachtig. Dit is een omgeving die tegen een stootje kan en daarmee de gevolgen van het veranderde klimaat aan kan. Binnen deze opgave kunnen we drie ambities formuleren.

2050 Groningen klimaatbestendig

Het klimaat verandert. Het KNMI geeft aan dat in de periode tot 2050 de jaargemiddelde temperatuur stijgt, de hoeveelheid neerslag in de zomers neemt sterk af, de hoeveelheid neerslag per bui neemt toe en de zeespiegel stijgt. Onze ambitie is dat de gemeente Groningen in 2050 klimaatbestendig is. Hoe we dit willen doen staat beschreven in de uitvoeringsagenda Groningen Klimaatbestendig. Om in 2050 klimaatbestending te zijn moeten we wateroverlast voorkomen, hittestress voorkomen en verminderen, de ruimtelijke kwaliteit verbeteren en kwetsbare groepen extra beschermen.

Onze strategie om hiertoe te komen is:

1. We richten ons op de aanpak van fysieke integrale maatregelen; denk hierbij aan de herinrichting van urgente hitte- en wateroverlast locaties zoals het Damsterplein en de Grote Markt.
2. We werken samen met o.a. onze inwoners (via Steenbreek, de wijkklimaatambassadeurs en bij het opstellen van wijkadaptatieplannen), ondernemers (wijkwinkelcentra, bedrijventerreinen etc. samenwerking Ruimtelijke Economie), onderwijs, woningbouwcorporaties, instellingen en overige stakeholders.
3. We stimuleren onderwijsinstellingen, woningbouwcorporaties, inwoners en bedrijven etc. om hun buitenruimte klimaatadaptiever in te richten door middel van subsidies.
4. We geven als gemeente zelf het goede voorbeeld.

Tussen 2023 en 2026 gaan we verder met de uitvoering van de activiteiten zoals beschreven in de beleidsnota 'Klimaatbestendig Groningen 2020-2024'. Deze nota wordt in 2024 geëvalueerd en herijkt. Een deel van de beleidsuitwerking op het thema klimaatadaptatie heeft een plek gekregen in het 'Groenplan Vitamine G'. De aanpak van de thema's wateroverlast en droogte worden binnen de kaders van het 'Groninger Water en Rioleringsplan' (GWRP) uitgewerkt en opgepakt. Het GWRP wordt in 2024 geëvalueerd en herijkt in samenwerking met Stadsbeheer. Tot slot werken we aan een vernieuwde hemelwaterverordening waarin klimaatadaptatie een belangrijke rol speelt.

Meer, beter en bereikbaarder groen

Wanneer het gaat om het behoud en versterken van het leefklimaat in stad en ommeland is groen belangrijk. Dit geldt voor zowel mensen als dieren. Groen levert een positieve bijdrage aan de leefomgeving. Denk aan de natuurwaarde, biodiversiteit, gezondheid, een betere luchtkwaliteit, klimaatadaptievere inrichting, recreatiewaarde, esthetische waarde, cultuurhistorische waarde en economische waarde. Groen biedt een plek voor ontmoeting en beweging en draagt bij aan een goed woon- en werkklimaat en een gezonde levensstijl. Daarnaast is biodiversiteit een essentieel onderdeel voor een gezonde voedselproductie; circa 80% van de voedselgewassen heeft bestuiving nodig.

In het Groenplan en bijbehorende uitvoeringsagenda is uitwerking gegeven aan de ambitie ‘Meer, beter en bereikbaarder groen’. De activiteiten dragen bij aan de doelstellingen uit de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen en het Groenplan Vitamine G.

De focus ligt hierbij op:

1. *Meer groen*: we planten jaarlijks 1000 bomen in de openbare ruimte en voegen 30.000 m² extra groen toe door overbodige verharding te vervangen door een groene invulling.
2. *Beter groen*: het groen is klimaatadaptief en (bio-)divers, het is aantrekkelijk om in te verblijven voor mens en dier.
3. *Bereikbaarder groen*: het buitengebied is toegankelijk, er is altijd kwalitatief groen in de buurt en we verbinden groengebieden met elkaar. Iedere Groninger heeft binnen een korte afstand toegang tot groen, zoals parkjes, buurtmoestuintjes en beschaduwde bankjes.

In 2022 is de regeling Natuurinclusief bouwen vastgesteld. Met natuurinclusief bouwen, wonen en werken stellen we de norm: als er wat verandert of wordt toegevoegd in de ruimte grijpen we dat aan om de biodiversiteit te versterken. Toepassing van natuurinclusief bouwen doen we met regels voor ontwikkelaars en bij vergunningstrajecten, maar ook met een stimuleringsregeling voor inwoners en ondernemers. In de komende 4 jaar zetten wij ons in om die regeling te borgen en blijvend onder de aandacht te brengen.

Landschappelijke waarden borgen en herstellen

Met de herindeling heeft Groningen naast stedelijk gebied ook landschap binnen haar gemeentegrenzen gekregen. Een divers en waardevol landschap dicht bij de stad is uniek. Daarom investeren we in erfgoed en biodiversiteit waarbij we aandacht hebben voor cultuurhistorisch landschap en haar waardevolle elementen.

Naast het uitvoeren van onze wettelijke taken, gaan we ons de komende jaren richten op de volgende kernactiviteiten:

1. Het opstellen van een landschapsbiografie; hiermee geven we woord en beeld aan hoe een gebied in de loop van de tijd veranderde onder invloed van de wisselwerking tussen mens en natuur, en hoe het verleden in het hedendaagse landschap doorwerkt. Denk hierbij aan bodem en ondergrond, archeologie en historische geografie en bouwkunde, economische ontwikkelingen en natuur en ecologie. Aan de hand van de landschapsbiografie wordt een visie op het landelijk gebied opgesteld.
2. Het ontwikkelen van een GES (gemeentelijk ecologische structuur); de GES versterkt en vormt een belangrijk kader om te zorgen dat de groei van onze gemeente én natuurbehoud op een goede manier vorm krijgen. De GES beschouwen we als een kraamkamer die onze gemeente weer van meer flora en fauna kan voorzien. We voeren publieke regie op natuur, landschap en biodiversiteit door gebieden aan te wijzen waar dieren en biodiversiteit de prioriteit hebben en we ecologisch hoogwaardige natuur toevoegen.
3. Regie krijgen en behouden op subsidies landelijk gebied.
4. Landschappelijke elementen borgen en herstellen, hiernaast koppelen we landschapsherstel, biodiversiteit en cultuurhistorie aan nieuwe ontwikkelingen (o.a. Meerbos als pilot).

2.2.2 Opgave: We stimuleren gezond, veilig en duurzaam leven

Het is belangrijk dat onze inwoners gezond, veilig en duurzaam leven. De openbare ruimte speelt hierin een grote rol. We willen de verleiding tot ontmoeten en bewegen in de openbare ruimte vergroten. In de openbare ruimte kunnen inwoners gemakkelijk, en door verschillende vormen, in aanraking komen met gezond voedsel. Om inwoners uit te nodigen elkaar te ontmoeten en te bewegen in de openbare ruimte zijn een goede lucht- en bodemkwaliteit en een goede akoestische kwaliteit belangrijke voorwaarden. Binnen de opgave gezond, veilig en duurzaam leven hebben we de volgende ambities.

Duurzaam, gezond en toegankelijk voedsel voor iedereen

Sinds 2021 hebben we een geactualiseerd voedselbeleid. Hierin is de context wereldwijd en regionaal beschreven. Het gezondheidsverschil is niet kleiner geworden en de kennis erover is ten opzichte van 10 jaar geleden niet veranderd. De urgentie is nog groter, ook in Groningen. De overstap naar een ander voedselsysteem, waarin de productie en consumptie van plantaardige eiwitten centraal staan, is van groot belang. Zowel voor het klimaat, dierenwelzijn als voor de biodiversiteit. Deze voedseltransitie, of eiwittransitie, is een belangrijke opgave waar wij ons de komende jaren voor inzetten.

Op het gebied van voedsel hebben we de volgende doelen:

1. De keuze voor gezond voedsel gemakkelijk maken (sociaal en inclusief).
2. Meer eetbaar groen in de openbare ruimte (duurzaam/ leefbaar en circulair).
3. Meer plantaardig (op weg naar duurzaam en groen).

De doelstelling van het stimuleren van meer plantaardig eten wordt nogmaals onderschreven door de ambitie in het coalitieakkoord; Groningen als koploper in de eiwit- en voedseltransitie. In 2023 wordt een routekaart 'eiwit- en voedseltransitie' ontwikkeld waar we in de opvolgende jaren mee aan de slag gaan.

De komende vier jaar gaan we ons richten op:

- Het geven van het goede voorbeeld binnen de gemeentelijke organisatie en de interne samenwerking zoeken.
- Inspireren en motiveren van onze inwoners via onder andere het platform Duurzaam Groningen.
- Samenwerken met landelijke en lokale netwerken op het gebied van voedsel.
- Onderzoeken en waar mogelijk faciliteren van voedsel in de openbare ruimte (o.a. eetbaar groen op bedrijventerrein Euvelgunne, voedselbossen etc.).
- De keuze voor gezond voedsel makkelijker maken: ondersteunen van activiteiten en initiatieven die lokaal en gezond eten bereikbaar maken en die helpen gezondheidsverschillen te verminderen. We bekijken verschillende wetenschappelijk resultaten over de impact van plantaardig voedsel op gezondheid.
- Een koppeling maken met de transitie in de landbouw, via onze inbreng in de provinciale uitwerking van het Nationaal Programma Landelijk gebied en onze eigen inzet op het landelijk gebied.

Verbeteren van de toegankelijkheid

In Groningen willen we dat iedereen, ongeacht herkomst, geslacht, geaardheid, handicap of leeftijd gelijke kansen krijgt om actief aan de samenleving mee te doen. Als een van de koploper gemeenten werken we in Groningen sinds 2017 aan het verbeteren van de toegankelijkheid. In de Agenda Toegankelijk Groningen 2022 – 2025 wordt aan de hand van tien thema's toegelicht wat we als gemeente hebben gedaan, doen en gaan doen om de toegankelijkheid te verbeteren.

In samenwerking met de Werkgroep Toegankelijk Groningen en ambassadeurs van de gemeente wordt jaarlijks een uitvoeringsagenda bijgehouden; eind 2022 is de 'Uitvoeringsagenda Toegankelijk Groningen 2022-2023' door het college vastgesteld.

Verbeteren van de kwaliteit van bodem, water, lucht, licht en geluid

Bodem

Via de nationale beleidslijn 'Water en Bodem Sturend' (WBS) is beschreven hoe we onze ruimtelijke ontwikkeling aanpassen aan water en bodem, in plaats van andersom. Het Rijk maakt structurende keuzes die richting geven aan gebiedsprocessen en ruimtelijke programma's. Naast een aantal harde eisen om Europese doelstellingen te kunnen halen (zoals de Kader Richtlijn Water), zet het Rijk onder het motto 'comply or explain' water en bodem vroeg op de agenda. In essentie geeft WBS richting aan:

- Het herstellen van gezonde en duurzame bodem- en watersystemen.
- Het omgaan met opgaven in zes verschillende gebiedstypen.
- Het stimuleren van een vitale bodem.
- Het beschermen van schoon en voldoende grondwater.

Op basis van WBS en andere afspraken tussen Rijk, IPO, VNG en Unie van waterschappen werken we een meerjaren-uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond uit. Daarnaast geven we uitvoering aan onze wettelijke taken en bereiden we ons voor op de implementatie van de Omgevingswet.

Water

Samen met Stadsbeheer geven we uitvoering aan ons Groninger water- en rioleringsplan aan de hand van de vier hoofdthema's: waterkwaliteit, ketenoptimalisatie, duurzaamheid en klimaatadaptatie (zie paragraaf 2.2.1). Vanaf 2023 starten we, in samenhang met de actualisatie van de klimaatagenda, met het herijken van de GWRP voor de periode na 2024.

Daarnaast geven we uitvoering aan de watervisie 'Koersen op water'. Deze watervisie omvat de thema's wonen op het water, water om op te varen, water om op, aan of in te recreëren en water en openbare ruimte/ruimtelijke kwaliteit. De komende vier jaar wordt deze visie geëvalueerd en herijkt.

Luchtkwaliteit

In 2023 maken we een verslag luchtkwaliteit. Dit verslag geeft een beeld van de luchtkwaliteit in de stad op basis van de verkeerssituatie in 2021. De luchtkwaliteit voldoet al jaren ruimschoots aan de wettelijke norm en dat zal ook nu niet anders zijn. Omdat bij concentraties onder norm ook gezondheidseffecten kunnen optreden, beoordelen wij de luchtkwaliteit uit het oogpunt van gezondheid met behulp van de gezondheidseffectscores van de GGD Nederland. Op basis hiervan voldoet de luchtkwaliteit in onze gemeente vrijwel aan de beste score die in stedelijk gebied in Nederland haalbaar is en is er geen noodzaak om hier actief beleid op te voeren.

De GGD Groningen ontwikkelt voor ons een voorlichtingsprogramma per wijk om de overlast van houtrook terug te dringen. Verder zetten we in op brede communicatie om de bewustwording bij inwoners te vergroten. We willen inwoners bewegen het stookgedrag aan te passen. Dit doen via de gemeentelijke communicatiekanalen en via het platform Duurzaam Groningen.

Geluid

Binnen het thema geluid richten we ons voornamelijk tot onze wettelijke taken. De gemeente heeft op dit moment twee belangrijke bij de wet vastgelegde taken, namelijk het opstellen van geluidbelastingkaarten (elke vijf jaar) en de sanering van geluidgevoelige objecten met een hoge geluidbelasting. In 2018 hebben we een Actieplan wegverkeerslawaai 2018-2023 opgesteld. In Groningen bestaat het omgevingslawaai vrijwel geheel uit wegverkeerslawaai. Wij geven uitvoering aan het huidige actieplan wegverkeerslawaai en er wordt een nieuw actieplan opgesteld voor de periode 2024-2028, op basis van de nieuwe geluidskaarten die we in 2022 hebben opgesteld.

Onder de Omgevingswet komen er voor gemeenten twee wettelijke taken bij:

1. Opstellen Basisgeluidemissie en 5-jaarlijkse monitoring en,
2. Sanering geluidgevoelige gebouwen met een geluidbelasting hoger dan 70 dB.

Op dit moment heeft de gemeente Groningen geen beleid op het gebied van geluid. We benutten de inwerkingtreding van de Omgevingswet om hier verandering in aan te brengen. In het Omgevingsplan worden beleidsregels opgenomen, waarmee voor initiatiefnemers (m.n. op het gebied van nieuwbouw) duidelijkheid wordt gegeven onder welke voorwaarden de overschrijding van de wettelijke standaardwaarde (voorkeurswaarde voor geluid) overschreden mag worden.

Samen met onze inwoners werken aan een gezonde, fijne Leefomgeving

In onze ambitie om onze gemeente klimaatbestendig en groener maken hanteren we de strategie dat we dit samen met inwoners en ondernemers aanpakken. Dit doen we nu door verschillende acties en subsidieregelingen beschikbaar te stellen, zoals Steenbreek, ideeën uit het groenplan en de subsidieregeling klimaatadaptatie. We zien dat inwoners en ondernemers en woningbouwcorporaties in toenemende mate ook een bijdrage willen leveren. Daarnaast zetten we ons in op meer groenparticipatie in de noordelijke wijken en gebruiken het in 2022 gelanceerde platform Duurzaam Groningen om onze inwoners te informeren, activeren en inspireren.

2.2.3 Opgave: In onze (binnen-)stad en dorpen staat verblijfskwaliteit voorop

In zowel de bestaande als de nog te ontwikkelen leefomgeving vinden wij verblijfskwaliteit van belang. Het ervaren en beleven van een waardevolle leefomgeving maakt dat inwoners actief meedoen. Het geeft een gevoel van geborgenheid. De verblijfskwaliteit wordt onder andere gerealiseerd door de elementen die een robuuste en veerkrachtige leefomgeving vormen. Gebouwde omgeving, erfgoed en archeologie hebben een grote bijdrage aan de leefkwaliteit en hebben dan ook een prominente rol in het realiseren van voldoende verblijfskwaliteit.

Een openbare ruimte waar meer ruimte is voor groen, sporten, spelen en ontmoeten

Onze ambitie is een openbare ruimte waar meer ruimte is voor groen, sporten, spelen en ontmoeten. In de in 2021 vastgestelde Leidraad 'Nieuwe Ruimte' wordt deze ambitie toegelicht en uitgewerkt. De Leidraad dient als sturing en inspiratiedocument voor toekomstige projecten en betekent een koersverandering. Niet langer is mobiliteit maatgevend, maar toegankelijkheid, veiligheid, beleving, gezondheid, mobiliteit, sociale interactie, ecologie, klimaatadaptatie, economie en erfgoedwaarden maken samen de straat. In de Leidraad worden principes en uitgangspunten benoemd voor verschillende typen gebieden en wijken in Groningen. De Leidraad brengt consequenties voor alle thema's en gebruikers van de ruimte in beeld. Daarbij is in het bijzonder de koppeling gezocht met de mobiliteitsvisie. Juist op de plekken waar de auto minder belangrijk wordt, worden kansen gecreëerd om de leefkwaliteit te vergroten. De Leidraad wordt in de komende jaren ingezet bij onder andere de aanleg van het warmtenet in de Goudlaan e.o. (Vinkhuizen)

Met tijdelijke Leefstraten kunnen inwoners kennismaken met meer ruimte voor spelen, beleven en ontmoeten in hun straat. Daarnaast participeren we in de City Deal Integrale Aanpak Openbare Ruimte om ervaringen uit te wisselen met andere steden en kennisinstellingen. De implementatie van de leidraad is een casus in de City Deal. We maken een uitvoeringsprogramma voor de implementatie van de leidraad waarbij we enerzijds fysieke projecten benoemen waar we gaan werken conform de Leidraad en anderzijds instrumenten ontwikkelen om het werken met de Leidraad goed te verankeren in de organisatie. Zo ontwikkelen we buurtraamwerken voor wijken waar veel opgaven samen komen, zodat we betere afwegingen kunnen maken op wijkniveau. Verder maken we een koppelkansenkaart om opgaven en projecten in de openbare ruimte aan elkaar te verbinden en ontwikkelen we een interne opleiding 'werken met de leidraad'.

De komende jaren zetten we verder in op het herwinnen van de openbare ruimte in de binnenstad, waardoor er meer ruimte ontstaat voor ontmoeten en toegankelijkheid gewaarborgd is voor iedereen. Dit betekent dat we ook voor fietsparkeren passende oplossingen aanbieden in de openbare ruimte zoals aanvulling op de inpandige stallingen, de zogeheten vak-rek-stalling aanpak. Hiernaast zullen we gedragsbeïnvloeding en handhaving inzetten om de toegankelijkheid te waarborgen. Samen met een integrale werkgroep werken we aan passende oplossingen bij het herwinnen van de openbare ruimte.

Toekomstbestendige stedenbouw

De nieuwe nota Hoger Bouwen, welke momenteel wordt ontwikkeld, is een herijking van het beleid uit 2009. We zetten daarin de grote lijnen voort. De huidige nota biedt te weinig inspiratie waardoor we met ontwikkelaars en architecten onvoldoende het goede gesprek kunnen voeren over kwaliteit. We hebben meer behoefte aan de doorvertaling van het beleid. We willen daarom het nieuwe beleid als een soort menukaart gaan opstellen met veel referenties. Daarnaast gaan we opnieuw kijken waar en wanneer we in de stad hoogbouw een passend middel vinden om invulling te geven aan de stedelijke agenda uit de omgevingsvisie. Omdat we nog steeds een compacte stad willen zijn gaan we in op de inpassingsmogelijkheden en maatvoering in bestaande wijken. Hoogbouw is een containerbegrip en in een lage stad is iets al snel hoogbouw. We gaan daarom ook de term middelhoogbouw invoeren. Bovendien zal er veel aandacht zijn voor de relatie van een gebouw met de directe omgeving. Welke functies zijn passend in de zogenaamde plint in relatie met de openbare ruimte.

Erfgoed draagt bij aan de kwaliteit en leefbaarheid van onze gemeente, nu en straks

We koesteren de Groninger eigenheid in de fysieke ruimte. We investeren daarom in erfgoedwaarden (archeologie, monumenten en cultuurhistorie), en speciaal in het cultuurhistorisch landschap. We willen het (historisch) landgebruik en de ontwikkeling van de stad en dorpen beter begrijpen. Vervolgens kunnen we dat begrip benutten als inspiratiebron voor toekomstige ontwikkelingen. Ook pandeigenaren willen we financieel blijven ondersteunen zodat historische waarden bewaard blijven.

In 2023 wordt de herijkte Erfgoednota ter vaststelling aangeboden aan de raad. Centraal staat altijd de vraag hoe erfgoed kan bijdragen aan de kwaliteit en leefbaarheid van de gemeente van nu en straks. Hierbij is het van belang dat Erfgoedwaarden goed worden geborgd in de omgevingswet. We kijken daarnaast hoe het ‘verhaal van Groningen’ toegankelijker gemaakt kan worden omdat dit bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving.

Omdat erfgoed van ons allemaal is, is het delen van kennis hierover van groot belang. Dit gebeurt onder meer door het publiekelijk ontsluiten van erfgoed-informatie op de Cultuurhistorische Waardenkaart en het publieksvriendelijk publiceren van archeologische onderzoeken. Ook met het jaarboek ‘Hervonden Stad en Land’ en ‘Open Monumentendag’ wordt verteld wat de Stad de Stad maakt, en wat het landschap typisch Gronings maakt.

2.3 Financiën

In dit meerjarenprogramma wordt de inzet van de beschikbaar gestelde intensiveringsmiddelen behandeld. In tabel 1 worden het budget en inkomsten getoond. Binnen het programma Leefkwaliteit zijn doelen opgenomen die financieel niet tot de begroting van Leefkwaliteit behoren. Denk bijvoorbeeld aan de doelstelling om in 2050 een klimaatbestendige gemeente te zijn. Een robuuste en veerkrachtige leefomgeving vormen we door meer groen aan te leggen maar ook door regenwater langer vast te houden en af te voeren via een gescheiden stelsel. Vanuit het GWRP worden middelen beschikbaar gesteld om deze doelstellingen te realiseren.

Erfgoed en archeologie dragen bij aan verblijfskwaliteit van de openbare ruimte. Beleidsmatig zijn de doelen dus verankerd binnen het programma Leefkwaliteit. De Watervisie biedt handreikingen om de openbare ruimte beter te beleven en sluit daarmee aan op het programma Leefkwaliteit. Tot 2022 zijn de beschikbare middelen nog ondergebracht in deelprogramma 1.3 Wonen, vanaf 2023 zijn ze ondergebracht in deelprogramma 2.1 Leefkwaliteit..

We willen een toegankelijke openbare ruimte dat verblijf en ontmoeting stimuleert. In de binnenstad en enkele oude wijken wordt dit bemoeilijkt door het parkeren van fietsen. Samen met het Meerjarenprogramma Mobiliteit pakken we deze problematiek op. Alle beschikbare middelen zijn tot 2024 terug te vinden in deelprogramma 1.2 Mobiliteit van de begroting. Vanaf 2024 zal dit worden ondergebracht in deelprogramma 2.1 Leefkwaliteit.

Tabel 1: Budget en inkomsten Leefkwaliteit (bedragen x €1.000)

	2023	2024	2025	2026
Structureel budget (S)	7.814	7.436	7.436	7.436
Incidenteel budget (I)	4.075	4.025	3.925	3.925
Totaal beschikbaar	11.889	11.461	11.361	11.361

In tabel 2 wordt het meerjarenperspectief per pijler uit het programma getoond. Binnen elke pijler is een nadere onderverdeling gemaakt. De tabel is exclusief ontwikkelingen verbonden partijen.

Tabel 2. Verdeling middelen Leefkwaliteit (bedragen x 1.000)

	Begroting	2023	2024	2025	2026	S/I/O
Robuust en veerkrachtig						
SIF – Groen	2.1	500	500	500	500	S
Groen en Duurzaam Eelde	2.1	150	150	150	150	S
Groencompensatiefonds ¹	2.1	-	-	-	-	I
Landschap	2.1	20	20	20	20	S
Landschapsvisie	2.1	50	-	-	-	I
Landschap en ecologie coalitieakkoord 2023-2026	2.1	100	100	100	100	S
Prioritering GWRP klimaatadaptatie	2.1	1.500	1.500	1.500 ²	1.500 ³	I
Afkoppelbudget GWRP	2.1	1.500	1.500	1.500 ³	1.500 ³	I
Uitvoeringsprojecten afkoppelen GWRP	2.1	4.906	4.478	4.478 ³	4.478 ³	S
Groen in de openbare ruimte/Herwinnen OR	2.1	395	395	395	395	S
Gezond, veilig en duurzaam leven						
Lucht en geluidkwaliteit	2.1	50	50	50	50	S
DU middelen Bodem & Ondergrond ³	2.1	-	-	-	-	-
Groenparticipatie coalitieakkoord 2023-2026	2.1	125	125	125	125	I
Verblijfskwaliteit staat voorop						
Programma Archeologie	2.1	100	100	100	100	S
Programma Monumenten	2.1	200	200	200	200	S
Groninger Monumentenfonds	2.1	75	75	75	75	S
Erfgoed & archeologie coalitieakkoord 2023-2026	2.1	125	125	125	125	S
Watervisie	2.1	168	168	168	168	S

¹ Inzet van het groencompensatiefonds is afhankelijk van de stortingen. We begroten geen budget voor deze post. Zie voor een stand van zaken van het Groencompensatiefonds bijlage 1 bij de Meerjarenprogramma's 2023-2026.

² In 2025 wordt het GWRP herzien en zal het budget opnieuw worden bepaald.

³ De VNG is nog in overleg met het Rijk over de uiteindelijke hoogte van de decentrale uitkeringen voor 2023 en wordt in de meircirculaire van het gemeentefonds kenbaar gemaakt.

	Begroting	2023	2024	2025	2026	S/I/O
Fietsparkeren coalitieakkoord 2023-2026	1.2	400	400	300	300	I
Fietsstewards	1.2	350	350	350	350	S
Handhaven maximale parkeerduur	1.2	150	150	150	150	S
Handhaven fout geparkeerde fietsen	1.2	175	175	175	175	S
Inzet BOA's bij handhaving avonden	1.2	100	100	100	100	S
Stadspark en drafbaan	2.1	500	500	500	500	I
Stadspark en drafbaan	2.1	150	150	150	150	S
Plankosten Leefkwaliteit structureel	2.1	150	150	150	150	S
Totaal		11.939	11.461	11.361	11.361	

3. Meerjarenprogramma Wonen 2023-2026

3.1 Inleiding

Vanuit het Programma Wonen werken we aan de uitwerking van onze Woonvisie “een thuis voor iedereen 2020-2025”. De Woonvisie geeft de meest actuele visie voor de komende jaren. Uitgangspunt van de woonvisie is dat we een gemeente willen zijn met een voortreffelijk woonklimaat voor iedereen: jong en oud, samenwonenden en alleenstaanden, gezinnen, ‘zelfredzamen’, ‘zorgbehoevenden’, inwoners die hier al hun hele leven wonen en zij die hier tijdelijk verblijven.

Vanuit het collegeprogramma “Het begint in Groningen” wordt extra ingezet op bestaanszekerheid en gelijke kansen. Meer regie op wonen en woningbouw, het versterken van de wijkvernieuwing en een passende woning voor iedereen zijn speerpunten. Socialer bouwen en wonen. Deze punten en de uitwerking hiervan komen terug in dit Meerjarenprogramma.

De opgaven voor Wonen in de komende jaren zijn:

1. Faciliteren van de groei: zorgen voor meer aanbod
2. Extra aandacht voor doelgroepen
3. Zorgen voor kwaliteit zowel voor woningen als in de woonomgeving
4. Duurzaam en aandacht voor klimaatverandering

Bij de laatste 2 opgaven ligt een nadrukkelijke link met de programma’s Leefkwaliteit en Energie.

In dit Meerjarenprogramma staan de meerjarige opgaven met bijbehorende ambities op het gebied van wonen beschreven. De activiteiten voor 2023 die hieraan verbonden zijn staan met een toelichting en tijdsplanning in een overzichtsdocument. Dit overzicht wordt jaarlijks geactualiseerd.

3.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026

Programma Wonen

“Voortreffelijk woonklimaat voor iedereen, gevarieerd woningaanbod, aantrekkelijke, leefbare wijken en buurten.”

Opgaven

- *Ongedeelde gemeente: Gemeente blijft leefbaar en aantrekkelijk voor alle inwoners (inzet op sociale huur en middenhuur)*
- *Faciliteren groei: vergroten van woningaanbod en meer diversiteit. Focus op betaalbaarheid*
- *Doelgroepen: extra opgave huisvesting ouderen, kwetsbare groepen en groepen die anders willen wonen*

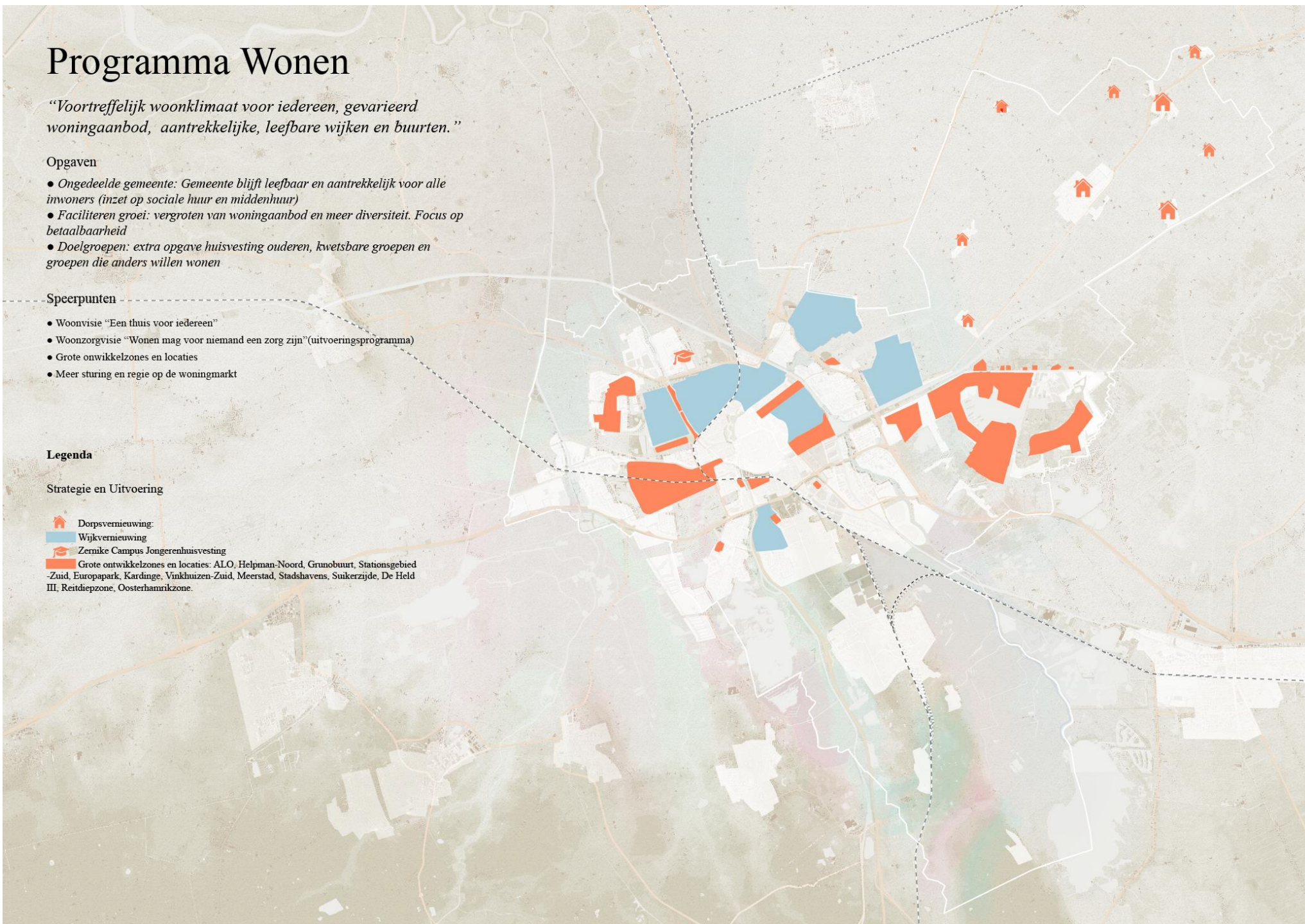
Speerpunten

- Woonvisie “Een thuis voor iedereen”
- Woonzorgvisie “Wonen mag voor niemand een zorg zijn”(uitvoeringsprogramma)
- Grote ontwikkelzones en locaties
- Meer sturing en regie op de woningmarkt

Legenda

Strategie en Uitvoering

- Dorpsvernieuwing:
- Wijkvernieuwing
- Zernike Campus Jongerenhuisvesting
- Grote ontwikkelzones en locaties: ALO, Helpman-Noord, Grunobuurt, Stationsgebied-Zuid, Europapark, Kardingse, Vinkhuizen-Zuid, Meerstad, Stadshavens, Suikerzijde, De Held III, Reitdiepzone, Oosterhamrikzone.

3.2.1 Opgave: Faciliteren van de groei: zorgen voor meer aanbod

De gemeente Groningen groeit en blijft voorlopig groeien. We koersen op 240.000 – 250.000 inwoners in 2028. Om te kunnen voorzien in de woonbehoefte van al die (doel) groepen ligt er een forse woningbouwopgave voor verschillende woningbouwsegmenten (grondgebonden, appartementen, levensloopgeschikte woningen) en categorieën (koop, huur, sociale koop), zodat we alle doelgroepen kunnen bedienen. Groei van het aantal woningen moet daarnaast zorgen dat de druk op de woningmarkt afneemt en daarmee ook de stijging van de woningprijzen.

Vanuit bovenstaande opgave werken we aan de volgende ambities:

Versnellen van gebiedsontwikkelingen

Een groot deel van onze woningbouwopgave wordt gerealiseerd in bestaand stedelijk gebied en in onze ontwikkelzones Suikerzijde, Stadshavens, Meerstad, Stationsgebied en Reitdiepzone. Maar er worden ook woningen toegevoegd op andere ontwikkellocaties en in de dorpen. We zetten in op het op gang houden en waar mogelijk versnellen van de bouwproductie en het vergroten van het aandeel sociale huur in de ontwikkelingsgebieden waarover nog geen harde afspraken zijn gemaakt. Met het Expertteam woningbouw van BZK en de Taskforce Nieuwbouw corporaties zijn we een sessie met corporaties aan het voorbereiden om gezamenlijk tot versnelling te komen. Daarnaast willen we flexwoningen realiseren op locaties die voorlopig niet gebruikt kunnen worden voor reguliere woningbouw. De specifieke projecten worden kort toegelicht in bijlage 5 van de bijlagen bij het Meerjarenprogramma 2023-2026.

Leefbare wijken met bijpassend woningaanbod

Groningen wil een ongedeelde gemeente zijn waar iedereen een plek kan vinden. Daarom maken we werk van leefbare en gemêleerde wijken die een afspiegeling zijn van onze inwoners. De kwaliteit van de wijk waar je opgroeit, waarin je woont, is erg belangrijk. Vooral in de noordelijke wijken van de stad wordt dat gevoeld. De wijkvernieuwing in deze wijken wordt de komende jaren onverminderd voortgezet en opgeschaald. De fysieke én sociale wijkvernieuwing worden als één samenhangend geheel opgepakt. Het gaat hierbij om een breed pakket aan investeringen, waar het vernieuwen en verbeteren van de kwaliteit het woningaanbod deel van uit maakt.

Met de woningbouwcorporaties blijven we nauw samenwerken, vooral in de aanpak van de wijkvernieuwingswijken en bij het versnellen van woningbouw. Samen stimuleren we gemengde wijken. Ook gaan we voor een grootschalige verduurzaming en kwaliteitsverbetering van woningen. Om deze ambities te kunnen verwezenlijken is ook inzet van de Rijksoverheid nodig. Met de corporaties willen we daarom een Gronings Woonbod vormgeven. Daarmee gaan we samen optrekken richting Den Haag.

Voldoende betaalbare woningen

• Toevoegen van 200 -240 sociale huurwoningen

In het coalitieakkoord is de ambitie opgenomen om van de jaarlijks nieuwbouw 30% sociale huur toe te voegen. Het gaat daarbij, zoals ook in de woonvisie staat aangegeven, om bruto aantallen om te kunnen voorzien in de jaarlijkse netto behoefte aan sociale huurwoningen van tussen de 200-240 sociale huurwoningen.

In de woondeal 2022 – 2030 met het rijk (getekend februari 2023) staan het toevoegen van voldoende nieuwbouwwoningen én de betaalbaarheid hiervan centraal. Voor gemeente Groningen gaat het om circa 15.000 woningen in de periode t/m 2030. Uitgangspunt van het rijk is minimaal 30% sociale huur. De plannen van gemeente Groningen sluiten hier op aan.

In de woondeal zijn sleutelprojecten aangewezen die noodzakelijk zijn voor de realisatie van de regionale opgave. Alle grote ontwikkellocaties van Groningen, de flexwoningen en de wijkvernieuwingsprojecten staan hierop. Tevens zijn er in de woondeal kritische succesfactoren geformuleerd welke per sleutelproject een rol spelen. Generieke ondersteuning van het rijk middels procesgeld behoort ook tot de woondeal.

Verder is in 2022 het initiatiefvoorstel '2500 betaalbare woningen extra' aangenomen wat in de komende jaren zijn beslag gaat hebben. Dit voorstel komt jaarlijks neer op nog eens 100 betaalbare woningen (sociale huur en sociale koop). Corporaties hebben de komende vijf jaar investeringsruimte beschikbaar om deze aantallen te realiseren (voor de sociale koop wordt nog een oplossing gezocht). Daarnaast is het belangrijk dat er ook voldoende locaties zijn. Dit doen we door:

1. Proberen om sneller te ontwikkelen op bestaande locaties.
2. Voor nieuwe ontwikkelzones te onderzoeken of het mogelijk is om het aandeel corporatiewoningen te verhogen of naar voren te halen en/of versneld te realiseren en
3. Bij ontwikkellocaties die niet in eigendom zijn van de gemeente proberen we invloed uit te oefenen op het toevoegen van sociale huur en middenhuur als onderdeel van het programma.
4. Bij het toevoegen van woningen geven we een beweegrichting voor het gewenste woonprogramma mee, bijvoorbeeld meer sociale huurwoningen, middenhuur of goedkope koop.

In onderstaande tabel een overzicht van de bruto toevoeging sociale huur. Hierbij is zekerheidshalve 70% van de planning aangehouden.

Opleverjaar	Aantal sociale huurwoningen
2023	552
2024	525
2025	848
2026	447
2027	592

Sturing op de woningmarkt

Meer sturing en publieke regie op de woningmarkt is een belangrijk thema in onze woonvisie en in het coalitieakkoord. Door middel van de strategische woningbouwprogrammering brengen wij in beeld welk programma (op hoofdlijnen) gaat 'landen' op de verschillende woningbouwlocaties in de gemeente. Op die manier is het voor alle bij de woningbouw betrokken partijen in een vroegtijdig stadium duidelijk welk programma wij voor ogen hebben. De strategische woningbouwprogrammering wordt uiterlijk medio 2023 in de raad behandeld. Met de brief over instrumenten betaalbare woningbouw is de raad geïnformeerd welke instrumenten wij kunnen inzetten of nader gaan onderzoeken als het gaat om het toevoegen van meer betaalbare woningbouw. Conform het coalitieakkoord willen we ook het middeldure segment verder reguleren.

Dit doen we via de huisvestingsverordening. Hierin staat welke huurprijsklassen het betreft, welke doelgroep daarvoor in aanmerking komt en hoe de toewijzing verloopt. Op die wijze hebben we ook de mogelijkheid om met ontwikkelaars afspraken te maken over de instandhoudingstermijn en de toewijzing van deze woningen. Dit betekent dat woningen in dit segment ook op lange termijn betaalbaar en beschikbaar blijven voor de aangewezen doelgroep.

In het woonakkoord willen we afspraken met ontwikkelaars en corporaties maken over hoe we gezamenlijk de belangrijke opgaven op het gebied van wonen gaan aanpakken. Om te komen tot een woonakkoord hebben we in 2022 de Boumakring opgericht. Hierin werken de corporaties, bouwers en ontwikkelaars en de gemeente samen een aantal onderwerpen uit die een plek gaan krijgen in het woonakkoord. Naast het sluiten van een akkoord willen we vooral met marktpartijen een maatschappelijke coalitie smeden waarin wij structureel met marktpartijen samenwerken om de leefkwaliteit in Groningen verder te verbeteren.

Thema's waar in de Boumakring aan wordt gewerkt zijn:

1. Ongedeelde gemeente
2. Duurzame mobiliteit
3. Participatie en Omgevingswet
4. Klimaatadaptatie en circulair bouwen

Vanuit het oogpunt van betaalbare woningbouw verdiept de gemeente zich in de oprichting van een ontwikkelbedrijf en/of woonbedrijf.

Verder heeft Groningen sinds 1 maart 2022 de Opkoopbescherming. Deze geldt bij het kopen van een huis met een WOZ-waarde tot € 305.000,- (prijspeil 2022). Voor die woningen geldt dan een zelfbewonersplicht. Hierdoor wordt het opkopen en duur doorverhuren van woningen door beleggers tegen gegaan. Hierdoor blijft de woningmarkt betaalbaar en krijgen starters meer kansen op de woningmarkt.

Tevens stellen we voorwaarden aan het toeristisch verhuren van woningen. Per 1 januari 2023 mag een woning of woonboot maximaal 30 nachten per jaar worden verhuurd aan toeristen. Daarnaast hebben we aanvullende kaders gesteld aan het woninggebruik. Wonen wordt gezien als een verblijf langer dan 4 maanden. Hiermee houden we grip op het kortlopend gebruik/verhuur van een woning. We hebben echter geen grip op het gebruik van kortlopende contracten, bijvoorbeeld contracten die 'naar hun aard van korte duur' zijn (short stay). Contracten zijn privaatrechtelijk en hier houden we als gemeente geen toezicht op. Dit type contract wordt ook vaak gebruikt voor de huisvesting van internationale studenten. Op dit moment is er nog geen alternatieve contractvorm die ervoor zorgt dat eenheden aan het begin van het studiejaar beschikbaar zijn en het leegstandsrisico beperken. We volgen hiervoor de ontwikkelingen van het Rijk.

Goed wonen in de dorpen

Er is ruimte voor woningbouwontwikkeling in de kleinere dorpen. Weliswaar in kleine aantallen, maar het voldoet aan een behoefte, zo merken we. Jarenlang was uitbreiding bijna overal beperkt of uitgesloten. In onze omgevingsvisie en woonvisie hebben we aangegeven dat we ruimte willen bieden voor het toevoegen van woningen met de voorwaarde dat het gaat om goede en breed gedragen initiatieven, die passen bij de vraag, schaal en uitstraling van het dorp. Ontwikkelingen rondom de versterkingsopgave, stikstof, transformatie van landbouw en woningnood hebben de

urgentie om meer ruimte voor ontwikkeling en transformatie te bieden verhoogd. We gaan daarom per dorp een visie op de woningbouw ontwikkelen. Eind 2022 zijn we hiermee in Woltersum gestart door de behoefte en de mogelijke locaties voor woningbouw in beeld te brengen. Als vervolg daarop zijn we nu bezig enkele locaties in dat dorp concreet uit te werken. Op het gebied van seniorenhuisvesting zijn we in Garmerwolde de mogelijkheid voor een Dorpshoeve aan het onderzoeken. Eind 2022 is een Stedenbouwkundig programma van eisen (Spve) opgesteld dat met het dorp besproken wordt.

3.2.2 Opgave: Extra aandacht voor doelgroepen

Hoewel veel mensen in Groningen moeite hebben met het vinden van een goede en betaalbare woning, zijn er groepen die we de komende jaren extra aandacht willen geven. Zo hebben we oog voor de groeiende groep (zorgbehoevende) ouderen in Groningen. Daarnaast focussen we op een groeiende groep kwetsbare bewoners en hun woonbehoefte in combinatie met passende zorg en de juiste leefomgeving. Ook hebben we aandacht voor hen die de ontwikkeling en/of het beheer van hun woning anders willen inrichten. Initiatieven van wooncoöperaties en collectief opdrachtgeverschap juichen we toe en gaan we ondersteunen. Deze alternatieve vormen van ontwikkeling kunnen zorgen voor een duurzame toevoeging van betaalbare woningen en een grotere diversiteit in woningtypologie.

Voldoende, passend en aantrekkelijk woningaanbod voor kwetsbare doelgroepen (wonen en zorg)

In 2022 is de Woonzorgvisie door de raad vastgesteld en in 2023 volgt er een uitvoeringsagenda. Speerpunt van de woonvisie is om de samenwerking tussen de gemeente, woningbouwcorporaties en zorgaanbieders verder te intensiveren en beter te focussen op kwetsbare doelgroepen. Want iedereen die zorg nodig heeft, verdient een passend thuis.

Dit vraagt ook om meer interne afstemming en samenwerking rondom het thema Wonen Welzijn Zorg. Hiervoor is een stuurgroep opgericht. De twee belangrijke opgaven zijn:

- **Langer Zelfstandig Thuis:** Binnen de gemeente Groningen is gewerkt aan een woonzorgvisie en ten behoeve hiervan is er een woonanalyse gemaakt. Aanleiding hiervoor is de toenemende dubbele vergrijzing en de tendens naar langer en eerder zelfstandig thuis wonen. Als gevolg daarvan zien we een toename van het aantal inwoners binnen onze gemeente die extra aandacht nodig hebben als het gaat om wonen. Het gaat daarbij om diverse doelgroepen: ouderen, inwoners met een lichamelijke of verstandelijke beperking maar ook om inwoners met een psychiatrische aandoening en jongvolwassenen met een woonzorgbehoefte. Voor al deze doelgroepen geldt dat er een passend woon-, ondersteunings- en zorgaanbod zal worden ontwikkeld voor de komende jaren. Dat vraagt om een visie op wonen en zorg in samenspraak met overige partijen zoals corporaties en zorgaanbieders. De woonzorgvisie is in februari 2022 door uw raad vastgesteld. Inmiddels wordt gewerkt aan het tot stand komen van de uitvoeringsagenda van de woonzorgvisie die in de daaropvolgende perioden geactualiseerd zal worden.

- **Uitstroom beschermd wonen binnen de gemeente Groningen:** Om de uitstroom uit woonvoorzieningen in het kader van BW zo effectief mogelijk te laten verlopen is een "uitstroomtafel" operationeel. Deze uitstroomtafel is in het leven geroepen om situaties waarbij zich knelpunten aandienen met betrekking tot uitstroom zoveel mogelijk glad te kunnen strijken. Aan de

uitstroomtafel worden dus primair casussen besproken waarbij zich knelpunten in de uitstroom voordoen. De tafels hebben een oplossend en lerend effect.

-Uitstroom beschermd wonen vanuit de gemeente Groningen naar de regio: Alle gemeenten, de meeste corporaties en een groot deel van zorgaanbieders Beschermd wonen & Opvang (BW&O) in de provincie Groningen hebben het convenant 'Huisvesting (ex)cliënten Beschermd wonen & Opvang' ondertekend. Hiermee geven partijen aan, ieder vanuit haar eigen verantwoordelijkheid en taak, een maximale bijdrage te leveren aan de (keten)samenwerking om de huisvesting van cliënten vanuit een voorziening Beschermd wonen en Opvang te realiseren. Ter bevordering van de uitstroom is er het Ondersteuningsteam Groningen (OST). Zij zijn ondersteunend in de ketensamenwerking aan medewerkers van aanbieders, gemeenten en corporaties. Zij faciliteren en inspireren op casusniveau.

Ruimte voor bijzondere woonvormen

We staan als gemeente Groningen voor nieuwe complexe en omvangrijke ruimtelijke opgaven als gevolg van een in meerdere opzichten sterke groei en als gevolg van mondiale ontwikkelingen met grote impact op ons leefklimaat.

Bij onze beantwoording van die opgaven is het zaak om oog te blijven houden op de belangen van kleinere doelgroepen, zoals woonwagengroepen. Met deze aandacht willen we voorkomen dat groepen buitenboord vallen en er tweedeling in de samenleving ontstaat.

Bovendien speelt bij verschillende kleinere doelgroepen vaak dat de samenleving globaliseert waardoor de behoefte ontstaat aan meer sociale verbanden in de eigen straat of buurt tegen eenzaamheid. Meedoen is belangrijk! Ook daarom bieden we ruimte aan mensen of groepen die gezamenlijk meer regie willen over de manier waarop ze (gaan) wonen en die voor zichzelf willen zorgen in een eigen woonomgeving.

Wooncoöperaties

In 2022 is het Steunpunt Wooncoöperaties opgericht in samenwerking met KUUB. Binnen de gemeentelijke organisatie is een contactpersoon aangewezen die als aanspreekpunt fungeert tussen het steunpunt en de gemeente en die de motie 'Wooncoöperatie? Ik weet hoe dat moet!' verder uitvoert. Het steunpunt werkt als schakel tussen de gemeente en het initiatief en heeft een belangrijke functie als aanjager van initiatieven. Dit is met name gericht op de startfase van een project. Via het steunpunt krijgen initiatiefnemers kosteloos informatie, wordt ontmoeting tussen initiatiefnemers gestimuleerd en worden kennissessies georganiseerd. Daarnaast adviseert het steunpunt over het proces en kan het helpen om de juiste begeleiding daarvoor te vinden om te komen tot een uitgewerkt en haalbaar plan. Vanuit de gemeente willen we initiatieven faciliteren op het gebied van financiering en het beschikbaar stellen van locaties. In 2023 gaan we verder met het ophalen van initiatieven en willen we dat de eerste plannen voor wooncoöperaties worden ontwikkeld. Suikerzijde en Meerstad hebben de opdracht gekregen om ruimte te bieden aan initiatieven voor wooncoöperaties. Er wordt nu gewerkt aan het vastleggen van concrete locaties.

Stadsnomaden

We willen extra ruimte geven aan stadsnomaden, reizigers en andere mensen met behoefte aan onconventionele woonvormen. Op dit moment hebben we binnen de gemeente drie gelegaliseerde terreinen voor deze doelgroep: Bangeweer, Hoendiep en Gideonweg. In Ten Boer zijn ze woonachtig

in Woldwijk via de coöperatie voor duurzame initiatieven. Wij verwachten binnenkort te starten met de benodigde procedure voor de aangewezen locatie aan de Aduarderdiepsterweg. Daarmee is de opgave nog niet gereed. Daarom gaan wij een tijdelijke locatie inrichten aan de St. Petersburgweg. Verder verwachten wij in 2023 één of meer nieuwe locaties te kunnen presenteren.

Woonwagengewoners

Woonwagengewoners onderscheiden zich als doelgroep in het woonbeleid door hun (gezamenlijke) herkomst, een eeuwenlange gezamenlijke historie van reizen, een eigen cultuur en vooral het wonen in familieverband. Het in familieverband (willen) wonen is een bijzondere sociale kwaliteit als borg tegen eenzaamheid. Deze kwaliteit willen we waar mogelijk en wenselijk ruimtelijk ondersteunen. Een andere aanleiding voor actualisatie van het woonwagenbeleid is de Europese en landelijke (van overheidswege) erkenning van de eigen culturele identiteit van woonwagengewoners en de verplichte zorg van gemeenten om volgens die identiteit te kunnen leven.

Een 1^e stap naar geactualiseerd woonwagenbeleid is inmiddels gezet: een woonwensen-onderzoek onder de woonwagengewoners van de tien locaties met in totaal ongeveer 550 bewoners. Het onderzoek wijst uit dat het huidige aanbod niet in de (grote) vraag naar woonwagens kan voorzien. Deze conclusie is - in combinatie met onze ambities - aanleiding de (on)mogelijkheden voor een nieuwe locatie nader te verkennen. In het komende jaar werken wij het locatieonderzoek verder uit, waarbij we de wensen en mogelijkheden in beeld brengen.

Verbeteren van de ondersteuning van huurders

Steunpunt huren

Ter ondersteuning van huurders hebben wij in 2022 het Steunpunt Huren gelanceerd met de website: www.steunpunthurengroningen.nl en een fysieke locatie aan het Damsterdiep 36. Het Steunpunt Huren Groningen heeft als taak om kosteloos juridisch advies te geven, ondersteuning te bieden en aan bemiddeling te doen bij kwesties tussen huurders en verhuurders in de gemeente Groningen. Iedere inwoner van de gemeente met een huurvraag of huurprobleem is welkom bij het Steunpunt. Hiermee willen we de huursector van de gemeente Groningen verder vooruit helpen, zodat iedereen (h)eerlijk kan woning in Groningen.

Zorgen voor goede huisvesting voor jongeren en studenten

Jongeren en studenten zijn belangrijk voor Groningen. Belangrijk voor de levendigheid in de (binnen)stad, het hoge voorzieningenniveau en de ontwikkeling van kennis, innovatie en vernieuwing. Zorgen voor goede huisvesting voor jongeren en studenten is een randvoorwaarde om Groningen de onderwijsstad van Nederland te laten zijn en blijven. Met de manifestatie BouwJong! en het convenant Jongeren- en studentenhuisvesting hebben we hierop ingespeeld. Hierdoor zijn sinds 2010 circa 7.000 wooneenheden voor de doelgroep opgeleverd en werken we voor de aankomende periode onder andere aan de Zernike Campus. Naast permanente huisvesting zal het Zernike vanaf september 2024 ook voorzien in tijdelijke huisvesting/oplossing voor de piekopvang. Vanwege de demografische ontwikkelingen houden we oog voor een goede afstemming van vraag en aanbod, zowel kwantitatief als kwalitatief. Verder gaan we in 2023 nader onderzoek uitvoeren naar de woonwensen van studenten en jongeren. De resultaten hiervan worden in 2024 verwacht. De jaarlijkse monitor Jongerenhuisvesting en bijbehorende factsheet zijn als bijlagen 3 en 4 in de bijlagen bij dit Meerjarenprogramma gevoegd.

Huisvesting kwetsbare doelgroepen

We vinden het belangrijk dat onze inwoners zelfredzaam en samenredzaam kunnen zijn. Daarbij is specifieke aandacht nodig voor kwetsbare doelgroepen. Groningers met een psychische, verstandelijke of lichamelijke beperking, kwetsbare jongvolwassenen en ouderen. Bij het realiseren van deze ambitie zijn ook het wonen en de woonomgeving van belang. Kwetsbare doelgroepen zijn vaak aangewezen op een huurwoning. Met de woningcorporaties zijn (prestatie)afspraken over de huisvesting van deze doelgroepen en het woonruimteverdeelsysteem. Onder coördinatie van DMO en met ondersteuning vanuit team Wonen wordt gewerkt aan de implementatie van het Programma 'een thuis voor iedereen', onderdeel van de Nationale Bouw- en Woonagenda (niet te verwarren met de woonvisie van Groningen). Dit programma heeft als doel te zorgen voor voldoende betaalbare woningen voor alle aandachtsgroepen met een evenwichtige verdeling over gemeenten en met de juiste zorg, ondersteuning en begeleiding.

Realiseren van flexwoningen

Om in te spelen op de grote woningbehoefte willen we flexwoningen realiseren. Met een flexwoning bedoelen we een tijdelijke woning, zowel voor de bewoners als wat betreft de locatie. Het gaat om kwalitatief hoogstaande, verplaatsbare huizen, welke minimaal 10 jaar blijven staan. De ambitie is om flexwoningen te realiseren op locaties die voorlopig niet gebruikt kunnen worden voor reguliere woningbouw. Zo bieden we kansen aan onder meer jongeren en spoedzoekers. Ook bewoners die in het kader van wijkvernieuwing tijdelijk op zoek moeten naar vervangende woonruimte zullen van deze woningen gebruik kunnen maken.

3.2.3 Opgave: Zorgen voor kwaliteit zowel voor woningen als in de woonomgeving

Kwaliteit woningen en woonomgeving bevorderen

In een groeiende gemeente wordt openbare ruimte steeds belangrijker. Heel veel mensen maken er gebruik van, zowel in de stad als in de dorpen. Een goede relatie tussen 'groen en stenen' bepaalt in hoge mate de leefkwaliteit en de kwaliteit van de stad en dorp als geheel. Gezien de enorme druk op de woningmarkt willen we in een hoog tempo nieuwe woningen bijbouwen. Dit moet alleen niet gericht zijn op 'zoveel mogelijk' en op een hoog rendement. Bij dat hoge tempo moeten we waken over de kwaliteit en diversiteit van de woningen en de woonomgeving. Bouwen in Groningen betekent bouwen voor de langere termijn, met aandacht voor diversiteit, architectuur, kwaliteit en duurzaamheid. We streven naar klimaatbestendige woningen in een groene en hoogwaardige woonomgeving waarin steeds minder (maar nog wel voldoende) plek is voor de auto. Daarbij mag de relatie tussen prijs en kwaliteit niet verder onder druk komen te staan.

Prettig wonen en de kwaliteit van het buitengebied behouden

Hier ligt een nadrukkelijke link met het programma Leefkwaliteit. In dit programma wordt deze opgave nader toegelicht. Vanuit woonbeleid wordt in 2023 meegewerkt aan het opstellen van een landschapsbiografie, middels deelname in de klankbordgroep 'Landschapsbiografie'.

3.2.4 Opgave: Duurzaam en aandacht voor klimaatverandering

Gebouwde omgeving 'woonlastenneutraal' verduurzamen en aardgasvrij maken

Het klimaat verandert. De urgentie om ons aan te passen aan de nieuwe omstandigheden wordt steeds groter. Tezamen met de problematiek van de aardbevingen betekent dit dat onze ambitie op het gebied van de energietransitie extra hoog is. We willen in Groningen in 2035 volledig CO₂-neutraal zijn. Dit werkt door op alle nieuwe woningen die we bouwen. De grootse opgave ligt echter in de bestaande woningvoorraad. De opgave is om de gebouwde omgeving 'woonlastenneutraal' te verduurzamen en aardgasvrij te maken middels de wijkenergieaanpak. De opgave is om de gebouwde omgeving woonlastenneutraal te verduurzamen en aardgasvrij te maken. De warmtesystemkaart en het warmtetransitieplan vormen hiervoor het vertrekpunt. Dit is ook een kans om in de slipstream van de aanleg van het Warmtenet te werken aan verduurzaming van de gebouwde omgeving. Er ligt dan ook een directe relatie met de programma's Energie en Leefkwaliteit waar deze opgaven nader worden uitgewerkt.

Klimaatbestendige woningen in een groene en hoogwaardige woonomgeving

Naast de focus op reductie van het fossiele energieverbruik van onze bestaande woningvoorraad geven we vanaf 2023 ook invulling aan het *initiatiefvoorstel duurzaam en betaalbaar bouwen van woningen*. Onder de noemer 'circulair bouwen' maken we een koppeling met het thema 'Bouwen en Sloop' van het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2021 – 2025. Met onze bouwpartners, waaronder de corporaties, willen we hier zo snel mogelijk zo concreet mogelijk invulling aangeven. Dit doen we door afspraken te maken over bijvoorbeeld meer houtbouw en/of demontabele betonbouw in de nieuwbouw. In 2023 zal een voorstel aan de raad gepresenteerd worden. Hierbij hebben we dan ook aandacht voor het verkennen van de mogelijkheden van het realiseren van energiepositieve woningen in nieuwbouwwijken.

3.3 Financiën

In het begrotingsprogramma Wonen gaan de nodige miljoenen om, deze worden toegelicht in de gemeentelijke begroting. In dit Meerjarenprogramma Wonen wordt de inzet van de beschikbaar gestelde intensiveringsmiddelen behandeld.

In 2023 is €1.807.000 aan intensiveringsmiddelen voor Wonen beschikbaar. De middelen voor het programma leefkwaliteit voor onder andere monumenten en erfgoed zijn per 2022 overgeheveld naar het programma leefkwaliteit. Er zijn geen incidentele budgetten of overige inkomsten begroot binnen het deelprogramma Wonen. Rijkssubsidie voor het project Skaeve Huse zal bij de eerste voortgangsrapportage worden opgevoerd in de begroting.

Bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026
Structureel budget (S)	1807	1807	1807	1807
Structureel budget (IS)	300	600	900	1200
Overige inkomsten (O)	-	-	-	-
Totaal beschikbaar	2107	2407	2707	3007

Van de beschikbare intensiveringsmiddelen Wonen is € 500.000 geormerkt ten behoeve van de uitvoering van het actieplan sociale huur. Dit betekent dat er nog € 1,307 miljoen beschikbaar is voor uitvoering van de opgaven in de begroting. Hieronder worden deze middelen over 2023 op hoofdlijnen verdeeld:

Bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026	S/I/O
Stimuleren en reguleren woningmarkt:	576	-	-	-	S
- Gebiedsgerichte cofinanciering					
- Prestatieafspraken					
- Woonakkoord / Boumakring					
- Woningbouw in de dorpen					
- Steunpunt huren					
Doelgroepen	520	-	-	-	S
- Jongerenhuisvesting					
- Ouderen en zorg					
- Wooncoöperaties					
- Woonwagendbewoners					
- Flexwonen					

	2023	2024	2025	2026	S/I/O
Kwaliteit en duurzaamheid - Energie / duurzaamheid - Circulair bouwen	57	-	-	-	S
Overig wonen - Woningmarktonderzoek en monitoring - Uitvoeren watervisie	163				S

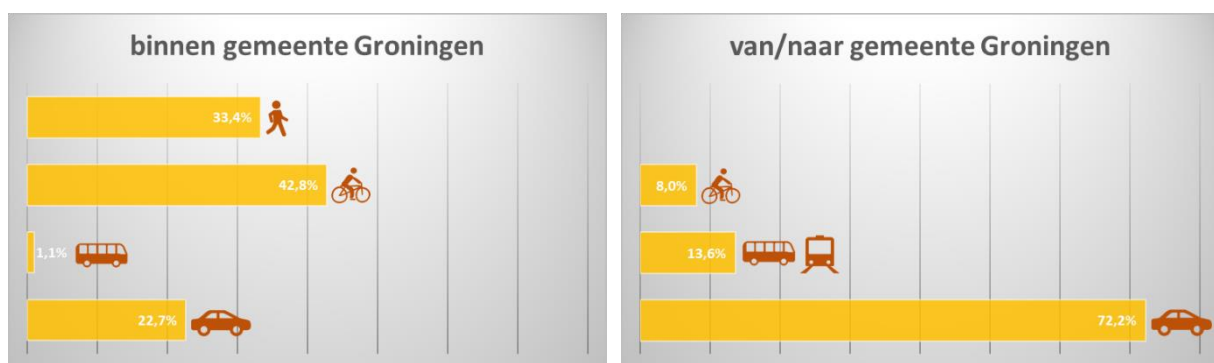
4. Meerjarenprogramma Mobiliteit 2023-2026

4.1 Inleiding

Het Meerjarenprogramma Mobiliteit 2023-2026 beschrijft hoe wij blijven werken aan een goede bereikbaarheid van voorzieningen in onze gemeente met een aantrekkelijke, veilige en gezonde leefomgeving. Het is ons concrete uitvoeringsprogramma voor de periode 2023-2026 waarin we op hoofdlijnen weergeven welke projecten en activiteiten we zelf doen of waarin we samenwerken met onze partners. Uiteraard is het programma in lijn met de ambities uit de omgevingsvisie The Next City, de Mobiliteitsvisie 'Groningen Goed op Weg, naar een leefbare, schone en gezonde gemeente' en het coalitieakkoord 'Het begint in Groningen; voor wat echt van waarde is', maar het sluit ook naadloos aan bij de situatie van vandaag. Het Programma Mobiliteit loopt uiteen van visie- en beleidsvorming, onderzoek en innovatie tot talloze grote en kleinere projecten of individuele maatregelen.

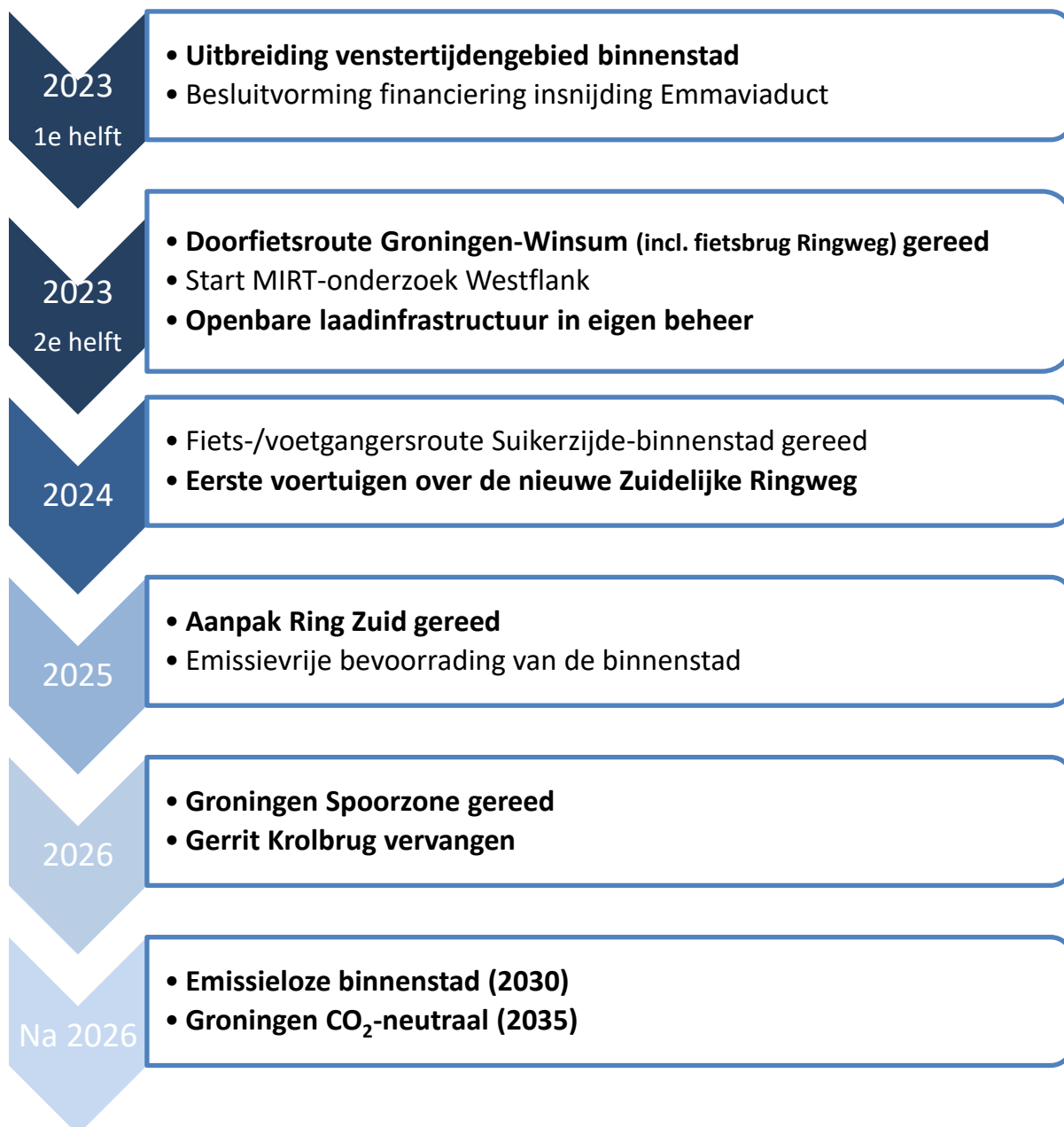
Met een stevig groeiende gemeente blijft het een flinke uitdaging om de impact van het (auto)verkeer op het stedelijk gebied zoveel mogelijk in balans te houden met aantrekkelijkheid en leefbaarheid. We willen onze mobiliteit zo inrichten dat personen en goederen niet alleen zo snel mogelijk van A naar B reizen, maar dat we vooral een gemeente willen zijn waar het fijn is om te zijn en te verblijven. Dat betekent meer groen en aantrekkelijke openbare ruimtes en minder geluidbelasting, luchtvervuiling, CO₂-uitstoot en verkeersonveiligheid. En dat is goed voor de gezondheid en het welzijn van onze inwoners en voor het klimaat. Uiteraard houden we het belang van mobiliteit voor het maatschappelijk en economisch functioneren daarbij altijd voor ogen.

Onze gemeente bestaat uit een compacte stad met daaromheen een aantrekkelijk landelijk gebied met compacte dorpen. Bovendien zijn we een gemeente met een sterke (boven)regionale rol. Deze kenmerken zien we ook terug in de opbouw van onze mobiliteit en de ontwikkeling daarvan. Lopen en fietsen – de meest gezonde en duurzame manieren om je te verplaatsen – zijn binnen onze gemeente samen verantwoordelijk voor ruim driekwart van alle verplaatsingen (zie figuur 1). Daarentegen is de autoafhankelijkheid in de regio juist erg groot: bijna driekwart van alle verplaatsingen van en naar onze gemeente gaat per auto. De samenstelling en verandering van mobiliteitspatronen in onze gemeente, maar ook daarbuiten, vormen belangrijke bouwstenen voor het Programma Mobiliteit.

Figuur 1 Verplaatsingen in de gemeente Groningen en van/naar de gemeente Groningen (bron CBS)

Het Meerjarenprogramma Mobiliteit 2023-2026 schetst de lijn voor de komende jaren op het gebied van mobiliteit, maar het agendeert ook nieuwe ontwikkelingen inclusief de bijbehorende financiën.

4.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026

In deze paragraaf beschrijven we de belangrijkste activiteiten binnen het Programma Mobiliteit waar we de komende periode aan werken met daarbij de focus op 2023. We beginnen met de belangrijkste drie opgaven waaraan we onverminderd blijven werken: Aanpak Ring Zuid, Groningen Spoorzone en de uitvoering van de Mobiliteitsvisie. Vervolgens gaan we in hoofdlijnen in op onze drie inhoudelijke opgaven zoals opgenomen in de begroting: vervoerswijzen, impact op de directe omgeving en slim en duurzaam.

De Uitvoeringsagenda Mobiliteit vormt het overzicht van alle mobiliteitsprojecten voor de periode 2023-2026 voor zover die nu bekend zijn met daarbij de (soms) indicatieve inzet van financiële middelen. Het betreft de projecten die wij als gemeente realiseren, projecten die wij (gedeeltelijk) financieren en projecten die (gedeeltelijk) op ons grondgebied worden uitgevoerd, uiteraard in nauwe samenwerking met andere overheden en partijen.

Programma Mobiliteit

Wij willen dat Groningen:

- Lopen, fietsen en het openbaar vervoer stimuleert
- Voor iedereen goed bereikbaar is en blijft op een zo veilige en duurzame manier
- Voorrang geeft aan innovatieve en schone vormen van personen- en goederenvervoer waarmee de CO₂-uitsoot verminderd wordt

Thema's en Onderzoek

- Onderzoek bereikbaarheid Sontplein (Bornholmstraat)
- Opstellen Routekaart OV 2040 en P+R Hubs
- Opstellen Uitvoeringsprogramma Actieve Mobiliteit en Verkeersveiligheid
- Verbeteren bestaande en nieuwe treinverbindingen (zoals Lelylijn) en opwaarderen openbaar vervoersvoorzieningen
- Uitbreiding betaald parkeren Hoornse nieën en Cörpüs den Hoorn
- Aanpak van (objectieve en subjectieve) verkeersveiligheidsknelpunten
- Duurzame en slimme Mobiliteit: elektrisch laden, deelmobiliteit, digitalisering en Verkeersmanagement
- Stedelijke Logistiek: zero-emissiezone voor stadslogistiek in 2025 inclusief handhaving, monitoring en ontheffingenbeleid
- Onderzoek naar fietsstalling binnenstad West
- Aanpassen reguliere fietsbewegwijzering
- Oostflankstudie
- Studie autoknip Eikenlaan

Legenda Strategie en Uitvoering

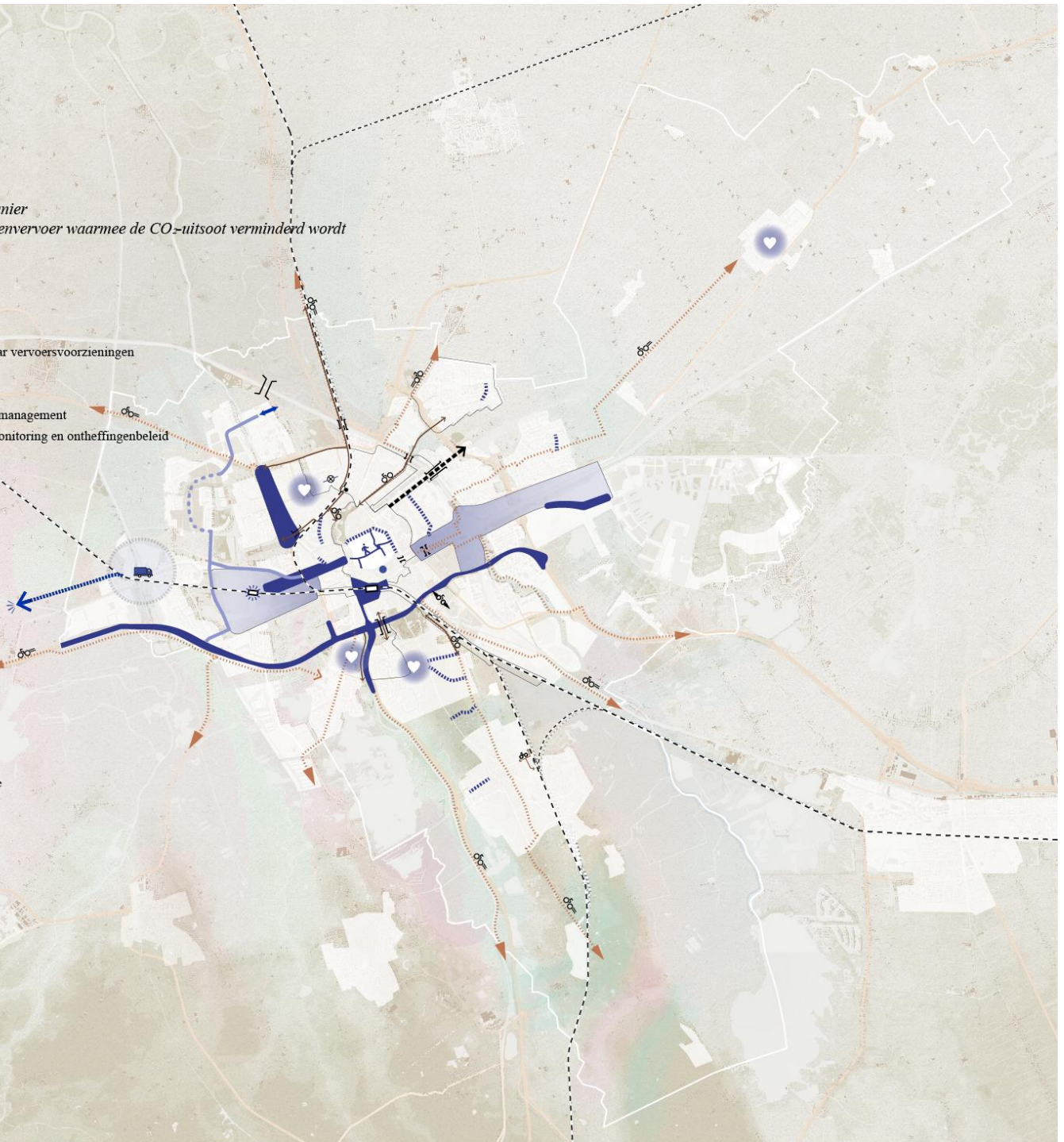
 The Next City ontwikkelgebieden:
Veilig en aantrekkelijk bereikbaar

Goed bereikbare gemeente

- Aanpak Ring Zuid, Aanpak Ring West, Meerstad-Binnenstad, Suiker-Binnenstad
- Herinrichting binnenstad: 'Ruimte voor Jou'
- Stationslocatie aan de Suiker
- Herinrichtingen Parkweg, Meerweg, De Savornin Lohmanlaan
- Westflank: Onderzoek naar gebiedsontsluiting
- Realisatie nieuwe aansluitingsweg Paddepoelsterweg- Zernike Campus
- Doorfietsroute naar Assen, Leek, Winsum en Zuidlaren
- Uitvoering brug Stadshavens, Gerrit Krolbrug, busbaanbrug, Paddepoelsterbrug, Oosterkade
- Extra fietsenstallingen station Groningen Noord
- Uitwerking voorkeursvariant Oosterhamrikzone
- Verbeteren Fietsbereikbaarheid Europapark
- Suikerbietenroute
- Lelylijn

Bijdragen aan aangename, veilige en gezonde leefomgeving

- Groningen Spoorzone
- Belevingsplekken Winkelcentrum Paddepoel, Verlengde Hereweg, Overwinningsplein
- Transformatie wegen in kader Uitvoeringsprogramma van verkeersruimte naar leefruimte
- Kwalitatieve fietsverbindingen
- Fietsstraten Korreweg, Rummerinkhof, Kerklaan en Helperzoom Noord
- Fietsstalling Herestraat

4.2.1 Opgave: Aanpak Ring Zuid, Groningen Spoorzone en Uitvoeringsprogramma Mobiliteitsvisie

Aanpak Ring Zuid

Langzaam maar zeker nadert de Aanpak Ring Zuid (ARZ), het grootste project binnen het Programma Mobiliteit, zijn voltooiing. Daarmee verbetert de bereikbaarheid, de doorstroming, de leefbaarheid en de veiligheid. Dat is hard nodig, want de belangrijkste toegangspoort van Groningen dreigde dicht te slibben door de groei van het verkeer. Met de ombouw van de Zuidelijke Ringweg leggen we dus een solide basis voor de toekomst.

De werkzaamheden aan de Zuidelijke Ringweg zijn in volle gang en zichtbaar en merkbaar voor iedereen. Op de website <https://www.aanpakringzuid.nl/uitvoering/actuele-werkzaamheden> zijn alle werkzaamheden weergegeven. In 2023 worden grote stappen gemaakt in de realisatie van de Verdiepte Ligging en wordt de Euvelgunnerbrug toekomstvast gemaakt. Verder wordt er gewerkt aan het Julianaplein en het Vrijheidsplein. Tijdens de aanleg van de nieuwe Zuidelijke Ringweg hebben we te maken met extra hinder op de weg zelf, maar ook op de toeleidende wegen. Bovendien leiden de werkzaamheden ook tot overlast voor omwonenden.

Gezien de impact van het project op de verkeersstructuur en de omvang en complexiteit van dit project blijft een goede uitvoering onze hoogste prioriteit hebben. Het gaat daarbij niet alleen om werkzaamheden binnen het plangebied zelf, maar juist ook om de aansluiting op de rest van het verkeersnetwerk. Om de hinder zoveel mogelijk te beperken is Groningen Bereikbaar opgericht. Samen met collega-overheden, het bedrijfsleven en het onderwijs werkt Groningen Bereikbaar aan het beschikbaar maken van (reis)alternatieven, communiceert ze over de diverse (deel)projecten en probeert ze grip te houden op de totale uitvoeringsplanning van projecten.

Zoals het er nu naar uitziet, zal de hoofdverkeersrijbaan van de Zuidelijke Ringweg in september 2024 gebruikt kunnen worden door het verkeer. Het jaar daarop worden de laatste werkzaamheden afgerond.

Groningen Spoorzone

De ombouw van het Hoofdstation, het belangrijkste openbaar vervoerknooppunt van Noord-Nederland, is al een aantal jaren in volle gang. Met Groningen Spoorzone werken we aan de bereikbaarheid van Groningen. Dat doen we door een betere openbaar vervoerverbinding en een aantrekkelijker station te realiseren. Met extra treinen, treinen die bij het Hoofdstation door kunnen rijden (en niet allemaal eindigen) en verbeterde overstapmogelijkheden tussen regionale en landelijke treinen, maar ook met andere modaliteiten als bus en fiets, realiseren we veel (tijd)winst voor de reizigers. Hiervoor zijn forse ingrepen nodig aan het spoor en het station. Het accent van de werkzaamheden bij het Hoofdstation ligt in 2023 voornamelijk op de realisatie van de reizigerstunnel en de ruwbouw van het nieuwe station.

In maart 2022 werd bekend dat de aannemer meer ruimte in de planning nodig had voor de werkzaamheden op het Hoofdstation. Dit betekent dat de eerder geplande treinvrije periode in de zomer van 2023 niet door kan gaan. Inmiddels is duidelijk geworden dat een nieuwe treinvrije periode pas in de eerste helft van 2025 kan plaatsvinden. In welke periode dit precies gaat vallen, is op dit moment nog niet duidelijk. In de zomer wordt dit definitief bepaald. Met een treinvrije periode in 2025 is het de verwachting dat het project Groningen Spoorzone in de zomer van 2026 klaar zal zijn.

Het is onze ambitie dat het Stationsgebied Zuid uitgroeit tot een autoluwe toplocatie met functies als wonen, werken en verblijven. Ook het nieuwe cultuurcentrum komt hier. In 2023 werken we verder aan de plannen voor dit gebied. Voor de bereikbaarheid van het nieuwe busstation (dat aan de zuidzijde van het Hoofdstation wordt aangelegd) is de zogenaamde insnijding van het Emmaviaduct noodzakelijk. Via de nieuwe op- en afritten in het midden van het Emmaviaduct krijgen de bussen van en naar het zuiden directe toegang tot het nieuwe busstation. Nadat de financiering hiervoor rond is, kunnen ook voor dit projectonderdeel de plannen verder worden uitgewerkt. Naar verwachting vindt hierover in de eerste helft van 2023 definitieve besluitvorming plaats.

Eén van de maatregelen uit de Mobiliteitsvisie is om de Stationsweg voor het station af te waarden en doorgaand (auto)verkeer te weren. Samen met de verplaatsing van het busstation naar de zuidzijde van het station betekent dit dat het rustiger wordt op de Stationsweg. Dit biedt kansen voor de herinrichting van het stationsvoorplein en het verbeteren van de looproutes tussen de binnenstad en het stationsgebied. In 2023 formuleren we de uitgangspunten voor het ontwerp van het nieuwe voorplein en verkennen we mogelijke scenario's voor de verkeersafwikkeling in en rond de stationsomgeving.

Uitvoering van de Mobiliteitsvisie

In december 2021 is onze Mobiliteitsvisie vastgesteld met daarin een duidelijke richting waar we in 2040 willen staan: nog meer ruimte voor voetgangers en fietsers en minder autoverkeer in en tussen de wijken. Met de uitvoering ervan maken we de stap van verkeersruimte naar leefruimte. We brengen de maximumsnelheid voor het autoverkeer op veel plekken terug naar 30 km/uur en richten straten daarbij anders in.

Inmiddels zijn we begonnen met de uitvoering van de Mobiliteitsvisie. Met de in het coalitieakkoord beschikbaar gestelde financiële middelen worden verschillende uitvoeringsprogramma's opgesteld. Inmiddels zijn het Uitvoeringsprogramma Doorwaadbare Stad 'Van verkeersruimte naar leefruimte' en het Uitvoeringsprogramma Deelmobiliteit vastgesteld en gaan we daarmee aan de slag. Daarnaast werken we hard aan het Uitvoeringsprogramma Lopen, Fietsen en Verkeersveiligheid, de Routekaart OV 2040 en de Routekaart wijk-/buurthubs en P+R terreinen. Naar verwachting worden deze in 2023 vastgesteld. De projecten die we de komende periode uitvoeren zijn erop gericht onze gemeente schoner en duurzamer te maken, maar tegelijkertijd voor de toekomst goed bereikbaar te houden.

4.2.2 Opgave: zoveel mogelijk stimuleren van lopen, fietsen en het openbaar vervoer en afstappen van de autologica

Uitgangspunt van ons mobiliteitsbeleid is om lopen, fietsen en het openbaar vervoer zoveel mogelijk te stimuleren ten koste van de auto. Met de Mobiliteitsvisie hebben we afscheid genomen van het uitgangspunt dat de auto centraal staat in de manier waarop we onze openbare ruimte inrichten. Het autoverkeer proberen we zoveel mogelijk via de ringwegen en hoofdwegen te laten rijden en niet (langer) dwars door onze woonwijken en dorpen. Met een stevig groeiende gemeente blijft het een behoorlijke uitdaging om de impact van het (auto)verkeer te beperken. Samen met het terugdringen van de CO₂-uitstoot vraagt dit bovendien ook om een transitie naar minder ruimte innemende en emissievrije mobiliteit. De Routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035 schetst hoe onze gemeente in 2035 CO₂-neutraal kan zijn en wat er moet gebeuren om daar te komen. Mede hierdoor gaat het speelveld rond mobiliteit de komende tijd flink veranderen.

Actieve Mobiliteit (lopen en fietsen)

Met de vaststelling van de Mobiliteitsvisie staat de voetganger bij ons op de eerste plek. Wij zien lopen namelijk als de gezondste, duurzaamste en minst belastende manier om je te verplaatsen. In het op te stellen Uitvoeringsprogramma Lopen, Fietsen en Verkeersveiligheid benoemen we projecten en maatregelen waarmee we een '050-loopcultuur' willen creëren. Specifiek zetten we in op het verbeteren van looproutes naar drukke plekken in wijken en dorpen zoals (wijk)winkelcentra, scholen en gezondheidscentra. We investeren daarbij in snelle, veilige, comfortabele en aantrekkelijke looproutes. Ook de looproutes naar belangrijke openbaar vervoerhaltes willen we aanpakken. We zorgen ervoor dat obstakels worden verwijderd en dat looproutes toegankelijk zijn voor alle inwoners. Ten slotte werken we samen met maatschappelijke partners aan concrete projecten en maatregelen die lopen in onze gemeente moeten stimuleren, zoals benoemd in de City Deal Ruimte voor Lopen.

De fiets is en blijft hét vervoermiddel in Groningen. Fietsen is een efficiënte en gezonde manier van verplaatsen. Zowel binnen als buiten onze gemeente zien we dat de diversiteit aan voertuigen op het fietspad groeit net zoals de verschillen in snelheid. Steeds meer fietsers ervaren hierdoor overlast en dreigen zelfs af te haken. Omdat fietsen inclusief moet blijven, zetten we in op het verbeteren van comfort en veiligheid op onze fietspaden. Zo investeren we bijvoorbeeld in nieuwe fietsroutes om het fietsverkeer te spreiden. Maatregelen nemen we op in het nieuwe Uitvoeringsprogramma Lopen, Fietsen en Verkeersveiligheid. Tevens zorgen we ervoor dat nieuwe ontwikkellocaties altijd goed bereikbaar zijn per fiets en dat de nieuwe fietsinfrastructuur uitstekend aansluit op het bestaande fietsnetwerk. Zo zorgen we ervoor dat iedereen zoveel mogelijk gebruik maakt van de fiets.

In 2023 en latere jaren gaan we aan de slag met de volgende opgaven:

- Gezamenlijk met de provincies Groningen en Drenthe blijven we ons inzetten voor de aanleg van hoogwaardige regionale doorfietsroutes die naadloos aansluiten op het stedelijke fietsnetwerk. Op dit moment werken we aan de doorfietsroutes naar Winsum (inclusief een nieuwe fietsbrug over de Noordelijke Ringweg), Leek (met een nieuw viaduct over de A7), Assen (vanaf de P+R Haren tot aan de Oosterbroeksebrug bij Glimmermade) en Zuidlaren (als vervolg op de Doorfietsroute Haren-Groningen).
- Het realiseren van nieuwe, ontbrekende schakels in ons hoofdnetwerk. Zo beginnen we in 2023 met de bouw van de fiets-/voetgangerstunnel die onderdeel is van de nieuwe verbinding tussen de Admiraal de Ruyterlaan en het nieuwe stadsdeel Suikerzijde. En ook op het Europapark investeren we in nieuwe, aantrekkelijke fietsroutes.
- Het opwaarderen van bestaande fietspaden waarbij we zoveel mogelijk proberen aan te sluiten bij andere werkzaamheden zoals (groot) onderhoud. Zo gaan we in 2023 aan de slag met het verbreden en veiliger maken van de fietsvoorzieningen langs de Peizerweg (tussen Admiraal de Ruyterlaan en Paterswoldseweg) en de Rijksstraatweg Haren-Glimmen. Vooruitlopend op de Aanpak Ring West verbeteren we de fietstunnels tussen Paddepoel en Vinkhuizen.
- Op plekken waar meer ruimte nodig is voor de fiets zetten we in op de realisatie van fietsstraten. In dat kader zijn we begonnen met de realisatie van fietsstraten in de Kerklaan (in Groningen), de Rummerinkhof, de Helperzoom-Noord en de Korreweg.
- Samen met omwonenden en andere stakeholders werken we de plannen voor een nieuwe Paddepoelsterbrug verder uit en bereiden we de aanbesteding voor.

Openbaar Vervoer

In de Mobiliteitsvisie zetten we daarnaast ook sterk in op stimulering van het gebruik van duurzame mobiliteitsvormen zoals het openbaar vervoer. Dat is nodig om Groningen ook in de toekomst goed bereikbaar en tegelijkertijd leefbaar te houden. Om een goed alternatief voor de auto te kunnen bieden, hebben we namelijk behoefte aan een toekomstbestendig openbaar vervoersysteem dat alle belangrijke economische centra, woongebieden en knooppunten in stad en regio met elkaar verbindt. Om richting te kunnen geven aan de doorontwikkeling van het openbaar vervoer stellen we in 2023 samen met onder meer de provincie Groningen en het OV-bureau Groningen Drenthe een Routekaart OV 2040 op. Hierin beschrijven we het streefbeeld voor het openbaar vervoer in de gemeente Groningen (en omliggende regio) in 2040 en geven we concreet aan welke stappen we de komende twintig jaar zetten om dit streefbeeld ook daadwerkelijk te bereiken. Na vaststelling in 2023 gaan we meteen door met de uitvoering van onze Routekaart OV 2040.

Verder werken we in 2023 en latere jaren aan de volgende opgaven:

- Verbetering van de treinverbindingen met de Randstad en Bremen/Hamburg. Hiertoe nemen we deel aan lobbytrajecten in het kader van het Deltaplan Noord-Nederland (onder meer Lelylijn, Nedersaksenlijn en verbetering bestaand spoor) en de Wunderline. Het jaar 2023 zal in belangrijke mate in het teken staan van het optuigen van een projectorganisatie Lelylijn en het bepalen van de onderzoeksagenda samen met alle betrokken overheden. Daarnaast blijven we er bij het Rijk op aandringen dat er ook aandacht en financiële middelen nodig zijn om de bestaande spoorverbinding met Zwolle en de Randstad te verbeteren.
- Hoog op onze agenda staat de voorbereiding van het besluit tot realisatie van station Suikerzijde. Dit station versterkt de ontwikkelkansen voor het nieuwe stadsdeel Suikerzijde en biedt inwoners en bezoekers een duurzame bereikbaarheid. Volgend op de afspraak in het BO MIRT van eind 2022 geven gemeente en provincie in 2023 aan ProRail opdracht een verkenning uit te voeren naar de inpassing en aanleg van station Suikerzijde en de daarvoor benodigde maatregelen aan het spoor. Ook gaan we de financiële afspraken over de realisatie én instandhouding van de nieuwe infrastructuur verdiepen en proberen we nadere afspraken te maken over de verdeling van kosten en risico's.
- Vooruitlopend op de vaststelling van onze Routekaart OV 2040 werken we aan kleine(re) maatregelen die het openbaar vervoer in onze gemeente verbeteren, zoals:
  - De (door)ontwikkeling van fijnmazig, kleinschalig vervoer in de wijken, buurten en dorpen. In de afgelopen tijd zijn diverse openbaar vervoerverbindingen versneld door bussen minder ver door de wijken en dorpen te laten 'meanderen'. Ook rijdt de bus sinds de zomer van 2022 niet langer over de Grote Markt. Belangrijk is dat er voor de minder zelfredzame reiziger goede reisalternatieven voorhanden zijn. In dit kader zijn we samen met de Werkgroep Toegankelijk Groningen de pilot Anders Mobiel gestart om mensen die een mobiliteitsbeperking ervaren, alternatief vervoer te bieden nu de bus niet langer over de Grote Markt rijdt. Na evaluatie van de pilot bepalen we of, en zo ja in welke vorm, er behoefte is aan vervolg ervan.
  - Het verbeteren van bushaltes, onder meer door het (bij)plaatsen vanabri's en dynamische reisinformatie op drukke(re) haltes en het verbeteren van de fysieke toegankelijkheid. Tevens doen we een pilot met groene daken op enkeleabri's.
  - Het samen met ProRail onderzoeken van de mogelijkheden om de toegankelijkheid van station Groningen Noord te verbeteren. Waar mogelijk en nodig koppelen we dit aan het ontwikkelen van een toekomstvisie voor het station en omgeving.

- Het optimaliseren van het openbaar vervoeraanbod in Meerstad en directe omgeving. Dit doen we in goed overleg met inwoners en samen met het OV-bureau Groningen Drenthe.
- Het uitwerken en waar mogelijk zelfs al uitvoeren van maatregelen die de snelheid en betrouwbaarheid van het openbaar vervoer verhogen.

Ketenmobiliteit en Hubs

In onze gemeente zetten we volop in op duurzame, ruimte-efficiënte vormen van mobiliteit. Eén van de speerpunten is dat we verder willen inzetten op ketenmobiliteit. We realiseren ons namelijk dat niet iedere verplaatsing te voet, per fiets of met het openbaar vervoer gemaakt kan worden. Vaak is er een combinatie van vervoersmiddelen nodig om van A naar B te reizen. Daarnaast zijn veel mensen in de regio afhankelijk van de auto. Ook zij moeten goed naar Groningen kunnen komen. Dat betekent echter niet automatisch dat iedereen ook met de auto diep ons stedelijk gebied in moet kunnen rijden. Om ketenmobiliteit te stimuleren, is het belangrijk dat reizigers snel en gemakkelijk kunnen overstappen van het ene vervoermiddel op het andere. Dergelijke locaties duiden we aan met ‘hubs’. Voorbeelden daarvan zijn onze P+R terreinen en de treinstations.

Om verder in te zetten op ketenmobiliteit en hubs, stellen we in 2023 een Uitvoeringsprogramma Hubs op. Dit uitvoeringsprogramma zet in op de (door)ontwikkeling van hubs op verschillende schaalniveaus en sluit aan bij de eveneens op te stellen Routekaart OV 2040. Hierbij valt te denken aan de verdere ontwikkeling van hoogwaardige OV-knooppunten en de P+R terreinen. Het openbaar vervoer van en naar deze locaties willen we de komende jaren verder verbeteren. De belangrijkste bestemmingen binnen de gemeente moeten vanaf de openbaar vervoerknooppunten en de P+R terreinen goed bereikbaar blijven.

Op veel van onze OV-knooppunten en P+R terreinen spelen ook andere ontwikkelingen. Een goed voorbeeld daarvan is P+R Kardinge. Naast een opwaardering van het bestaande P+R terrein willen we met de Vitaliteitscampus Kardinge ook een bijdrage leveren aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken zoals het aanpakken van bewegingsarmoede en het meewerken aan een energiezuinige toekomst. Ook op kleinere schaal vinden ontwikkelingen plaats. Zo zetten we bijvoorbeeld in op het toevoegen van (deel)voorzieningen bij een hub, zoals deelvoertuigen en pakketkluisen. Hiervoor werken we intensief samen met het Reisiahub-programma en andere samenwerkingspartners.

Daarnaast zetten we ook in op kleinschalige, lokale hubs op centrale plekken in buurten, wijken en dorpen. Een fijnmazig netwerk van wijk- en dorps hubs kan een belangrijke rol vervullen als schakel tussen het reguliere openbaar vervoernetwerk, vraagafhankelijk vervoer en aanvullende (deel) mobiliteitsdiensten. We zien bovendien kansen om de wijk- en dorps hubs door te laten groeien tot de sociaaleconomische knooppunten voor de omgeving. Andersom geldt dat wijk- en dorps hubs ook bestaande sociaaleconomische structuren kunnen versterken. We sluiten slim aan bij de bestaande sociaaleconomische plekken in onze gemeente, zoals wijk(winkel)centra. De inwoners van de wijken en dorpen willen we bij de ontwikkeling van de lokale hubs op een goede manier betrekken.

Minder dominante positie van de auto in wijken en dorpen

Ondanks het feit dat we vooral inzetten op voetganger, fiets en (collectief) openbaar vervoer blijft ook de auto een rol van betekenis spelen in de mobiliteit binnen, van en naar onze gemeente. Een stevige basisinfrastructuur hiervoor blijft noodzakelijk, waarbij de impact op woon- en verblijfsgebieden zoveel mogelijk wordt beperkt. Het basisnetwerk bestaat uit goed functionerende

ringwegen met directe inprikkers naar de binnenstad, parkeergarages, werklocaties, voorzieningen en wijken en regionale hoofdwegen naar de dorpen.

Onze ringwegen zijn van groot belang voor de bereikbaarheid van Groningen. Een goed gebruik van de ringwegen draagt bovendien bij aan de leefbaarheid van onze gemeente, omdat het zorgt voor minder sluipverkeer in en tussen de wijken. Om de bereikbaarheid, de doorstroming en de leefbaarheid te verbeteren, werken we naast de ombouw van de Zuidelijke Ringweg de komende tijd ook verder aan het volledig ongelijkvloers maken van de Westelijke Ringweg. In het coalitieakkoord is opgenomen dat we een sterke voorkeur te hebben voor een verdiepte Westelijke Ringweg, zodat de wijken Vinkhuizen en Paddepoel sterker met elkaar verbonden kunnen worden. Het project Ring West Verbindt is daarom een integrale ruimtelijke opgave waarin mobiliteit, leefbaarheid, klimaatadaptatie en groen samenkomen. Voor ons en de Provincie Groningen is het project Ring West Verbindt een essentiële voorwaarde voor een goede invulling van de woningbouwopgave in de westflank van Groningen. Eind 2022 heeft het Rijk dit ook erkend door in het kader van de Versnellingsafspraken Woningbouw een bedrag van 80 miljoen euro te reserveren voor grootschalige infrastructuraanpassingen in de westflank. Onze inzet is om in het BO MIRT 2024 nadere afspraken met het Rijk en de Provincie Groningen te maken over het project Ring West Verbindt, zodat onze eigen financiële bijdrage beperkt kan blijven. Hiertoe wordt in 2023 met het Rijk een MIRT-onderzoek gestart naar de opgave, de knelpunten en mogelijke oplossingsrichtingen.

In Ten Boer leeft de nadrukkelijke wens om de kwaliteit van de woon- en leefomgeving in het dorp, en dan met name rond de Gaykingastraat, een sterke impuls te geven. Een rondweg tussen de Verlaatweg en de Boersterweg kan hiervoor een oplossing zijn. Vanuit het Programma Versterken en Vernieuwen onderzoeken we samen met de provincie of een rondweg hier de beste oplossing voor is en hoe deze het beste gerealiseerd kan worden.

Daarnaast werken we voor het verkeer de komende jaren aan de volgende opgaven:

- Naast de gewenste ombouw van de Westelijke Ringweg staat aan de westkant van Groningen de komende jaren meer te gebeuren. Een groot deel van onze woningbouwopgave wordt hier gerealiseerd in wijken als De Held III en Suikerzijde en er liggen zoekgebieden voor wind- en zonne-energie (zie ook het Programma Wonen en de Paragraaf Energie). Verder raakt Westpoort steeds voller (inclusief een toename van het aantal verplaatsingen) en heeft Cosun Beet Company (CBC) ambities om verder uit te breiden. Al deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van dit deel van onze gemeente. De komende periode werken we aan het scherper krijgen van de opgaven in dit gebied ten aanzien van de autostructuur, de realisatie van nieuwe busroutes en de aanleg van ontbrekende schakels in het fietsnetwerk. Een specifiek aandachtspunt hierbij is de overlast die het fietsverkeer nu al jaarlijks veroorzaakt.
- Samen met Rijkswaterstaat, het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en omwonenden werken wij aan een Voorlopig Ontwerp voor een nieuwe Gerrit Krolbrug. De voorbereiding en aanbesteding duren tot en met 2024. Oplevering van de brug verwachten we in de jaren daarna.
- Samen met het Rijk en de provincie Groningen hebben we een MIRT-onderzoek naar de vervanging van de huidige busbaanbrug over het Van Starckenborghkanaal uitgevoerd. Als gevolg van de opwaardering van de vaarweg Lemmer-Delfzijl is een nieuwe oeververbinding noodzakelijk om de scheepvaart veilig en vlot te kunnen laten passeren en het openbaar vervoer ongestoord te kunnen laten rijden. In verband met de grootschalige gebiedsontwikkelingen en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in de Oosterhamrikzone heeft een nieuwe busroute door de Vinkenstraat/E. Thomassen à Tuessinklaan, inclusief een brug of aquaduct in het verlengde daarvan, onze voorkeur. Voor de volgende fase in het onderzoek zijn afspraken met het Rijk over

een verkenning en financiering van een nieuwe brug nodig. Daarover zijn we met het Rijk in gesprek.

- Onze (wijk)winkelcentra Paddepoel, Selwerd, Overwinningsplein, Helperplein, Koopmansplein (in Ten Boer) en Haren groeien de komende jaren mee met de bevolkingsgroei. Bij de ontwikkeling van deze winkelcentra nemen we zaken mee zoals een goede bereikbaarheid, verkeersveiligheid, benodigde parkeergelegenheid en een prettig verblijfskwaliteit.

Samen met de provincie Groningen, Rijkswaterstaat en ProRail nemen wij deel aan de samenwerkingsorganisatie Groningen Bereikbaar. Om onze gemeente ook gedurende de (weg)werkzaamheden bereikbaar te houden, voert Groningen Bereikbaar de centrale regie. Zo wordt bijvoorbeeld rekening gehouden met uitvoeringsprojecten die gelijktijdig worden uitgevoerd. Tevens probeert Groningen Bereikbaar automobilisten ervan te overtuigen andere keuzes in hun reisgedrag te maken. Zo is bijvoorbeeld samen met bedrijfsleven, onderwijs en andere organisaties een plan ontwikkeld om de mobiliteit beter te spreiden: een Gronings rooster. Daarbij zijn de werk- en lestijden zodanig aangepast dat het openbaar vervoer zo optimaal mogelijk benut kan worden. De komende tijd denken we ook na over de rol van Groningen Bereikbaar na voltooiing van de Zuidelijke Ringweg.

4.2.3 Opgave: beperken van de gevolgen van (auto)mobiliteit op de directe omgeving (leefbaarheid, toegankelijkheid en veiligheid)

Onze ambities op het gebied van leefbaarheid, toegankelijkheid en veiligheid staan soms onder druk door de gevolgen van de (auto)mobiliteit. In ons mobiliteitsbeleid staat de leefkwaliteit centraal en hebben we afscheid genomen van de autologica bij het vormgeven van de openbare ruimte. Dat betekent onder andere dat op alle wegen binnen de bebouwde kom van Groningen de maximumsnelheid verlaagd wordt tot 30 km/uur, tenzij er een reden is om een specifieke weg 50 km/uur te houden. Daarnaast kijken we kritisch naar autoparkeren, want hoewel we vinden dat de geparkeerde auto een plek nodig heeft, hoeft de geparkeerde auto niet altijd het eerste recht op een plek op straat te hebben. Om te voorkomen dat gestalde fietsen onze ambities voor de openbare ruimte op sommige plekken onder druk zetten, blijven we ons inzetten voor de realisatie van nieuwe fietsstallingen en stimuleren we fietsers zoveel mogelijk om hun fiets te stallen op aangewezen plekken.

In onze Mobiliteitsvisie kiezen we voor het terugdringen van de dominantie van en het ruimtegebruik door (auto)verkeer. Lopen en fietsen moeten in onze gemeente de makkelijkste manieren zijn om je te verplaatsen. Hoewel je nog steeds met de auto kunt, is het niet langer vanzelfsprekend dat het zo snel mogelijk moet kunnen. Alleen voor de evidente stedelijke autobereikbaarheid of de doorstroming van het openbaar vervoer worden uitzonderingen gemaakt. De ringweg krijgt nog meer de functie als verdeelring voor de wijken en het interwijk- en doorgaand verkeer in de wijken wordt zoveel mogelijk ontmoedigd. Diverse fysieke ingrepen, zoals het knippen van autoroutes, dragen hieraan bij. Een belangrijke knop om aan te draaien, is de manier waarop we ons wegennet organiseren. Daarbij zetten we in op het herwinnen van de openbare ruimte op het (auto)verkeer met een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, meer groen, meer ruimte voor klimaatadaptatie en een prettiger verblijfsklimaat.

Onlangs is het Uitvoeringsprogramma Doorwaadbare Stad 'Van verkeersruimte naar leefruimte' vastgesteld. Hierin is opgenomen wanneer en op welke manier we ons wegennet de komende jaren willen transformeren conform de Mobiliteitsvisie. De maatregelen in het uitvoeringsprogramma

omvatten het verlagen van de maximumsnelheid van 50 naar 30 km/uur inclusief de bijbehorende transformatie van de straat, de realisatie van een aantal autoknips zoals op de Eikenlaan en de realisatie van belevingsplekken.

Minder verkeersslachtoffers

Een verkeersveilige omgeving draagt in belangrijke mate bij aan het verbeteren van de leefkwaliteit van onze inwoners. Bovendien zorgt het ervoor dat mensen langer zelfstandig deel kunnen blijven nemen aan het verkeer en dat ze zich sneller te voet of op de fiets verplaatsen. Verkeersveiligheid is een belangrijke randvoorwaarde voor onze mobiliteit en daarom blijven we investeren in verkeersveiligheid. Daarbij richten we ons op het aanpakken van onveilige situaties als gevolg van verkeersongevallen en op meldingen vanuit de samenleving (subjectieve verkeersonveiligheid).

Naast het aanpakken van knelpunten richten we ons ook op het verminderen van de risico's. Dat doen we aan de hand van de bouwstenen van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (SPV2030). Omdat we in onze gemeente – waar veel gefietst wordt – relatief veel (letsel)ongevallen met fietsers zien, focussen we ons vooral op deze kwetsbare verkeersdeelnemers. Om hen beter te beschermen, werken we bijvoorbeeld aan veilige, toegankelijke fietspaden. Daarnaast werken we in het kader van veilige schoolomgevingen met schoolstraten waarbij de straat bij een school een halfuur wordt afgesloten voor gemotoriseerd verkeer, zodat fietsers en voetgangers alle ruimte krijgen.

In ons op te stellen Uitvoeringsprogramma Lopen, Fietsen en Verkeersveiligheid geven wij concreet aan welke maatregelen genomen worden om de verkeersveiligheid in onze gemeente te verbeteren. Daarin maken we bovendien een doorvertaling van de ambities van het SPV2030. We houden daarbij rekening met verschillende doelgroepen, zoals ouderen en kinderen, maar ook met bijvoorbeeld de steeds groter wordende snelheids- en massaverschillen op het fietspad.

Tot slot richten we ons binnen het thema verkeersveiligheid op verkeerseducatie. Onder de noemer VerkeersWijzer Groningen worden in dat kader onder regie van de provincie Groningen diverse campagnes en educatie-activiteiten georganiseerd. Hier gaan we de komende jaren onverminderd mee door.

Herwinnen openbare ruimte door voldoende fietsparkeervoorzieningen

In onze gemeente wordt veel gefietst en daardoor worden er ook veel fietsen gestald. We zorgen er voor dat er voldoende fietsenstallingen beschikbaar zijn. Omdat we inzetten op een aantrekkelijke en toegankelijke binnenstad leggen we hier kwalitatief hoogwaardige inpandige fietsenstallingen aan. Rond de Grote Markt en de Nieuwe Markt is de stallingscapaciteit inmiddels op orde. Fietsers kunnen hier altijd terecht in één van onze hoogwaardige fietsenstallingen en hoeven hun fiets in principe niet langer op straat te stallen. Ook in de rest van het kernwinkelgebied willen we inpandige fietsenstallingen realiseren en daarom zijn we op zoek naar soortgelijke voorzieningen op de hoek van de Herestraat en het Gedempte Zuiderdiep en rond de Vismarkt en het A-Kerkhof. De praktijk leert ons echter dat het gaat om forse investeringen en dat de realisatie ervan complex is en vaak lang duurt. Om die reden zetten we voor de korte termijn juist in op het aanbieden van aantrekkelijke, tijdelijke pop-up stallingen.

Op verschillende plekken zijn er soms problemen met de toegankelijkheid. Dat kan door gestalde fietsen, maar ook door uitstallingen, terrassen of hoogwerkers. Om de openbare ruimte te herwinnen grijpen we, daar waar nodig, in en maken we heldere (ruimtelijke) keuzes. Tevens blijven we werken aan gedragsverandering van de fietser zelf. Zo continueren we de inzet van fietsstewards

in het kernwinkelgebied en verwijderen we waar nodig wees- en wrakfietsen in de binnenstad, de schilwijken en op stations en P+R terreinen. Dit doen we vanuit het Programma Leefkwaliteit. Overigens zijn we met beperkende maatregelen voor fietsen altijd erg terughoudend, want wij koesteren het dat zoveel mensen in onze gemeente de fiets gebruiken in plaats van de auto.

Herwinnen openbare ruimte door terugbrengen aantal geparkeerde auto's

De groei van onze gemeente moet zoveel mogelijk opgevangen worden in de bestaande stad, want alleen op die manier kunnen we het landelijk gebied om ons heen open en ruimtelijk houden. Groei opvangen in een compacte stad zorgt ervoor dat de stad steeds verder verdicht wordt en de openbare ruimte steeds schaarser. Daarom kijken we kritisch naar parkeervraagstukken. Immers, we willen dat Groningen óók een goed bereikbare, toegankelijke en gastvrije stad is en dat de geparkeerde auto ook een plek nodig heeft. In onze Parkeervisie stelden we echter vast dat de geparkeerde auto niet het eerste recht op een plek op straat hoeft te hebben, en dat het ook geen ongedeelde recht hoeft te zijn. Onze openbare ruimte is openbaar en daarom hoeft het ook niet altijd gratis te zijn.

Het parkeerbeleid in onze gemeente dient vele doelen en daarom moeten we heldere keuzes maken. Dat deden we bijvoorbeeld door betaald parkeren in te voeren in een aantal wijken waar parkeren tot nu toe gratis was. Zo gaan we de parkeeroverlast tegen en zorgen we ervoor dat bewoners hun auto weer in hun eigen straat of buurt kunnen parkeren. Daarnaast schept een lagere parkeerdruk mogelijkheden om straten, buurten of dorpen anders in te richten met meer ruimte voor groen, speelplekken of een brede(re) stoep. Om daar ook de benodigde financiële middelen voor te hebben, laten we een deel van de parkeerinkomsten uit deze nieuwe wijken terugvloeien naar de wijken. Het college kan daartoe bestemmingsvoorstellen doen.

Door in een groot aantal wijken gelijktijdig maatregelen te nemen, voorkomen we dat parkeeroverlast verplaatst wordt naar het eerstvolgende gebied waar parkeren nog gratis is. We willen parkeeroverlast immers oplossen en niet voor ons uit duwen. Onlangs voerden we in Helpman, Coendersborg, Paddepoel, Selwerd en De Wijert-Noord betaald parkeren in. In 2023 rollen we dit verder uit in Corpus den Hoorn en Hoornse Meer. In nieuwe wijken waar parkeren een knelpunt dreigt te worden, gaan we in gesprek met de buurt over eventuele maatregelen. Betaald parkeren kan ook hier een oplossing bieden. De invoering van betaald parkeren heeft ertoe geleid dat vrijwilligers niet altijd meer kosteloos kunnen parkeren. Daardoor hebben maatschappelijke organisaties steeds meer moeite met het aantrekken en vasthouden van vrijwilligers. Om vrijwilligersorganisaties financieel tegemoet te komen in de parkeerkosten voeren we een maatschappelijke parkeervergunning in.

Waar de invoering van betaald parkeren alleen niet voldoende is om parkeeroverlast tegen te gaan, scherpen we het vergunningenbeleid aan of voeren we quota in. Zo geven we nooit meer vergunningen uit dan dat er parkeerplekken zijn. Omdat we met betaald parkeren een belangrijke stap zetten in het herwinnen van de openbare ruimte, vinden we dat we het aantal parkeervergunningen per adres mogen beperken. Zo willen we niet langer meer dan twee parkeervergunningen per adres verlenen en waar nodig niet meer dan één. In die binnenstad doen we dat al veel langer. Daarbij sluiten we inwoners die op eigen terrein kunnen parkeren uit van een bewonersvergunning.

In de Mobiliteitsvisie hebben we aangegeven dat we de autologica loslaten en dat betekent dat de auto niet langer dominant in de openbare ruimte aanwezig is. Dat geldt voor de rijdende auto, maar net zo goed voor de geparkeerde auto. Mede daarom willen we niet langer dat nieuwbouw extra

parkeerdruk toevoegt aan onze straten. In de parkeernormen hebben we dan ook vastgelegd dat parkeren bij nieuwbouw in principe altijd op eigen terrein moet worden opgelost. Om in grote, nieuwe ontwikkelzones (zoals Suikerzijde of Stationsgebied) de openbare ruimte op een andere manier in te kunnen richten, bieden deelmobiliteit of andere mobiliteitsoplossingen daarvoor een uitgelezen kans.

Ons Parkeerbedrijf draagt op een directe manier bij aan onze gemeente. Naast de exploitatie van de gemeentelijke parkeergarages en het betaald autoparkeren in de stadswijken en Haren valt ook de exploitatie van de gemeentelijke fietsenstallingen (zoals die onder de Grote Markt en bij station Groningen Europapark) onder de verantwoordelijkheid van het Parkeerbedrijf.

4.2.4 Opgave: verbeteren van de leefkwaliteit door toepassing van slimme en duurzame mobiliteitsoplossingen

De snelle opeenvolging van technologische innovaties, de opkomst van nieuwe spelers op de mobiliteitsmarkt en een klimaatcrisis leiden tot vernieuwing op bijna alle onderdelen van het Programma Mobiliteit. Het vraagt daarmee ook dat we ons beleid en onze inzet op het gebied van mobiliteit blijven aanpassen. Hoewel we bij alle opgaven in hoog tempo veranderingen op ons zien af komen, weten we tegelijkertijd vaak nog onvoldoende hoe het eindplaatje eruit komt te zien. De energietransitie in mobiliteit en de innovatieve ICT-toepassingen in het vervoer van personen en goederen veranderen de mobiliteitsmarkt. De toepassing van slimme en duurzame mobiliteitsoplossingen kunnen bijdragen aan een betere leefkwaliteit in Groningen. Aangezien op dit thema veel partijen een rol spelen, zoeken wij vooral naar dat deel waar we als wegbeheerder verantwoordelijk voor zijn. Ons innovatiecentrum op het gebied van mobiliteit *hive.mobility* kan ons daarbij helpen.

Voorrang geven aan innovatieve en schone vormen van personen- en goederenvervoer

Elektrisch laden

We verplaatsen ons in onze gemeente steeds schoner. Emissievrij rijden met een elektrische auto stimuleren we door ervoor te zorgen dat er voldoende laadinfrastructuur op loopafstand beschikbaar komt voor bewoners, bezoekers en forenzen. De komende jaren zorgen we voor een dekkend netwerk van laadinfrastructuur. We plaatsen laadpalen op verzoek van bewoners, maar ook strategisch en data gestuurd. We nemen het gehele proces rond elektrisch laden in eigen beheer door middel van een opdrachtenmodel. Hiermee investeren we als gemeente zelf in laadinfrastructuur en betalen we met de opbrengsten daarvan de kosten voor het verder uitbreiden en verdichten van ons laadnetwerk. Hierdoor komt er altijd een laadpaal beschikbaar op loopafstand voor e-rijders die afhankelijk zijn van openbaar laden. De komende jaren richten we ons op het verdichten van het laadnetwerk en werken we aan slimme oplossingen die ervoor moeten zorgen dat elektrisch laden beter aansluit op de verdere belasting van het elektriciteitsnetwerk door toepassing van slimme innovaties.

Daarnaast werken we aan een snellaadvisie om ook tot een dekkend snellaadnetwerk te kunnen komen. Hoewel er hiervan minder nodig zullen zijn, zal ook de behoefte voor snelladen in de openbare ruimte toenemen. Daarmee wordt onze rol om te sturen en te faciliteren groter.

Deelmobiliteit

Met de vaststelling van het Uitvoeringsprogramma Deelmobiliteit is deelmobiliteit een volwaardig thema binnen het Programma Mobiliteit geworden. Deelvoertuigen kunnen ervoor zorgen dat er minder vervoersmiddelen nodig zijn om de groeiende hoeveelheid verplaatsingen te faciliteren. De parkeerdruk kan worden verlaagd waardoor de openbare ruimte op een andere wijze kan worden ingericht. Bovendien draagt deelmobiliteit bij aan de overgang naar het gebruik van duurzaam vervoer.

Het gebruik van deelauto's willen wij de komende tijd verder stimuleren, want deelauto's dragen bij aan het wegdoen van privé auto's en voorkomt de aanschaf van nieuwe auto's. Dat betekent uiteindelijk een afnemende vraag naar parkeerplaatsen op straat. Bovendien leidt autodelen tot bewust, en daarmee minder, autogebruik. Autodelers kiezen namelijk vaker voor het openbaar vervoer of de fiets. De manier waarop wij de deelauto in Groningen willen stimuleren, ligt vast in ons nieuwe uitvoeringsprogramma. Onze nieuwe kwartiermaker deelmobiliteit gaat hiermee aan de slag.

Verder zetten we in op actieve en ruimte-efficiënte deeltweewielers. Inmiddels zijn er twee aanbieders van elektrische deelfietsen in onze gemeente. Hierdoor kan iedereen overal en altijd in onze gemeente gebruik maken van een fiets. Voor de aanbieders van deeltweewieler gelden strenge voorwaarden, zodat we het gebruik ervan zoveel mogelijk stimuleren, maar de overlast in de openbare ruimte voorkomen. In het voorjaar van 2023 nemen we op basis van een evaluatie een besluit of en hoe we de komende jaren verder willen gaan met deelscooters. Tevens verkennen we de mogelijkheden om te starten met een pilot met deelmobiliteit.

Een leefbare en aantrekkelijke binnenstad door alleen nog maar schone voertuigen toe te staan

Al langere tijd zien we in met name in de binnenstad een toename van het bevoorradend verkeer. Maar ook in de wijken zien we groei van bezorgdiensten door de blijvende toename van het online winkelen. Deze groei gaat steeds vaker gepaard met opstoppingen, verkeersonveilige situaties voor voetgangers en fietsers, geluidsoverlast en problemen met de luchtkwaliteit.

In onze visie Ruimte voor zero-emissie Stadslogistiek zijn onze ambities vertaald naar een gerichte aanpak met concrete maatregelen voor het logistieke verkeer in de binnenstad. Per 1 februari 2023 vergroten we het venstertijdengebied voor bestel- en vrachtwagens en in 2025 zal voor ditzelfde gebied de zero-emissiezone voor bestel- en vrachtverkeer in werking treden. Om het logistieke verkeer beter te reguleren voeren we in het eerste kwartaal van 2023 digitale handhaving met ANPR-camera's in en wordt het ontheffingenbeleid slimmer en strikter. Schone voertuigen worden met soepelere regels voor ontheffingen gestimuleerd.

Samen met het bedrijfsleven en onderzoeksinstituten werken we aan nieuwe, duurzame logistieke concepten. Zo werken we in de binnenstad aan een platform voor logistieke deelvoertuigen en aan een reserveringssysteem voor laad- en losplekken. In de woonwijken doen we praktijkonderzoek naar het gebruik van pakketkluizen om het aantal bezorgbusjes in de woonstraten te verminderen. Met het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en het bedrijfsleven werken we aan een pilot voor Intelligente Toegang voor logistiek verkeer. De komende tijd willen we ook nadenken hoe we de stikstof- en CO₂-uitstoot van bouwlogistiek en bouwactiviteiten kunnen terugdringen door een effectieve bouwlogistiek en het stimuleren van emissievrije mobiele werktuigen.

Het op orde hebben van de datastromen

Bij slimme mobiliteit draait het voornamelijk om het toevoegen van intelligentie om zo de bestaande infrastructuur beter te benutten. Mobiliteitsdata speelt daarin een cruciale rol. Nu steeds meer data geleverd of beschikbaar komt, kan dat leiden tot nieuwe slimme toepassingen die de leefbaarheid of veiligheid kunnen verbeteren of de uitstoot kan beperken. We werken conform ons plan van aanpak 'Digitale weg op orde' aan de ontwikkeling en het beschikbaar maken van alle relevante mobiliteitsdata zoals maximum snelheden, omrijroutes door wegwerkzaamheden en de beschikbaarheid van vrije plekken in parkeergarages.

Tevens bereiden we ons voor op nieuwe informatiebehoefes die samenhangen met het feit dat Groningen één van de 100 steden is die deel uitmaken van de EU Mission on Climate-Neutral and Smart Cities (2030). De voor deze EU Mission in ontwikkeling zijnde indicatoren voor duurzame mobiliteit maken het mogelijk de voortgang in de steden met elkaar te vergelijken.

Sturen op verkeer (in plaats van faciliteren en geleiden)

Verkeersmanagement, ofwel het sturen van het verkeer ter bevordering van de doorstroming en verkeersveiligheid, levert een belangrijke bijdrage aan onze mobiliteitsambities. Met het Multimodaal Netwerkkader Groningen hebben we een nieuwe basis gelegd voor het toepassen van verkeersmanagement. Doordat alle modaliteiten er een plek in hebben gekregen, zijn we beter in staat om multimodaal te regelen op onze beleidsdoelen. De volgende stap is het meetbaar maken van deze beleidsdoelen en de data inwinning op orde brengen. In 2023 werken we daarom aan de uitwerking van het referentiekader, waarin de (verkeerskundige) kwaliteitseisen voor het functioneren van het verkeersnetwerk zijn opgenomen. Voor het autonetwerk is dit beschikbaar, maar voor de fiets en het openbaar vervoer stellen we dit nog op. Zo kan er periodiek worden geëvalueerd hoe het verkeersnetwerk heeft gefunctioneerd en of er (op de langere termijn) knelpunten ontstaan die met de inzet van verkeersmanagement kunnen worden aangepakt.

In 2023 starten we met een multimodaal verkeersmanagement onderzoek Oostflank. Dit onderzoek gebruikt de mobiliteitsladder als uitgangspunt en kijkt per trede welke maatregelen genomen kunnen worden om de bereikbaarheid en verkeersveiligheid aan de oostkant van de stad Groningen te verbeteren. Het onderzoek leidt tot een nieuwe multimodale wegcategorysering die nodig is om het verkeersmanagement in dit gebied beter te regelen.

Binnen multimodaal verkeersmanagement is een belangrijke rol weggelegd voor onze verkeerslichten. Ze vormen een krachtig instrument om een directe bijdrage te leveren aan het realiseren van de mobiliteitsambities van Groningen. Om dit op een uniforme én gestructureerde wijze te kunnen realiseren, is het Beleidsplan Verkeerslichten Groningen (BVG) opgesteld. Hierin is het wensbeeld beschreven met betrekking tot de functionaliteiten en de werking van verkeerslichten. Door de komst van een nieuwe generatie slimme verkeerslichten (iVRI's), nieuwe applicaties en meer en andere mobiliteitsdata, is de complexiteit ervan toegenomen. Dit vraagt om nieuwe afspraken over plaatsing, bediening en beheer van verkeerslichten. Afspraken die we vastleggen in een Uitvoeringsprogramma Verkeerslichten.

4.3 Financiën

De financiering van projecten en beleidsvorming is een essentieel onderdeel van het Programma Mobiliteit. Vorderingen in planvorming, ontwikkelingen tijdens de uitwerking en realisatie en de beschikbaarheid van nieuwe subsidies en financiële bijdragen leiden soms tot wijzigingen. Indien nodig voeren we deze wijzigingen door in overleg met regio en provincie. De belangrijkste ontwikkelingen staan in deze paragraaf beschreven.

Financieel kader

De totale omvang van projecten op het gebied van verkeer en vervoer in onze gemeente bedraagt zo'n 1,2 miljard euro. Meest in het oog springende projecten daarbij zijn de Aanpak Ring Zuid (700 miljoen) en Groningen Spoorzone (300 miljoen). Hoewel we als gemeente intensief participeren in deze projecten, is onze eigen financiële inbreng beperkt. Bij de grote ontwikkelgebieden zoals Stadshavens, Eemskanaalzone, Oosterhamrikzone, Meerstad, Stationsgebied, Suikerzijde, Reitdiepzone en De Held III vormt mobiliteit een integraal onderdeel van de opgave. Vanuit het Programma Mobiliteit zijn hiervoor op dit moment nog geen aparte financiële middelen gereserveerd. Afspraken hierover worden pas in een later stadium gemaakt.

Voor het project Ring West Verbindt (274 miljoen) en nieuwe verbindingen in de Oosterhamrikzone voor fiets, openbaar vervoer en auto (110 miljoen) sparen we met de Spaarregeling Ringwegen. Met de provincie hebben we afgesproken te sparen in de verhouding 2/7 gemeente en 5/7 provincie. Hiervoor hebben wij structureel 454.000 euro (1/7) opgenomen in onze begroting. Nog eens 1/7 ontvangen wij uit de provinciale DuVV-middelen. De middelen uit de Spaarregeling Ringwegen zijn echter ontoereikend voor de financiering van al onze ambities. Wij sparen op dit moment 908.000 euro (2/7) terwijl er op termijn ongeveer 4 miljoen euro structureel nodig is. Onze inzet is om in het BO MIRT 2024 financiële afspraken te maken met Rijk en Provincie Groningen over het project Ring West Verbindt, zodat onze financiële bijdrage beperkt kan blijven en niet structureel verhoogd hoeft te worden met 3,1 miljoen euro.

Het Parkeerbedrijf is primair belast met de uitvoering van beleidsmaatregelen op het gebied van auto- en fietsparkeren en P+R/Hubs. Door sturing op het gebruik van parkeervoorzieningen in combinatie met (digitale) dienstverlening draagt het Parkeerbedrijf bij aan een bereikbare, duurzame en aantrekkelijke gemeente. De jaarlijkse omzet van het Parkeerbedrijf bedraagt zo'n 20 miljoen euro en is onderdeel van het Programma Mobiliteit.

Intensiveringsmiddelen Verplaatsen

De financiering van (verkeers)beleidsvorming en daaruit voortvloeiende projecten, het verrichten van studies en (plan)onderzoek, deelname aan experimenten en ontwikkelingen, cofinanciering voor subsidies en het uitvoeren van maatregelen zijn essentiële onderdelen van het Programma Mobiliteit. Voor deze reguliere activiteiten beschikt het Programma Mobiliteit over structurele middelen (zie onderstaande tabel). Omdat een steeds groter wordend deel daarvan inmiddels is bestemd en/of uitgegeven, zijn met het nieuwe coalitieakkoord de structurele intensiveringsmiddelen aangevuld tot een totaalbedrag van 3,08 miljoen euro in 2023, 3,48 miljoen euro in 2024 en 4,18 miljoen euro vanaf 2025. Daarbovenop is structureel 200.000 euro beschikbaar voor Gebiedsgericht Werken, zodat de gebiedsteams rechtstreeks en samen met de wijk kleinschalige verkeersproblematiek kunnen oppakken. Voor de invoering van een zero-emissiezone voor stadslogistiek met de bijbehorende aanpassingen van het venstertijdengebied, het ontheffingenbeleid en de handhaving is structureel 200.000 euro beschikbaar. En voor de meerkosten van intelligente verkeerslichten (iVRI's) is structureel 150.000 euro beschikbaar.

Bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026
Intensiveringsmiddelen Verplaatsen (S)	3.080	3.480	4.180	4.180
Kleine Verkeersmaatregelen (S)	200	200	200	200
Zero-emissiezone Stadslogistiek (S)	200	200	200	200
Meerkosten intelligente verkeerslichten (iVRI) (S)	150	150	150	150
Totaal	3.630	4.030	4.730	4.730

Een groot deel van onze investeringen dekken we met structurele middelen. We zien dat de komende jaren de kapitaalslasten hiervoor snel oplopen (zie onderstaande tabel). Daarmee ligt het 'vrij' inzetbare deel van de intensiveringsmiddelen een stuk lager.

Bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026
Kapitaalslasten investeringen	650	900	1.250	1.400

De inzet van de beschikbare investeringsmiddelen is per inhoudelijke opgave voor 2023 concreet uitgewerkt in de onderstaande tabel. De planning voor de jaren 2024 en daarna is meer indicatief en zal naar verwachting in de loop van 2023 worden aangepast op basis van het nog vast te stellen Uitvoeringsprogramma Lopen, Fietsen en Verkeersveiligheid. Overigens herijken we planningen jaarlijks op basis van de actuele ontwikkelingen. De nieuwe, aangepaste planningen vormen de input voor de jaarlijkse Uitvoeringsagenda Mobiliteit. De totaal beschikbare investeringsmiddelen worden de komende jaren ingezet volgens de onderstaande tabel.

Bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026
Opgaven Vervoerswijzen (S)	1.250	1.150	1.250	1.250
Opgaven Impact op de directe omgeving (S)	300	500	300	300
Opgaven Slim en Duurzaam (S)	1.530	1.080	1.130	1.130
Uitvoeringsprogramma Lopen, Fietsen en Verkeersveiligheid (S)	0	750	1.500	1.500
Totaal	3.080	3.480	4.180	4.180

Uitvoeringsprogramma's Mobiliteitsvisie

Aan het volledig uitvoeren van de Mobiliteitsvisie zit een forse financiële opgave. In november 2022 is het Uitvoeringsprogramma Doorwaadbare Stad 'Van verkeersruimte naar leefruimte' vastgesteld waarmee we de komende tijd aan de slag gaan met de transformatie van 50 naar 30 km/uur, de inrichting van een aantal belevingsplekken en de realisatie van autoknips. In de loop van 2023 volgen nog de Routekaart OV 2040 en het Uitvoeringsprogramma Hubs. Hiervoor zijn in het coalitieakkoord

structurele middelen beschikbaar gesteld. Deze middelen worden de komende jaren ingezet volgens de onderstaande tabel.

Bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026
Doorwaadbare Stad (S)	550	800	950	1.200
Routekaart OV 2040 (S)	100	100	200	200
Uitvoeringsprogramma Hubs (S)	100	100	100	100
Totaal	750	1.000	1.250	1.500

Fietsparkeren

In de binnenstad staat onze ambitie op het gebied van leefbaarheid en toegankelijkheid soms op gespannen voet met de grote aantallen gestalde fietsen op straat. Het herwinnen van de openbare ruimte en het creëren van meer ruimte voor de voetganger vergt forse investeringen in de aanleg van nieuwe fietsenstallingen. Voor de realisatie van fietsenstallingen aan de west- en zuidzijde van de binnenstad zijn vanuit het coalitieakkoord financiële middelen beschikbaar gesteld (zie onderstaande tabel). Investerings in de realisatie van fietsenstallingen in de binnenstad worden gefinancierd vanuit het Programma Mobiliteit. Aanvullende maatregelen in de openbare ruimte, zoals de inzet van fietsstewards in de binnenstad, vallen onder het Programma Leefkwaliteit, en zijn daarom niet opgenomen in dit meerjarenprogramma.

Bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026
Fietsparkeren (fietsenstallingen binnenstad) (I)	150	150	100	100
Fietsparkeren (fietsenstallingen binnenstad) (S)	0	100	400	400
Totaal	550	650	800	800

Bovenwijkse infrastructuur

In veel projecten speelt het Grondbedrijf een belangrijke rol voor de realisatie en financiering van onze plannen. Het Stedelijke InvesteringsFonds (SIF) is van groot belang om de randvoorwaardelijke bovenwijkse voorzieningen en infrastructuur te financieren voor die gebieden. Via het Grondbedrijf worden de woon- en werkgebieden waar nodig aangekocht, van bestemming gewijzigd en getransformeerd naar de gewenste functies. De ontwikkeling, aankoop en inrichting van deze gebieden vraagt echter steeds hogere investeringen. Zowel in het openbaar gebied als in de gebouwde omgeving. Denk hierbij aan een klimaatadaptieve inrichting, energieneutraliteit, natuur inclusief, maar ook bij voorkeur zo weinig mogelijk geparkeerde auto's op straat. Deze kosten dienen gedekt te worden door de waardeontwikkeling in dat gebied (grondverkoop). Vooral bij die ontwikkelingen waar de betaalbaarheid van bijvoorbeeld woningen een belangrijk beleidsdoel is, staan grondexploitaties stevig onder druk en zijn aanvullende financiële middelen nodig. Voor de bovenwijkse en/of regionale voorzieningen die gepaard gaan met de groei van de gemeente en niet uit de grondexploitatie of de beschikbare middelen in het SIF gedekt kunnen worden, vragen om

extra dekking. Hiervoor zijn in het coalitieakkoord financiële middelen voor beschikbaar gesteld (zie onderstaande tabel).

Bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026
Bovenwijkse infrastructuur (S)	0	1.000	1.500	2.000
Totaal	0	1.000	1.500	2.000

Bijlage 1: projectentabel programma mobiliteit

Bedragen x € 1.000

Lopende Projecten					Gebied	Projecttrekker	Kosten	Dekking
	2023	2024	2025	2026				
Opgaven Vervoerwijzen								
Spoorzone Groningen/Stationsgebied Zuid (inclusief bustunnel en busstation zuidzijde)	■	■	■	■	Centrum/Zuid	Provincie	338.000	Rijk/RSP
Fietstunnel en fietsenstallingen Hoofdstation	■	■	■	■	Centrum/Zuid	Gemeente	30.000	Intensiveringsmiddelen
Doorfietsroute Groningen-Leek	■	■	■		West	Provincie	13.400	Provincie
Doorfietsroute Assen-Groningen (gedeelte P+R Haren-provinciegrens)	■	■			Haren	Provincie	3.150	Provincie
Fietsverbinding spoorlijn Groningen-Sauwerd	■				West	Gemeente	5.000	Intensiveringsmiddelen
Fietsverbinding Suikerzijde-binnenstad	■	■			West	Gemeente	14.500	Stedelijk Investeringsfonds
Fietstunnel Papiermolen (uitvoering binnen Aanpak Ring Zuid)	■	■			Zuid	Rijk(swaterstaat)	4.250	Intensiveringsmiddelen
Fietsstraat Helperzoom Noord (relatie met programma Leefkwaliteit)	■	■			Zuid	Gemeente	1.200	Intensiveringsmiddelen
Fietsstraat Korreweg (inclusief Belevingsplek kop Korreweg)	□	■	■		Oude Wijken	Gemeente	7.000	Intensiveringsmiddelen + UVP Doorwaadbare Stad
Fietsbrug Borgsloot/Meerstad	■	■			Oost	Gemeente	200	Intensiveringsmiddelen
Aanpassen reguliere fietsbewegwijzing	■				Gemeente	Provincie	200	Intensiveringsmiddelen
Verbeteren fietspaden Peizerweg (in combinatie met groot onderhoud)	■				Zuid	Gemeente	1.345	Intensiveringsmiddelen
Uitbreiding stallingscapaciteit station Groningen Noord	■				West	Provincie	250	ProRail/Provincie
Busmaatregelen HOV-visie (o.a. aansluiting bustunnel op Stationsweg, busbaan opritten A28)			■	■	Gemeente	Gemeente	13.650	Beleidsmiddelen HOV/RSP
Aanleg nieuwe en opheffen oude bushaltes	■	■	■	■	Gemeente	Gemeente	400	Intensiveringsmiddelen
Zuidelijke Ringweg (incl. fietstunnel Esperantostraat)	■	■	■		Gemeente	Rijk(swaterstaat)	790.000	Rijk/RSP
Groningen Bereikbaar (2012-2024)	■	■			Gemeente	Groningen Bereikbaar	1.000	Intensiveringsmiddelen
Verkeersmaatregelen Winkelcentrum Paddepoel (relatie met Ruimtelijke Economie)	□	□	■		West	Gemeente	1.500	Intensiveringsmiddelen
Verkeersmaatregelen Europapark (relatie met Ruimtelijke Economie)	■				Zuid	Gemeente	1.240	Intensiveringsmiddelen
Vervanging Gerrit Krolbrug	□	□	■	■	Oude Wijken	Rijk(swaterstaat)	58.800	Rijk
Vervanging Busbaanbrug Van Starckenborghkanaal					Oude Wijken	Gemeente	PM	Rijk/Regio
Paddepoelsterbrug	□	□	■	■	West	Gemeente	8.600	Rijk
Realisatie nieuwe ontsluitingsweg Paddepoelsterweg-Zernike Campus	□	■			West	Gemeente	250	Intensiveringsmiddelen
Herinrichting Eikenlaan (inclusief autoknip)	□	□	■	■	West	Gemeente	5.000	UVP Doorwaadbare Stad
Opgaven Impact op de directe omgeving								
Verkeerseducatie	■	■	■	■	Gemeente	Provincie	468	Intensiveringsmiddelen
Verkeersveiliger maken kruispunt Bornholmstraat-Kotkstraat	□	■			Zuid	Gemeente	1.000	Intensiveringsmiddelen
Verbeteren fiets- en voetgangersoversteek Paterswoldseweg t.h.v. Lepelaar	■				Zuid	Gemeente	155	Intensiveringsmiddelen
Verbeteren verkeersveiligheid Eeldersingel	□	■			Centrum	Gemeente	375	Intensiveringsmiddelen
Snelheidsremmende maatregelen Parallelweg Glimmen	■				Haren	Gemeente	65	Intensiveringsmiddelen
Geluidwal A7 ter hoogte van De Buitenhof	■	■			West	Gemeente	400	Intensiveringsmiddelen
Fietsstraat Rummerinkhof (Brinkschool)	□	■			Haren	Gemeente	305	Intensiveringsmiddelen
Fietsstraat Kerklaan (Groningen)	□	■			Oude Wijken	Gemeente	1.200	Intensiveringsmiddelen
Verbeteren fietstunnels Westelijke Ringweg	■				West	Gemeente	870	Intensiveringsmiddelen
Herinrichting Nieuwe Boteringestraat	■				Centrum	Gemeente	740	Intensiveringsmiddelen
Herinrichting Parkweg	□	■			Zuid	Gemeente	2.000	Intensiveringsmiddelen
Herinrichting Damsterplein	□	■	■		Centrum	Gemeente	1.875	EU-subsidie
Herinrichting Goudlaan	□	■			West	Gemeente	PM	Intensiveringsmiddelen
Herinrichting Floresstraat	□	■			Oude Wijken	Gemeente	PM	Intensiveringsmiddelen
Herinrichting Meerweg (Nesciolaan-Westerse Drift)	□	■			Haren	Gemeente	500	Intensiveringsmiddelen
Herinrichting De Savornin Lohmanlaan	□	■			Zuid	Gemeente	903	Intensiveringsmiddelen
Realisatie snelheidsremmende maatregelen Noordlaren (straatjuwelen)	■				Haren	Gemeente	40	Intensiveringsmiddelen
Weren van snorfietzen op solitaire fietspaden	■				Gemeente	Gemeente	245	Intensiveringsmiddelen
Fietsenstalling Herestraat	□	■	■		Centrum	Gemeente	PM	Fietsparkeren
Fietsparkeeroplossingen op maat Oude Wijken (relatie met Wonen en Leefkwaliteit)	■	■	■	■	Centrum/Oude Wijken	Gemeente	200	Intensiveringsmiddelen
Transformatie Oostelijke Diepenring		□	□	■	Centrum	Gemeente	2.500	UVP Doorwaadbare Stad
Transformatie Noordelijke Diepenring	□	■			Centrum	Gemeente	PM	UVP Doorwaadbare Stad
Transformatie Prinsesseweg	□	■			Oude Wijken	Gemeente	1.700	UVP Doorwaadbare Stad
Transformatie Zaagmuldersweg	□	□	■		Oude Wijken	Gemeente	3.500	UVP Doorwaadbare Stad
Transformatie Amkemaheerd	□	■			Oost	Gemeente	750	UVP Doorwaadbare Stad
Transformatie Lijzijde	□	■			Oost	Gemeente	750	UVP Doorwaadbare Stad
Transformatie Dilgtweg (Haren)	□	■			Haren	Gemeente	1.800	UVP Doorwaadbare Stad
Transformatie Goeman Borgesuslaan			□	■	Zuid	Gemeente	3.000	UVP Doorwaadbare Stad
Transformatie Friesestraatweg (Kraneweg-Hoendiep)	□	■			Oude Wijken	Gemeente	1.000	UVP Doorwaadbare Stad
Belevingsplek Winkelcentrum Paddepoel (relatie met Ruimtelijke Economie)	□	□	■		West	Gemeente	2.000	UVP Doorwaadbare Stad
Belevingsplek Verlengde Hereweg (relatie met Ruimtelijke Economie)	□	□	■		Zuid	Gemeente	2.000	UVP Doorwaadbare Stad
Belevingsplek Overwinningsplein (relatie met Ruimtelijke Economie)	□	□	■		Zuid	Gemeente	2.000	UVP Doorwaadbare Stad

Lopende Projecten					Gebied	Projecttrekker	Kosten	Dekking
	2023	2024	2025	2026				
Opgaven Slim en Duurzaam								
Inrichten laadplekken	■	■	■	■	Gemeente	Gemeente	260	Intensiveringsmiddelen
Snellaadinfrastructuur taxi's Hoofdstation	□	■			Centrum/Zuid	Gemeente	250	Intensiveringsmiddelen
Projecten en maatregelen uit het Uitvoeringsprogramma Deelmobiliteit	■	■	■	■	Gemeente	Gemeente	1.150	Intensiveringsmiddelen
Mobility Innovation Center (hive.mobility)	■	■	■	■	Gemeente	Provincie	350	Intensiveringsmiddelen
Visie en uitwerking Stadslogistiek	■	■			Gemeente	Gemeente	285	Intensiveringsmiddelen
Onderzoek bereikbaarheid Sontplein/Bornholmstraat (relatie met Ruimtelijke Economie)	■				Zuid	Gemeente	25	Intensiveringsmiddelen

Legenda	
Planvorming	□
Uitvoering	■

5. Meerjarenprogramma Energie 2023-2026

5.1 Inleiding

Groningen CO₂-neutraal 2035

Met de Routekaart (2018) brengen we in beeld hoe de gemeente Groningen in 2035 CO₂-neutraal zou kunnen zijn. De routekaart is nadrukkelijk geen blauwdruk voor 2035, maar een kader voor werkelijk uit te voeren programma's. Sinds 2018 is er veel veranderd op het gebied van de energietransitie, zowel lokaal als nationaal en zijn er nieuwe landelijke prognoses zoals gepubliceerd in de Klimaat- en Energieverkenning. Daarom willen we de Routekaart actualiseren aan de hand van actuele gegevens en prognoses. De Routekaart zullen we periodiek actualiseren.

In de gemeente Groningen hebben we specifiek aandacht voor de sociale gevolgen van de energietransitie. We willen een eerlijke energietransitie. Inclusiviteit is hierbij een belangrijk thema, iedereen moet mee kunnen doen. Er kunnen grotere verschillen ontstaan door de energietransitie, met onze inzet willen we dit juist verkleinen. We houden publieke regie op de energietransitie door naast het publiek warmtebedrijf WarmteStad, ook grote zonneparken en windturbines in eigen beheer te ontwikkelen en te exploiteren. Samen met inwoners werken we richting een CO₂-neutrale gemeente in 2035. In dit meerjarenprogramma gaan we dieper in op onze thema's en projecten voor de komende jaren.

Klimaatakkoord

Gemeenten krijgen naar aanleiding van het Klimaatakkoord veel nieuwe taken op het terrein van de sectoren gebouwde omgeving, mobiliteit, industrie, landbouw en elektriciteit. Daarom zijn in het coalitieakkoord van het kabinet-Rutte IV uitvoeringsmiddelen gereserveerd voor de medeoverheden. Uitgangspunt hierbij was het advies '[van Parijs naar Praktijk](#)' van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB). Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat keert deze middelen uit. Voor de jaren 2023 tot en met 2030 is in totaal €5,38 miljard geoormerkt voor de uitvoeringskosten van gemeenten en provincies. Deze middelen zijn bestemd voor personele, en bijbehorende materiele, kosten van gemeenten en provincies. Voor gemeenten is door adviesbureau AEF in samenspraak met VNG en leden een verdeelsleutel ontwikkeld. Het budget voor 2023 wordt via een vaste sleutel verdeeld. Ook voor de jaren 2024 en 2025 krijgt de gemeente Groningen minimaal het budget dat is toegekend voor het jaar 2023. De gemeente Groningen ontvangen in de jaren 2023, 2024 en 2025 onderstaande bedragen⁴.

Groningen (gemeente)	€ 4.394.034	€ 4.433.894	€ 4.473.753
----------------------	-------------	-------------	-------------

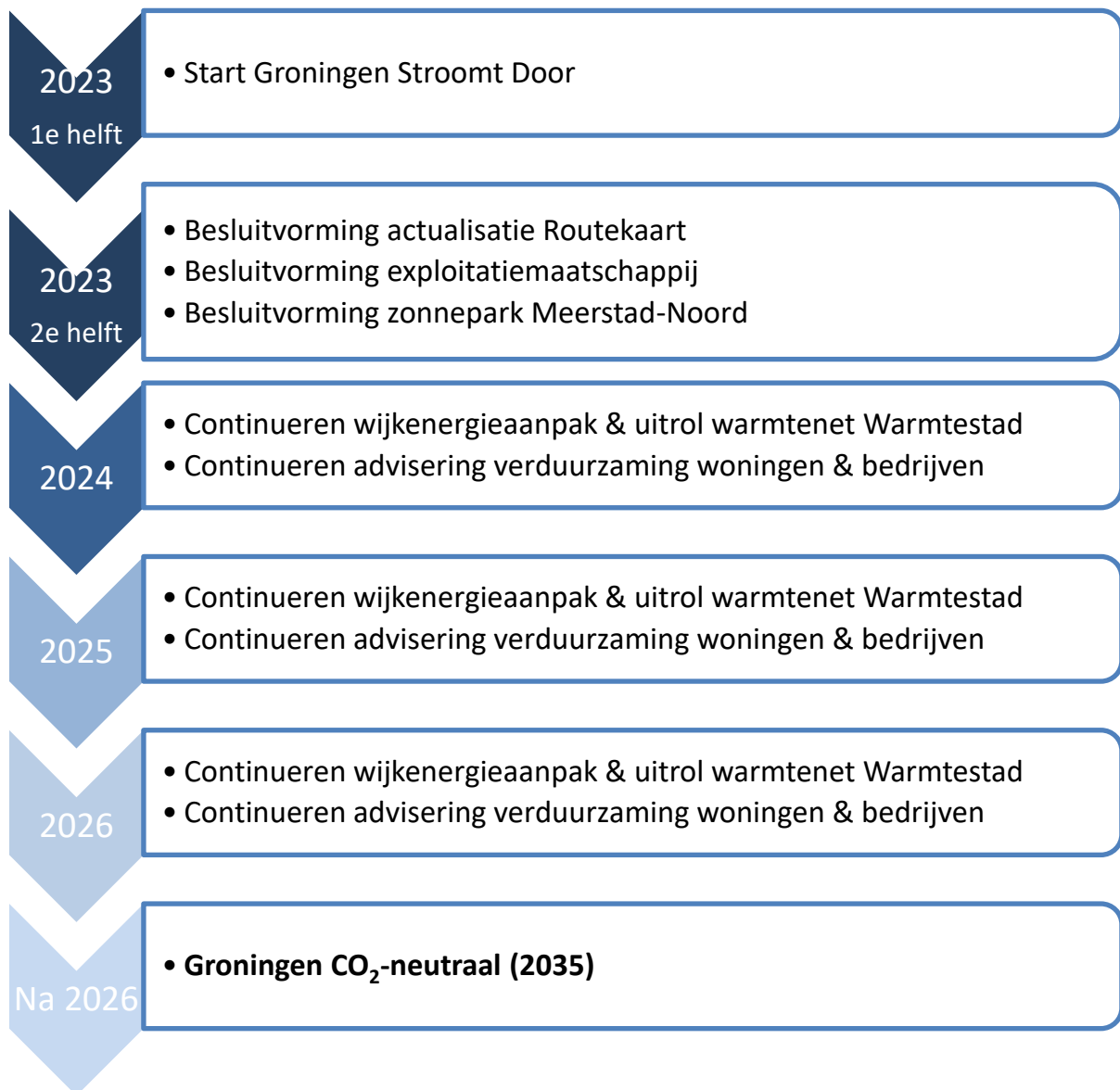
100 Climate-neutral Cities

De gemeente Groningen is één van de honderd Europese steden die zijn aangewezen door de Europese Unie om in 2030 klimaatneutraal te zijn. De Europese Commissie erkent hiermee de vooruitstrevende positie van Groningen op het gebied van energietransitie, duurzame mobiliteit en groenbeleid. De missie van de EU is om Europa groener, gezonder, inclusiever en veerkrachtiger te maken. Om dit proces te versnellen ontvangen de 100 voorlopersteden onder andere een financiële bijdrage en krijgen ook makkelijker toegang tot andere fondsen. De komende periode werken we aan het klimaatcontract voor 100 Climate-neutral Cities.

⁴ [Brief minister Jetten uitvoeringsmiddelen Klimaat- en Energiebeleid d.d. 25-10-2022](#)

Participatiekader

Mede naar aanleiding van meerdere moties van uw raad werken wij aan een participatiekader voor zonneparken en windturbines. Dit participatiekader geeft duidelijkheid en zekerheid aan omwonenden en initiatiefnemers over zowel het proces als de financiële afspraken. In dit beleidskader wordt toegelicht wie welke rol heeft in het proces, en wat iedereen op welk moment van het project van elkaar mag verwachten. In 2023 zal dit kader worden opgenomen als onderdeel van de participatieverordening. Deze verordening schrijft voor hoe participatie bij alle ontwikkelingen binnen de gemeente toegepast moet worden. Het participatiekader voor zonneparken en windturbines loopt daar dus op vooruit.

5.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026

In dit hoofdstuk beschrijven we de belangrijkste opgaven voor 2023-2026 binnen het programma Energie verdeeld in de thema's isolatie & warmtetransitie gebouwde omgeving en opwekking hernieuwbare energie. In de praktijk zijn het samenhangende thema's waar een wisselwerking tussen bestaat.

Programma Energie

“Groningen CO₂ neutraal in 2035: alle energie die we in de gemeente gebruiken is duurzaam opgewekt.”

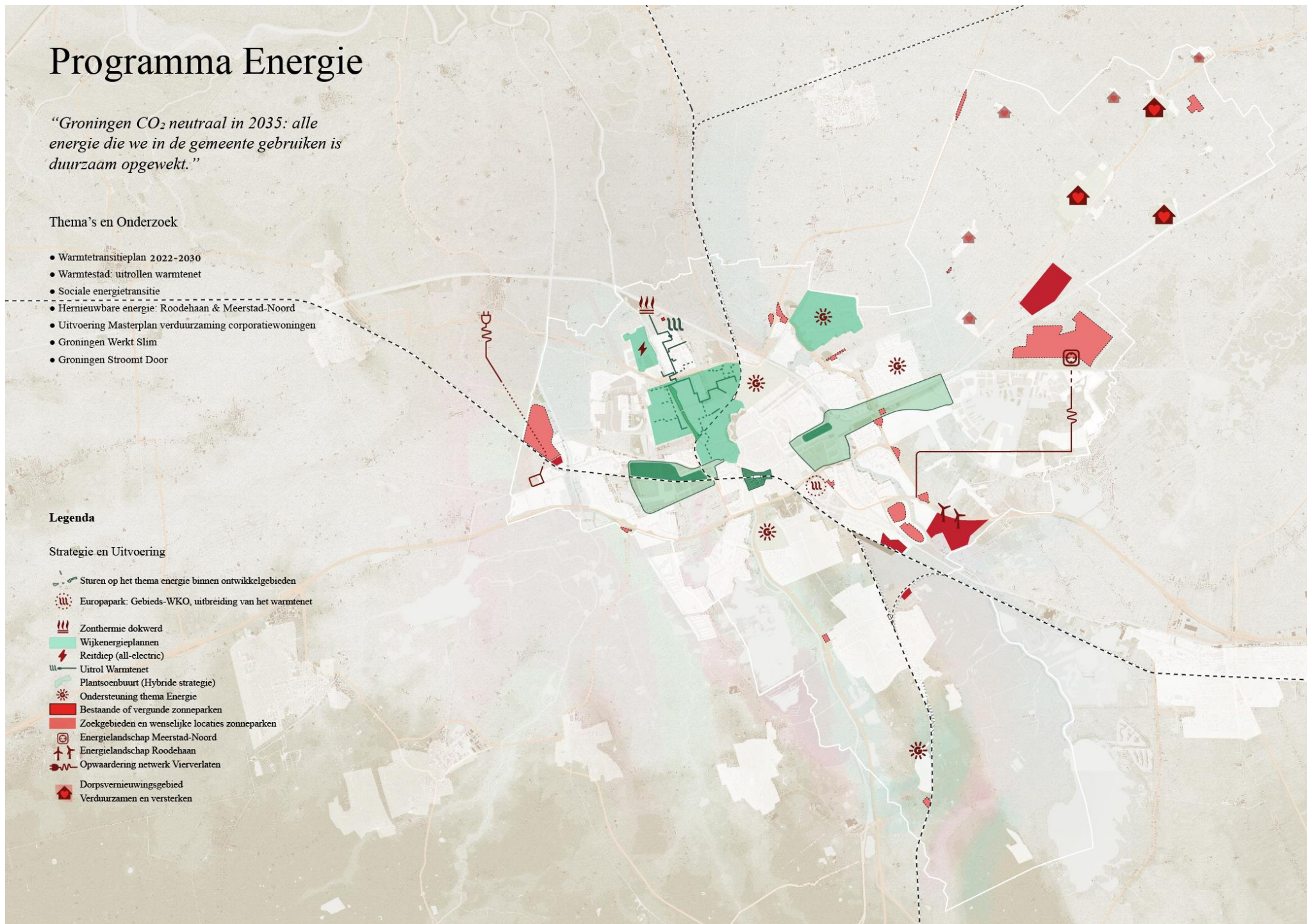
Thema's en Onderzoek

- Warmtetransitieplan 2022-2030
- Warmtestad: uitrollen warmtenet
- Sociale energietransitie
- Hernieuwbare energie: Roodehaan & Meerstad-Noord
- Uitvoering Masterplan verduurzaming corporatiewoningen
- Groningen Werkt Slim
- Groningen Stroomt Door

Legenda

Strategie en Uitvoering

- Sturen op het thema energie binnen ontwikkelgebieden
- Europapark: Gebieds-WKO, uitbreiding van het warmtenet
- Zonthermie dokwerd
- Wijkenergieplannen
- Reitdiep (all-electric)
- Uitrol Warmtenet
- Plantsoenbuurt (Hybride strategie)
- Ondersteuning thema Energie
- Bestaande of vergunde zonneparken
- Zoekgebieden en wenselijke locaties zonneparken
- Energielandschap Meerstad-Noord
- Energielandschap Roodehaan
- Opwaardering netwerk Vierverlaten
- Dorpsvernieuwingsgebied
- Verduurzamen en versterken

5.2.1 Opgave: Isolatie & warmtetransitie Gebouwde Omgeving

Uit de routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035 volgt dat 54 procent van de totale energievraag van onze gemeente bestaat uit warmte. Er zijn goede duurzame technische alternatieven voor het huidige op aardgas gebaseerde warmtesysteem. Ook kan de vraag sterk worden verminderd door aanbrengen van (extra) isolatie en het nemen van efficiëntiemaatregelen. De warmtevoorziening zal in de toekomst per wijk verschillen.

Sociale energietransitie bevorderen

In de gemeente Groningen hebben we specifiek aandacht voor de sociale gevolgen van de energietransitie. Inclusiviteit is hierbij een belangrijk thema, iedereen moet mee kunnen doen. We ondersteunen inwoners bij het verduurzamen van de woningen. We enthousiasmeren en adviseren huiseigenaren en bewonerscollectieven in de gehele gemeente over energiebesparing. Dit doen we onder andere vanuit het energieloket. Hiervoor hebben we een isolatieprogramma, energiecoaches en energieadviseurs adviseren huiseigenaren en er rijdt een klusbus rond die helpt met het installeren van kleine maatregelen waarbij extra aandacht is voor de wijken waar dit het hardste nodig is. Met de woningcorporaties wordt samengewerkt onder andere om de huurders ook te voorzien van kleine energiebesparende maatregelen.

Door de stijgende woonlasten en met name door de stijgende energieprijzen hebben steeds meer huishoudens moeite om rond te komen. Dit speelt niet alleen bij mensen met een minimuminkomen maar komt ook steeds vaker voor bij de middeninkomens. Deze groep is dynamisch en verandert op ieder moment. Door het aflopen van energiecontracten maar ook door andere omstandigheden zoals de prijsstijging van het levensonderhoud. We zien een stijging in het aantal inwoners die door stijgende energieprijzen in de moeilijkheden komen. Deze inwoners hebben vaak niet de middelen om hun woning energiezuiniger te maken, bovendien woont het grootste deel in een huurwoning en is daarvoor afhankelijk van de verhuurder. Vanuit het Rijk hebben we 7,2 miljoen euro ontvangen voor de aanpak van energiearmoede. Deze middelen worden onder andere ingezet voor:

- Het versterken van de energiecoaches en energieadviseurs;
- Het inzetten van energieklussers en beschikbaar stellen van kleine energiebesparende maatregelen;
- Het aanbrengen van grote energiebesparende maatregelen;
- Vervangen energie slurpend witgoed.

Fonds Energietransitie

Het hoofddoel van het Fonds Energietransitie (FET) is het verstrekken van subsidies en leningen om te verduurzamen. Het FET wordt gevoed door structurele resultaten uit zonneparken en windmolens die we gaan ontwikkelen via de exploitatiemaatschappij. Maar ook incidentele bijdragen zoals de door de gemeenteraad beschikbaar gestelde € 2 miljoen voor energiearmoedebestrijding, rijksbijdragen, fondsen en andere subsidies die voor de energietransitie zijn komen in dit fonds terecht.

In het Raadsbesluit [Inrichting Fonds Energietransitie \(2022\)](#) is uitgewerkt hoe we met ons Fonds Energietransitie de eerste stappen zetten in de bestrijding van energiearmoede. Om te zorgen dat het bij de mensen terecht komen die te maken hebben of kunnen krijgen met energiearmoede, richten we ons met dit besluit in eerste instantie op de particuliere huiseigenaren, die niet in aanmerking komen voor overige financiering om te verduurzamen. Besloten is om voor een

maximum van € 10 miljoen aan deze groep leningen te verstrekken, waarbij de beschikbare € 2 miljoen de structurele (rente-)lasten en de verwachte risico's dekken.

Exploitiemaatschappij

We houden publieke regie op de energietransitie door naast het publiek warmtebedrijf WarmteStad, ook grote zonneparken en windturbines in eigen beheer te ontwikkelen en te exploiteren. Dit gaan we doen via de exploitiemaatschappij. In 2023 volgt de besluitvorming van de exploitiemaatschappij zon/wind. Het voornemen is om het zonnepark Meerstad-Noord het eerste project te laten zijn. Op termijn zal dit onderdeel verder doorgroeien.

Woningen woonlastenneutraal verduurzamen en aardgasvrij maken

De opgave is om de gebouwde omgeving woonlastenneutraal te verduurzamen en aardgasvrij te maken middels de wijkenergieaanpak. De Warmtesysteemkaart en het warmtetransitieplan vormen hiervoor het vertekpunt. We hanteren een 2-sporen strategie: warmtenet en verduurzaming gebouwde omgeving. In Noordwest gaan we samen met bewoners, woningcorporaties en woningeigenaren uitvoeringsplannen maken voor de aanleg van warmtenetten. Hierbij zetten we ook de toegewezen middelen uit het Volkshuisvestingsfonds in om de woningen in Paddepoel, Selwerd en Vinkhuizen te verduurzamen. In de Wijert gaan we aan de slag vanuit Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) de Wijert waarbij de focus ligt op isoleren en de wijk 'aardgasvrij-klaar' te maken. In de overige wijken krijgen huiseigenaren en bewonerscollectieven ondersteuning van het energieloket. De wijkenergieaanpak zetten we voort binnen de wijk- en dorpsvernieuwing waarbij de focus ligt op isoleren en energiebesparen. Daarnaast werken we samen met verschillende programma's om koppelkansen te benutten.

Verduurzamen van bedrijven

Onderdeel van de gebouwde omgeving is het verduurzamen van bedrijven. Bedrijven nemen een groot deel van het energieverbruik voor hun rekening. Energiebesparing bij bedrijven is daarom belangrijk voor het behalen van de besparingsdoelstellingen. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen het stimulerende spoor en het toezicht spoor.

Groningen Werkt Slim

Voor de gemeente Groningen gaan we via Groningen Werkt Slim (GWS) verder met de gebiedsgerichte aanpak om bedrijven te stimuleren een CO₂ neutrale onderneming te voeren. Binnen GWS werken bedrijven en kennisinstellingen samen om bedrijven te ondersteunen bij vraagstukken en met slimme oplossingen. Het loket biedt onafhankelijke informatie en ondersteuning voor de ondernemer, geeft advies en werkt aan nieuwe producten en diensten. Wij maken het mogelijk dat bedrijven adviezen ontvangen over hoe in hun bedrijfsprocessen energie kan worden bespaard. Met de eventuele mogelijkheden van slimme koppelingen aan energiesystemen.

Toezicht en handhaving energiebesparing bedrijven

Omdat niet alle bedrijven op eigen initiatief maatregelen nemen, kan toezicht een belangrijke bijdrage leveren aan energiebesparing. Naast het toezien op de realisatie van verplichte maatregelen geven we advies over vergaande besparingsmogelijkheden en een toekomstbestendige bedrijfsvoering. Omdat bedrijven individueel benaderd worden, leveren we maatwerk en garanderen dat aanwezige

besparingsmogelijkheden daadwerkelijk worden gerealiseerd. Hierdoor wordt gemiddeld 20 % bespaard op gas en 20 % op elektra. De aanpak bestaat uit 3 stappen:

1. Het opvragen van het energieverbruik (omdat verplichtingen afhangen van verbruik);
2. Het adviseren over besparingsmogelijkheden en het opvragen en beoordelen van een plan van aanpak. Bij bedrijven waar geen wettelijke verplichtingen gelden geven we voorlichting over besparingsmogelijkheden;
3. Het toezien op de daadwerkelijke realisatie van de maatregelen. Deze hercontrole doen we twee jaar na het beoordelen van de plannen van aanpak.

Energiesysteem met duurzame bronnen

Met het vaststellen van het Warmtetransitieplan Groningen (2022 -2030) in 2021 hebben wij een belangrijke stap gezet in het verder kunnen uitbreiden van warmtenet Noordwest (NW). De huidige opgave van minimaal 11.000 woningequivalenten warmte (WEQ) (1 WEQ = 1 huishouden = 30 GJ warmte) door WarmteStad in 2026 op een warmtenet hebben wij daarmee uitgebreid tot minimaal 23.000 WEQ voor 2030 in NoordWest. Ook het UMCG kan dan uiterlijk in 2030 worden aangesloten. Met een bijdrage vanuit het Nationaal Groeifonds (juli 2022) kunnen ongeveer 5.000 WEQ versneld aangesloten worden binnen 5 jaar. De uitvoering hiervan ligt bij WarmteStad. Samen met energiecoöperatie Grunneger Power en de gemeente werken zij aan deze versnelde uitbreiding.

De opgave voor WarmteStad de komende jaren (2023 -2026) is het continueren van het Warmtenet Noordwest en verdere ontwikkeling van de bestaande Warmte Koude Opslag (WKO) en de nieuwe WKO-strategie voor de gebiedsontwikkelingsgebieden Suikerzijde en de Held.

Daarnaast wordt hard gewerkt om bijbehorende financiering voor de uitbreiding van het warmtenet (ambitie 2030) via de Europese Investerings Bank in samenwerking met Invest NL, Bank Nederlandse Gemeenten en Ministerie Economische Zaken en Klimaat in 2023 rond te krijgen. Alleen met zo'n financiering kan de uitbreiding met het tempo zoals genoemd in het Warmtetransitieplan plaatsvinden en daarmee ook de toekomstige uitbreiding naar andere wijken gerealiseerd worden. Naast het uitbreiden van het warmtenet, en noodzakelijke financiering, moet ook gekeken worden naar nieuwe warmtebronnen. Door een mix aan bronnen te gebruiken wordt het totale warmtesysteem robuuster en ook minder afhankelijk van de prijsontwikkeling voor elektra en aardgas. Voor 2026 zijn deze nieuwe bronnen noodzakelijk om verder uitbreiding van warmtenet NW soepel te laten verlopen. Wij onderzoeken de mogelijkheden van gebruik van restwarmte uit de industrie in Hoogkerk (bijvoorbeeld de suikerfabriek, datacenter(s)). Wij onderzoeken daarnaast de haalbaarheid van warmte (bronnen) uit de regio (Eemshaven, Industrie Delfzijl), verkennen de mogelijkheden van geothermie en onderzoeken wijk distributiesystemen en opslag (heathhub) in NoordWest samen met Grunneger Power en WarmteStad. In 2023 hebben wij duidelijk welke warmtebronnen er mogelijk zijn, hoe voldoende netcapaciteit (elektra voor warmtepompen) beschikbaar komt en op welke manier noodzakelijke buffer- en opslagvermogen gegarandeerd wordt.

Duidelijk is dat er nog veel werk moet worden verricht. Naast uitwerking van techniek, financiën en governance, vinden wij het belangrijk dat er voldoende draagvlak is van onze woningcorporaties en alle woningeigenaren om aangesloten te worden. Pas wanneer er daadwerkelijk voldoende aansluitingen te realiseren zijn kan begonnen worden met de aanleg. Het Rijk werkt aan wetgeving om de aanleg van warmtenetten te bespoedigen, echter zal dit op korte termijn (komende 2 jaar) nog niet zover zijn dat dit ons kan helpen.

5.2.2 Opgave: Opwekking hernieuwbare Energie

Om aan de doelen van de 'Routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035' te voldoen gaan we op dit moment uit van een parallel proces van 34% besparing van energie, 450 MWp zonnepanelen op geschikte daken, 36 MW opgesteld vermogen windenergie en 500 MW in zonneparken.

Windenergie: 36MW opgesteld vermogen in 2035

Om onze ambities uit de 'Routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035' waar te maken, willen we onder andere energie opwekken uit windturbines in onze gemeente. In 2019 zijn we actief gestart met de windverkenning Westpoort en Roodehaan. Dit hebben we gedaan in een intensief traject met huis-aan-huis bezoeken, informatieavonden en klankbordgroepen. Ook zijn diverse onderzoeken opgestart op gebied van geluid, slagschaduw, planschade, ecologie, landschap en financiën. In het voorjaar van 2021 hebben de resultaten van de verkenning en participatietraject er toe geleid dat Westpoort voorlopig niet verder wordt opgepakt, voor locatie Roodehaan gaan we verder met de ontwikkeling van wind. Begin 2022 heeft provincie Groningen het zoekgebied Roodehaan aangewezen voor windenergie in de provinciale omgevingsverordening. Ook heeft de provincie de vergunningbevoegdheid overgedragen aan gemeente Groningen. Er is tevens een intentieovereenkomst opgesteld tussen de gemeente en de energiecoöperatie MeerDorpen Energie Coöperatie (MDEC), met als doel om het windpark in gelijkwaardigheid verder uit te werken.

Halverwege 2021 heeft de Raad van State gesteld dat de AMvB voor windparken (regels voor geluid, slagschaduw en externe veiligheid) niet op de juiste manier tot stand is gekomen en niet meer gehanteerd mag worden. Ook staat in het regeerakkoord dat er een heldere afstandsnorm wordt vastgesteld tussen windturbines en woningen. Dit wordt nu gezamenlijk uitgewerkt en leidt in de loop van 2023 tot een herziene AMvB. Dit kan bepalend zijn voor het ontwerp van windpark Roodehaan. We richten ons de komende tijd op verdere uitwerking van de samenwerking met MDEC, in afwachting van de nieuwe AMvB.

Omdat de elektriciteitsvraag naar verwachting alleen maar toe zal nemen, zal ook meer windenergie nodig zijn om onze doelstelling te halen. Sturing hiervoor vindt plaats vanuit het rijk en de regie ligt primair bij de provincie. Het is voor ons belangrijk te weten welke positie wij in willen nemen richting Rijk en provincie, over de mogelijkheden en de voorwaarden binnen onze gemeente. We gaan, zodra de nieuwe normen bekend zijn, het windbeleid tegen het licht houden. Participatie is een sleutelwoord.

Zonne-energie: 950MWp vermogen opgewekt in 2035

Met 950 MWp geïnstalleerd vermogen in 2035 wordt zonne-energie de grootste duurzame elektrische energiebron van de gemeente. De potentie van de daken moet dan ten volle benut worden. Van de opgave kan 450 MWp op daken en boven parkeerplaatsen worden gerealiseerd, de overige 500 MWp in zonneparken. Van de opgave van 950 MWp is op moment van schrijven al 124 MWp gerealiseerd. De resterende 87% dient de komende 13 jaar een invulling te krijgen. Daarom moet het aanleggen van zonnepanelen versneld worden.

We zetten in op de realisatie van zonneparken conform het beleidskader zonneparken. In het Omgevingsplan leggen we vast dat zonnepanelen op daken bij nieuwbouw de standaard is. We willen afspraken maken met de bedrijvenverenigingen om alle geschikte bedrijfsdaken te voorzien van zonnepanelen en onderzoeken de wettelijke mogelijkheden om zonnepanelen op geschikte bedrijfsdaken een verplichtend karakter te geven. Er komt een update op het zonnepanelen beleid voor beschermde stads- en dorpsgezichten en monumenten. Onder andere onderzoeken we waar we meer ruimte kunnen bieden aan zonnepanelen en hoe we regelgeving kunnen versimpelen en verduidelijken. In navolging van P+R Reitdiep willen we de P&R's Meerstad, Hoogkerk, Haren A28 en P3 Euroborg (deels) voorzien van een zonnecarport.

Om iedere inwoner binnen de gemeente de mogelijkheid te bieden te profiteren van goedkope hernieuwbare energie willen we de revenuen van de exploitatie van energie uit wind- en zonneparken, op de gronden in bezit van de gemeente, inzetten om de energiearmoede te bestrijden en de energietransitie te versnellen. Dit komt niet alleen ten goede aan de inwoners, maar ook aan de lokale werkgelegenheid.

Verlagen van de emissies door de inzet van hernieuwbare energie en energieoplossingen

Netcapaciteit, Groningen Stroomt Door

Het elektriciteitsnet in Nederland raakt vol. Vanwege de enorme aanwas van zon- en windparken is het aansluiten van dergelijke projecten een steeds vaker voorkomend probleem, ook wel invoedingsschaarste genoemd. Grootschalige duurzame opwek wordt/is vaak gevestigd op perifere locaties, waar netcapaciteit beperkt is. Steeds meer verplaatst de problematiek zich echter naar de stedelijke omgeving: veel 'zon-op-dak-projecten' kunnen niet aangesloten worden vanwege het gebrek aan netcapaciteit en sinds kort doemt een nieuw probleem op: afname-schaarste. Vanwege de alsmar oplopende druk op het elektriciteitsnet komt ook de afnamekant onder druk te staan: bedrijven zijn, zo zien we inmiddels in Friesland, niet meer in staat hun energiebehoefte van het net af te halen waardoor reguliere bedrijfsvoering onder druk komt te staan. Invoedings- en afname-schaarste zijn echter problemen die elkaar bij een gebiedsgerichte aanpak kunnen (ver)helpen en daarmee verminderen. Via Groningen Stroomt Door, een samenwerkingsverband tussen Enexis, Gemeente Groningen, Entrance en het Groninger Bedrijfsleven, willen we deze problematiek aanpakken.

Waterstof

Wij doen mee in een aantal Europese waterstofprojecten en dragen daarmee bij aan de ontwikkeling van een waterstofeconomie in Noord-Nederland. De opgave voor de komende jaren is om de Europese projecten succesvol af te ronden en daarmee te werken aan onze ambities voor verlagen van de emissies. Niet alleen van CO₂, maar ook van fijnstof en stikstofoxiden. Met name op het terrein van mobiliteit spelen we een grote rol. Onze activiteiten ondersteunen niet alleen onze eigen duurzaamheidsdoelstellingen maar versterken ook andere economische activiteiten rondom waterstof en de activiteiten op het gebied van onderzoek en ontwikkeling. Naast economische ontwikkelingen, stimuleert dit ook werkgelegenheid. Zowel in de directe waterstofactiviteiten als de

bedrijvigheid in de schil daaromheen. Hiermee willen we Groningen, zowel stad als provincie, een centrale rol laten blijven spelen in de Europese energievoorziening en daar zowel op het gebied van duurzaamheid als op economisch vlak de regio van te laten profiteren, ook na het beëindigen van de gaswinning. In 2022 heeft RTL Transportwereld een mooie serie uitgezonden over waterstoftoepassingen in ons wagenpark. Daarbij hebben we ook onze partners uit Noord-Nederland in de schijnwerpers kunnen zetten.

Regionale Energie Strategie (RES)

Op 1 juli 2021 hebben Groninger overheden, tien gemeenten, twee waterschappen en provincie, gezamenlijk de RES 1.0 aangeboden aan het Nationaal Programma RES. De RES Groningen is nu bezig met de fase richting RES 2.0. Deze dient op 1 juli 2023 aangeboden te worden aan het Nationaal Programma RES. We willen regionale afspraken maken over de routekaart voor uitbreiding van het elektriciteitsnet en voor prioritering van zon op dak. In RES 2.0 zal ook aandacht zijn voor participatie en de warmtetransitie van de gebouwde omgeving.

5.3 Financiën

Er is jaarlijks €2.030.000 structureel aan eigen middelen beschikbaar voor het programma Energie. Vanuit het coalitieakkoord is voor 2023 en 2024 €4.000.000 incidenteel beschikbaar gesteld. Daarnaast ontvangen we een deel van de middelen voor de uitvoeringskosten van het Klimaatakkoord (pagina 57). De hoogte van het bedrag voor het programma energie is nog niet bekend.

Bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026
Structureel budget (S)	2.030	2.030	2.030	2.030
Incidenteel budget (I)	4.000	4.000	0	0
Volkshuisvestingsfonds (S)	500	500	500	500
Amendement 'Energiebesparing Eerst'	1.000	0	0	0
Uitvoeringskosten Klimaatakkoord	PM	PM	PM	PM
Totaal beschikbaar	7.030	6.030	2.030	2.030

Deze middelen worden verdeeld in onderstaande drie onderdelen:

- *Groningen Geeft Energie*

Bij Groningen Geeft Energie gaat dit onder andere naar personeel, rentelasten, gebiedsgerichtwerken, communicatie, EU, CO₂ monitor en de actualisatie van de routekaart.

- *Gebouwde Omgeving*

Bij de gebouwde omgeving gaat dit onder andere naar de wijkenergieaanpak, het energieloket, Groningen Werkt Slim, woningcorporaties, bestrijding energiearmoede en het volkshuisvestingsfonds.

- *Hernieuwbare energie & energieoplossingen*

Bij hernieuwbare energie en energieoplossingen gaat dit onder andere naar warmte, zon, wind, waterstof, fonds energietransitie, exploitatiemaatschappij, netinpassing & Groningen Stroomt Door en de accu Duinkerkenstraat.

Totaalbeeld financiën

Naast het programma Energie zijn er verschillende geldstromen die we in deze paragraaf inzichtelijk maken. Het gaat hierbij alleen om de geldstromen die 'door' de gemeentebegroting lopen.

Bijdrage Proeftuin Aardgasvrije Wijken: Paddepoel en Selwerd

In 2018 zijn er voor de 'proeftuinen' aardgasvrije wijken aan 27 gemeenten rijksbijdragen toegekend voor het aardgasvrij maken van wijken. In het Programma Aardgasvrije Wijken doen gemeenten kennis en ervaring op om bestaande wijken haalbaar en betaalbaar te verduurzamen. Wij zijn één van deze 27 gemeenten en hebben hiervoor in 2018 een bijdrage ontvangen van €4,825 miljoen voor de wijken Paddepoel en Selwerd. Dit bedrag willen we besteden aan procesgeld, cofinanciering en aan financiering van onrendabele toppen met als doel om zoveel mogelijk woningen van het aardgas te krijgen en van ervaringen te leren.

Bijdrage Proeftuin Aardgasvrije Wijken: de Wijert

De Wijert is in oktober 2020 door de Rijksoverheid geselecteerd als aardgasvrije proeftuin. Met een tweede aardgasvrije proeftuin in onze gemeente krijgen we erkenning als koploper in het aardgasvrij maken van wijken. Met de rijksbijdrage van € 4 miljoen kan het voorwerk gedaan worden in het noordelijke deel van De Wijert om deze uiteindelijk op een warmtenet aan te sluiten. De Wijert is één van de vijf wijkvernieuwingswijken in de stad. In de Wijert hebben bewoners, ondernemers, scholen, woningcorporaties, de gemeente en andere organisaties met elkaar afgesproken om samen te werken aan een vitale en leefbare wijk onder de noemer Wijkdeal De Wijert. Samen met alle in de wijk betrokken partijen wordt binnen het samenwerkingsverband Wijkdeal De Wijert gewerkt aan een betaalbare en daarmee toegankelijke overgang naar een aardgasvrije wijk.

Making City Lighthouse project

In 2018 zijn wij gestart met het Europese Lighthouse project: MAKING-CITY. De toekenning van de Europese Commissie bedraagt €18 miljoen. Voor de Groningse deelnemers samen is dat €7,61 miljoen; waarvan €2,35 miljoen voor de gemeente. Duur van het project was vijf jaar en is met één jaar verlengd tot en met 2023.

Volkshuisvestingsfonds

Vanuit het Volkshuisvestingsfonds is €10,5 miljoen toegekend. Deze middelen zijn bestemd voor het isoleren van woningen van particuliere eigenaren (minimaal Energielabel B), specifiek gericht op de wijken Paddepoel, Vinkhuizen en Selwerd.

Energiearmoede

Door de stijgende woonlasten en met name door de stijgende energieprijzen hebben steeds meer huishoudens moeite om rond te komen. Dit speelt niet alleen bij mensen met een minimuminkomen maar komt ook steeds vaker voor bij de middeninkomens. Deze groep is dynamisch en verandert op ieder moment. Vanuit het Rijk hebben we €7,2 miljoen ontvangen voor de aanpak van energiearmoede.

6. Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie 2023-2026

6.1 Inleiding

Onze gemeente groeit. Het groeiend aantal inwoners zorgt naast de woningbouwopgave ook voor een groeiende vraag naar andere functies, zoals werken en voorzieningen. Dat bepaalt mede de leefkwaliteit, veiligheid en heeft een grote invloed op de gezondheid van onze bewoners. De economie moet kunnen meegroeien met de groei van de stad. Vanuit het programma Ruimtelijke economie werken we aan het huisvesten van de werkgelegenheid en aan het structureel versterken van ons economisch profiel. Een robuustere economie is immers weerbaarder bij tegenslagen. In dit meerjarenprogramma benoemen we de ruimtelijk-economische opgaven voor de komende vier jaar en geven we in het uitvoeringsprogramma de uitwerking daarvan voor 2023 op hoofdlijnen weer.

Onderstaande tijdlijn geeft op hoofdlijnen de scope van programma ruimtelijke economie weer met een doorkijk naar de lange termijn

6.2 Belangrijkste opgaven 2023-2026

In het meerjarenprogramma Stadsontwikkeling hebben we voor ruimtelijke economie twee hoofdogaven opgenomen:

- Van economische groei naar brede welvaart: samen met ondernemers werken we aan een duurzame, toekomstbestendige en circulaire economie;
- Economische voorzieningen groeien mee met de groei van de gemeente

Met de eerste hoofdogave faciliteren we een bestendige economische groei. Hiervoor hebben we drie deelopgaven opgenomen:

1. Revitalisering bedrijventerreinen: toekomstbestendig maken huidige werklocaties met betrekking tot energietransitie, natuur-inclusie, klimaatadaptatie, mobiliteit, verblijfskwaliteit, openbare ruimte, vastgoed, profiel en economisch programma.
2. Investeren in onze dynamo's voor werkgelegenheid: We investeren in die gebieden die het meest bijdragen aan de werkgelegenheid: Europapark, Campus Groningen, Corpus den hoorn, Stationsgebied.
3. Uitbreiden voorraad werklocaties aan de westkant (Westpoort) en oostkant (Meerstad) van de stad.

Met de tweede hoofdogave stimuleren we dat de economische voorzieningen meegroeien met de groei van de gemeente. Hiervoor hebben we de volgende deelopgaven (of –ambities) opgenomen:

1. Zorgen voor vitale en toekomstbestendige centrumgebieden met een prettig verblijfsklimaat.
2. Stimuleren en faciliteren van 'Werk in de Wijk': naast wonen ook werkfuncties en locaties voor ontmoeting toevoegen aan onze nieuwe gebieden, wijken en dorpen.
3. Versterken en vergroenen van onze bovenwijkse voorzieningencentra.
4. Van winkelcentra naar wijkcentra met een mix aan winkels (dagelijks aanbod), werkplekken, (para)medische, dienstverlenende en maatschappelijke voorzieningen.
5. In een groeiende gemeente is naast wonen en werken ook volop ruimte voor ontspanning.

In de navolgende kaart worden de opgaven visueel geduid:

Programma Ruimtelijke Economie

- Van economische groei naar brede welvaart: samen met ondernemers werken we aan een groeiende en toekomstbestendige economie
- Versterken fundament van de Groningse economie

Legenda

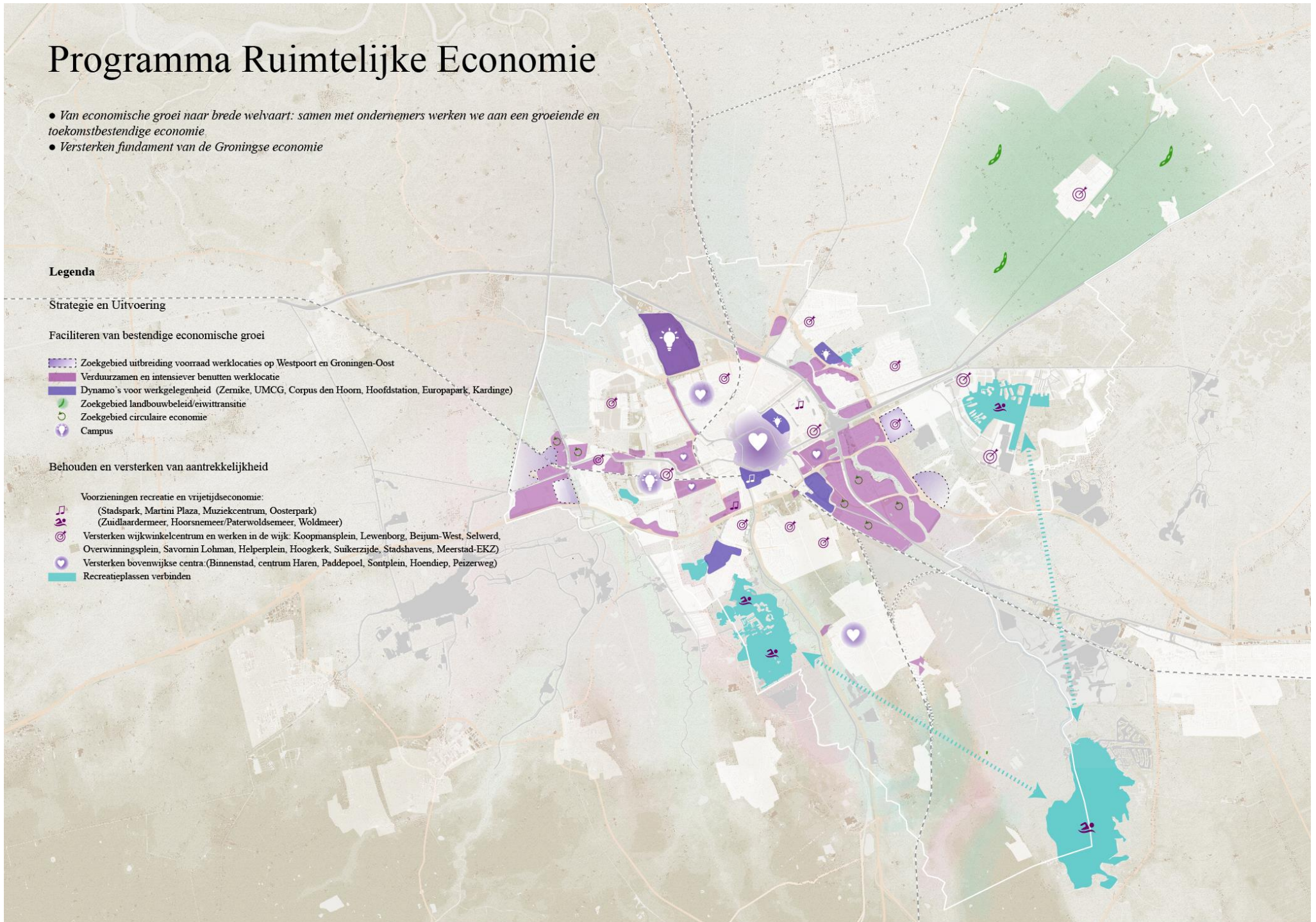
Strategie en Uitvoering

Faciliteren van bestendige economische groei

- Soekgebied uitbreiding voorraad werklocaties op Westpoort en Groningen-Oost
- Verduurzamen en intensiever benutten werklocatie
- Dynamo's voor werkgelegenheid (Zernike, UMCG, Corpus den Hoorn, Hoofdstation, Europapark, Kardinge)
- Soekgebied landbouwbeleid/eiwittransitie
- Soekgebied circulaire economie
- Campus

Behouden en versterken van aantrekkelijkheid

- Voorzieningen recreatie en vrijetijdseconomie:
(Stadspark, Martini Plaza, Muziekcentrum, Oosterpark)
(Zuidlaardermeer, Hoorsnemeer/Paterwoldsemeer, Woldmeer)
- Versterken wijkwinkelcentrum en werken in de wijk: Koopmansplein, Lewenborg, Beijum-West, Selwerd, Overwinningsplein, Savornin Lohman, Helperplein, Hoogkerk, Suikerzijde, Stadshavens, Meerstad-EKZ
- Versterken bovenwijkse centra (Binnenstad, centrum Haren, Paddepoel, Sontplein, Hoendiep, Peizerweg)
- Recreatieplassen verbinden

6.2.1 Opgave: Van economische groei naar brede welvaart

Groningen groeit. In de regionale verstedelijkingsstrategie hebben we met onze buurgemeenten in de regio Groningen-Assen afspraken gemaakt om tot 2040 ruimte te bieden aan 35.000 woningen en 28.000 banen. Het grootste deel zal in onze gemeente landen. Economische groei is voor ons geen doel op zich. Wij zetten in op vergroting van de brede welvaart. Vanuit het programma ruimtelijke economie dragen we bij aan een economie die niet draait om groei maar om kwaliteit: onze economie moet in de behoefte van haar inwoners voorzien. Daarom willen we dat ook onze werklocaties prettige en toekomstbestendige plekken zijn die een kwalitatieve meerwaarde hebben voor onze werkgelegenheid. We hebben daarbij de ambitie om onze bedrijventerreinen te ontwikkelen tot de groenste bedrijventerreinen van Nederland. We willen samen met onze ondernemers Groningse bedrijventerreinen vergroenen, biodiverser maken en verduurzamen. Daarnaast hebben we de ambitie om onze economie volledig circulair te maken.

Vergroenen, biodiverser maken en verduurzamen van bedrijventerreinen

In onze beleidsvisie Strategie werklocaties (2021) onderscheiden we vier sporen waarmee we de groei van de werkgelegenheid de komende jaren op toekomstbestendige wijze ruimtelijk willen faciliteren.

We zetten samen met de bedrijvenverenigingen, netbeheerder en kenniscentra in op een gebiedsgerichte aanpak van onze bedrijventerreinen om de opgaven voor energietransitie, klimaatadaptatie, vergroening, intensivering ruimtegebruik en mobiliteitsopgaven vorm te geven. We tellen daartoe per bedrijventerrein een gebiedsagenda op waarin opgaven en benodigde ingrepen worden afgestemd met de ondernemers. We geven prioriteit aan de energietransitie en het voorkomen van netcongestie opdat het vestigingsklimaat wordt gewaarborgd. We stemmen de gebiedsgerichte aanpak af met ander programma's binnen stadsontwikkeling en andere gemeentelijke diensten om koppelkansen te verzilveren.

We versterken die werklocaties die het meest bijdragen aan onze stedelijke economie om maximaal effect op de brede welvaart te sorteren. We noemen ze onze dynamo's voor werkgelegenheid. Het gaat dan om onze campuslocaties op Zernike (RUG en Hanze), Healthy Ageing Campus (RUG en UMCG), Corpus den Hoorn-zuid (Martini Ziekenhuis) en Vitaliteitscampus Kardingse (MBO Alfa en Noorderpoort) en onze hoogstedelijke OV-knooppunten Hoofdstation en Europapark. De nabijheid van openbaar vervoer, toegang tot een ruime, hooggekwalificeerde arbeidsmarkt en een aansprekend onderscheidend leefklimaat voor werknemers zijn belangrijker vestigingseisen voor de kantorenmarkt. Deze voorwaarden zijn aanwezig op Campuslocaties en hoogstedelijke OV-knooppunten. Het realiseren van een levendige functiemix van werken, wonen en voorzieningen is daarbij een voorwaarde. Dit doen we door op onze dynamo's programma toe te voegen en de functiemix te versterken en te investeren in de verblijfskwaliteit, de openbare ruimte en het verkeerssysteem.

We ontwikkelen onze nieuwbouwgebieden Suikerzijde, Stadshavens en Meerstad niet enkel tot monotone woonwijken. Ook hier wordt een functiemix van wonen, werken en voorzieningen het uitgangspunt. Door bedrijvigheid te programmeren in gemengde gebieden, brengen we meer werk dicht bij de werknemer. Hierdoor is minder woon-werkverkeer nodig en is werk lopend of met de fiets bereikbaar. We versterken de wijk economie. Bovendien is minder uitbreiding van de voorraad bedrijventerreinen nodig.

Om de groei van de werkgelegenheid ruimtelijk te kunnen faciliteren is uitbreiding van de voorraad bedrijventerreinen echter wel nodig. In de nieuwe toekomstagenda Meerstad 2050 hebben we op basis van een participatieproces de keuze gemaakt om rondom de knooppunten Westerbroek en P+R Meerstad een bedrijvenpark aan te leggen. Bij bedrijventerrein Westpoort is binnen het bestaande

bestemmingsplan ruimte voor uitbreiding. Bij de aanleg van deze nieuwe bedrijventerreinen stellen we de hoogste eisen aan energie, klimaatadaptatie, groen, duurzame logistiek en ruimtelijke inpassing. Daarnaast is onze gronduitgifte gericht op niet enkel méér werkgelegenheid, maar vooral op de kwalitatieve impact op de werkgelegenheid. Op basis van een vestigingskader bepalen we welke bedrijvigheid het meest bijdraagt aan onze stedelijke economie en past bij onze randvoorwaarden voor duurzaam ruimtegebruik. Belangrijke doelstellingen in het vestigingskader zijn het faciliteren van (de groei van) reeds in Groningen gevestigde bedrijven, bijdrage aan de transitie, de mate waarin de verschillende doelgroepen in ons werkgelegenheidsbeleid gefaciliteerd worden en ondernemerschap met impact.

Op naar een volledig circulaire economie: in 2030 is Groningen afvalvrij

In de keuzenota 'afval- en grondstoffenbeleid voor de periode 2021-2025' is de ambitie benoemd dat onze gemeente in 2030 afvalvrij is. Deze ambitie is een start om te komen tot een volledig circulaire economie. Vanuit verschillende programma's en directies zullen er stappen gezet worden om dit te realiseren. Het programma ruimtelijke economie schept daarvoor de ruimtelijke randvoorwaarden. In de 'Uitvoeringsagenda Groningen circulair 2021-2025' (2021) hebben we de ambities benoemd voor de bouw, het watersysteem en grondstoffenmanagement. Daarnaast gebruiken we evenementen in de gemeente als proeftuin.

Gedurende de uitvoering van dit meerjarenprogramma zullen we de ruimtelijke vertaling van voorgenoemde ambities vormgeven: We willen circulaire bouwhubs realiseren voor de ontwikkeling van Stadshavens, Suikerzijde, Held III en Meerstad. We zoeken naar locaties voor een circulaire hub (afvalbrengstation en circulaire startups) aan de oostkant van de stad. We ontwikkelen strategisch grondbeleid om ruimte te bieden aan het makelen van circulaire reststromen en watergebonden bedrijvigheid en logistiek. We faciliteren de huisvesting voor onze circulaire productielijnen op hout en textiel (Gronings Goud). We ontwikkelen een visie op het landelijk gebied binnen onze gemeente, waarbij we de thema's circulaire landbouw (zowel kringlooplandbouw als teelt van gewassen voor lokale toepassingen zoals duurzame bouw), recreatie en toerisme, innovatie (eiwittransitie en campus Groningen) en stimuleren lokaal ondernemerschap een plek geven.

6.2.2 Opgave: Economische voorzieningen groeien mee met de groei van de gemeente

Onze economie kent grote bedrijven en belangrijke kenniscentra, maar ook veel midden- en kleinbedrijven die bij Groningen horen en het fundament van onze economie zijn. Zij zorgen voor veel werkgelegenheid. We willen in de binnenstad en in de wijk- en dorpscentra, plekken die maatschappelijk grote waarde hebben, ondernemers ruimte blijven geven. We werken de komende jaren de ambities uit onze beleidsvisie Ruimte voor Retail (2021) verder uit. Dit doen we de komende jaren door een aantal beleidsopgaven uit de visie nader uit te werken, door werken in de wijk te faciliteren, de bovenwijkse voorzieningencentra te versterken, de bestaande wijkvoorzieningen verder te ontwikkelen en ook door onze vrijetijdsvoorzieningen te versterken.

Vitale en toekomstbestendige centrumgebieden met een prettig verblijfsklimaat

In de beleidsvisie Ruimte voor Retail (2021) is een aantal beleidsopgaven benoemd die nader uitgewerkt moeten worden. Voor de kortere termijn richten we onze inzet op de volgende thema's: We hebben een voorlopige voorziening getroffen om de negatieve effecten van de snelgroeiende bezorg- en afhaaleconomie te minimaliseren. Nieuwe beleidsregels moeten voorzien in regulering van deze relatief nieuwe bedrijfsvorm. Het betreft niet alleen de flitsbezorgers, maar nadrukkelijk ook maaltijdbezorging vanuit 'dark kitchens'.

We werken ook beleidsregels uit om een overaanbod van supermarkten in de binnenstad te voorkomen. We werken met ondernemers aan een afwegingskader waarmee we de verdere groei van de horeca kunnen faciliteren met oog voor duurzaamheid en kwaliteitsimpulsen. En we werken reclamebeleid uit voor 'reclamedragend straatmeubilair' zoalsabri's, plakzuilen en reclamevitruines.

Leidraad voor al deze opgaven is een gezond ondernemersklimaat in een aantrekkelijke en leefbare stad met een prettig verblijfsklimaat.

Stimuleren en faciliteren van 'Werk in de Wijk': naast wonen ook werkfuncties en locaties voor ontmoeting toevoegen aan onze nieuwe gebieden, wijken en dorpen

We vinden het belangrijk dat wijken en dorpen meer te bieden hebben dan alleen wonen. Een woonwijk of dorp wordt aantrekkelijk door een mix aan functies. Naast wonen gaat het dan om werken, voorzieningen voor de dagelijkse boodschappen en persoonlijke verzorging, en om mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding en ontmoeting. We richten onze aandacht hierbij op bestaande wijken en dorpen, op nieuwe gebiedsontwikkelingen en op broedplaatsen zoals mogelijkwerijs de voormalige tabaksfabriek van BAT Niemeijer.

De komende jaren programmeren we bedrijvigheid in de nieuwe ontwikkelzones Meerstad, Stadshavens en Suikerzijde. Ook rondom de voorzieningenclusters in onze bestaande wijken en wijkvernieuwingswijken hebben we oog voor werk. We werken graag mee aan het omvormen van winkelcentra naar wijkcentra waar naast winkels ook ruimte is voor (flex-)werkplekken, broedplaatsen, (para)medische, dienstverlenende en maatschappelijke (buurt)initiatieven. De aanpak van wijk- en buurtcentra wordt qua timing en inhoud gekoppeld aan de aanpak van Programmabureau Wijkontwikkeling en Wijkvernieuwing. Zo investeren we de komende periode in de verblijfskwaliteit van de winkelcentra in Selwerd, Lewenborg en Beijum-Oost met ook aandacht voor duurzaamheid en vergroening. Winkelcentrum Paddepoel is onderdeel van de aanpak van de bovenwijkse voorzieningencentra. De komende tijd gaan we op zoek naar meer plekken voor nieuwe (creatieve) broedplaatsen door een strategisch huisvestingsplan mede op te stellen.

Versterken en vergroenen bovenwijkse voorzieningencentra

Een aantal winkelcentra heeft een verzorgingsgebied dat de wijk overstijgt. Het voorzieningenaanbod is van belang voor bewoners in de omliggende wijken en verder. We noemen dit de 'bovenwijkse voorzieningencentra'. We hebben het dan over de binnenstad van Groningen, centrum Haren en winkelcentrum Paddepoel. Ook de locatie voor grootschalige detailhandel Sontplein en meubelboulevard Hoendiep-Peizerweg horen bij de bovenwijkse voorzieningencentra.

Deze centra verdienen versterking om de groei van onze gemeente te kunnen faciliteren.

We gaan daarbij verder met de reeds ingezette Integrale aanpak binnenstad en het uitvoeringsprogramma 'Ruimte voor Jou'. Met het Rijk sluiten we een 'city deal Vitale binnensteden' waarbij we ruimtelijke en financiële instrumenten toepassen om de binnensteden meer te laten zijn dan alleen een winkelhart.

In het centrum van Haren pakken we de openbare ruimte aan zoals beschreven in de centrumvisie Haren, gekoppeld aan de uitvoering van het plan voor het Haderaplein.

We voegen woonprogramma toe aan winkelcentrum Paddepoel waardoor investeringen in de verblijfskwaliteit, openbare ruimte en verkeerssysteem rondom het winkelcentrum mogelijk worden. Ook rondom het Sontplein kijken we naar de verkeersafwikkeling en klimaatadaptatie. Met de komst van de wijk Stadshavens en planvorming voor de Scandinavische havens vraagt de verkeersafwikkeling

rondom dit voorzieningencluster aandacht. Bij meubelboulevard Hoendiep-Peizerweg kijken we welke ontwikkelstrategie mogelijk is om Hoendiep-Zuid als onderdeel van de nieuwe wijk Suikerzijde mee te ontwikkelen tot een aantrekkelijk woon-werkgebied.

Van winkelcentra naar wijkcentra met een mix van winkels (dagelijks aanbod), werkplekken, (para)medische, dienstverlenende en maatschappelijke voorzieningen

Het winkelcentrum is niet enkel de plek in de wijk voor de dagelijkse boodschappen, maar fungeert steeds meer als sociaal fundament van de wijk. Winkelen, ontmoeten, werken en voorzieningen komen hier samen. We werken daarom aan de ontwikkeling van winkel- naar wijkcentra. We versterken de ontmoetingsfunctie en leefkwaliteit van onze winkelcentra. Samen met het programma mobiliteit wordt de verkeerssituatie zo aangepast dat de omgeving van een aantal winkelcentra als beleefplek kan worden ingericht. We pakken volgend op de versterkingsoperatie het Koopmansplein in Ten Boer aan. We investeren in de De Savornin Lohmanlaan, het Overwinningsplein, het Helperplein en beleefplek Hereweg.

In een groeiende gemeente is naast wonen en werken ook volop ruimte voor ontspanning

Groningen is een aantrekkelijke, bruisende gemeente met een prachtig cultureel aanbod en goede vrijetijdsvoorzieningen. Deze zijn belangrijk voor de leefkwaliteit en verbinding in de stad en dorpen. We werken een Agenda voor de vrije tijd uit. In samenhang met de op te stellen visie op het landelijk gebied onderzoeken we of een recreatieve vaarverbinding Zuidlaardermeer-Woldmeer mogelijk is. Ook vernieuwen of versterken we een aantal belangrijke voorzieningen in onze gemeente. Aan de zuidzijde van het hoofdstation is nieuwbouw van het nieuwe muziekcentrum voorzien. Dit doen we in een functiemix van een ruim en divers aanbod van (hoog)stedelijke woon- en werkplekken in de zakelijke dienstverlening en creatieve sector, cultuur en voorzieningen. Het muziekcentrum vormt daarbij een belangrijke spil en draagt bij aan de levendigheid, net als het Groninger Museum en de evenementen in het Stadspark. Grootschalige evenementen vinden plaats op de voormalige drafbaan. In het overige deel van het Stadspark zien we ook ruimte voor evenementen, maar deze zijn kleinschalig en gemoedelijk van aard, en vormen daardoor geen noemenswaardige belasting voor de omgeving. We maken een locatieprofiel voor evenementen in het Stadspark met een geringe impact op de omgeving. Voor de drafbaan geldt al een locatieprofiel. Daarnaast zetten we de komende periode stappen om MartiniPlaza toekomstbestendig te maken.

6.3 Financiën

In totaal is voor onze ruimtelijk economische opgaves structureel 2.045k en 400k incidenteel in 2023 beschikbaar.

Voor de periode 2023-2026 willen we de middelen als volgt inzetten:

		Ruimtelijke economie		2023	2024	2025	2026
65	SO	Revitalisering bedrijventerreinen	s	175	175	275	275
66	SO	Investeren in dynamo's	s	175	175	175	175
67	SO	Uitbreiden voorraad werklocaties	s	100	100	100	100
68	SO	PDV (Sontplein/Hoendiep)	s	255	255	255	255
69	SO	Verbeteren wijk- en dorpwinkelcentra	s	140	240	240	240
70	SO	Uitvoering retailvisie en vrijetijdseconomie	s	100	100	100	100

		Ruimtelijke economie		2023	2024	2025	2026
71	SO	Herstelagenda (RE)	s	50	50	50	50
		Herstelagenda incidenteel	i	400			
72	SO	Kardinge / Vitaliteitscampus	s	500	500	500	500
73	SO	Broedplaatsen / Start up / BAT Niemeyer	s	200	100	0	0
		Broedplaatsen structureel	s	250	250	250	250
74	SO	langzaam verkeerverbinding Sontplein-Oosterkade-Binnenstad	s	0	0	0	0
	SO	Ruimte bieden aan circulaire economie	S	100	100	100	100
				2.445	2.045	2.045	2.045